COMMENTARIVS
DE VSVRIS RESOLVTORIVS
ALIQVOT DVBIORVM MANVALIS CONFESSAR.

IN caput primum 14. q. 3. Salmanticæ ſermone Hiſpano anno CIↃ.IↃ.LVI. compoſitus a Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro, tunc cathedrario primæ functionis Sacrorum Canonum rude donato, ſeu iubilato in inclyta Conimbricenſi Academia; qui antea fuerat eiuſdem functionis in celeberrima Salmanticenſi.

Nunc autem anno CIↃ. IↃ. LXXIX. latinitate donatus, defæcatus, & auctus ab eodem auctore in Romana Curia Sanctiſs. D. N. GREGORII XIII. Sacraq; ipſius in foro conſcientiæ Pœnitentiaria obſequijs inſeruiente.

AD ILLVSTRISSIMVM REVERENDISS. Q. D. D. CAROLVM BORROMAEVM Cardinalem, & Archipræſulem Mediolanenſem quam colendiſs.

Contenta in hoc libro verſa pagina docet.

CVM LICENTIA SVPERIORVM.

Romæ, In Aedibus Populi Romani.
AN. M D LXXX.

ELENCHVS CONTINENS IN genere hoc libro tractata.

VIGINTIDVO notabilia; quorum quatuor prima docent ſummam capitis, nomen vſuræ, materiam, & creditum duplex.

Quintum, & conſequentia tria tradunt vſuræ definitionem, diuiſionem, malitiam, & frequentiam.

Nonum, & alia tria ſequentia, vſuræ quæ aptior definitio, quæ requirat; & vſura mentalis, vt differat a peccato mentali vſuræ.

Decimum tertium, & tria ſequentia laudant quandam legem, docent ſortem in ſocietate ſaluare, & duplex intereſſe, atque conditiones illa iuſtificãtes.

Decimum tertium, & alia ſequentia tria ſuccurrunt dupliciter mutuanti, defendunt montes pietatis, & maritos dotes accipientes.

Vigeſimum primum, & vigeſimum ſecundum definiunt, & diuidũt cenſum; & probant non poſſe in perſona conſtitui.

Continet inſuper extrauagantem Pij V. ſuper cenſuum conſtitutione, & decem & octo gloſſas, & quinquaginta quæſtiones ad eam pertinentes.

Gregorius Papa XIII.

DILECTE fili ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Cum, ſicut accepimus, tu primæ Cathedræ functionis ſacrorum Canonum vniuerſitatis ſtudij generalis Conimbricenſis iampridem rude donatus, & in Romana Curia noſtris, ac ſacræ noſtræ Pœnitentiariæ obſequijs inſeruiens, in obſequium Dei, ſacroſanctæq. Sedis Apoſtolicæ, atque Reipublicæ Chriſtianæ vtilitatem, intendas typis excudi facere omnes libros, & opera tua ad declarationem aliquarum partium iuris Canonici compoſita, tam illa, quæ ante hac cum priuilegiis fel. recor. Pauli III. & Pij V. prædeceſſorum noſtrorum a nobis confirmatis edidiſti; quam alia nondum ædita, omnia vero recognita, emendata, defæcata, aucta, & vtiliora effecta; & quia nonnullis de cauſsis præſertim ne a Typographis de fide ſuſpectis imprimantur; deſideres de benignitate ſedis Apoſtolicæ tibi circa hoc indulgeri; & prouideri, ne quis ea, vel eorum partem aliquam ſine expreſſo tuo conſenſu imprimat. Motu proprio non ad tuã, vel alterius pro te nobis deſuper oblatæ petitionis inſtantiam; ſed ex certa noſtra ſcientia volumus, & auctoritate Apoſtolica decernimus, ne quis in terris, & locis ſanctæ Romanæ Eccleſiæ immediate, vel mediate ſubiectis, prædicta opera, vel illorum partem aliquam intra decem annos a die primæ impreſsionis poſthac faciendæ computandos ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna ipſo facto incurrenda, etiam ſub pœna quingentorum ducatorum pro vna Cameræ Apoſtolicæ, ſeu fiſco noſtro, & altera medietatibus tibi applicandorum & amiſsionis librorum ipſo facto in fauorem tuum incurrenda ſine tuo expreſſo ad id conſenſu imprimere, aut alibi impreſſa dicto decennio durante vendere, aut venalia tenere, donare, aut permutare poſsit. Decernentes tranſgreſſores quoslibet prædictas cenſuras, & pœnas pecuniarias incurriſſe a quouis ſedis Apoſtolicæ etiam de latere Legato ordinario, vel Delegato, aut a quocũque alio iudice Eccleſiaſtico declarari, aggrauari, & reaggrauari, & ad parendum, ſoluendumq́ue pœnam inuocato etiamſi opus fuerit auxilio brachij ſæcularis cogi, & compelli poſse, & debere. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac etiam iuramẽto, aut quauis alia, etiam Apoſtolica auctoritate, roboratis ſtatutis, & conſuetudinibus; priuilegiis quoque, & indultis quibuſcunque aliis, etiam ſuper imprimendorum librorum facultate forſan conceſsis, & innouatis; & litteris Apoſtolicis ſub quibuſcunque tenoribus, & formis, etiam motu ſimili, ac ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine: vel ſi forſan ſpecialiter alicui eſſet indultum, & conceſſum ne excommunicari, interdici, declarari, capi, aut arreſtari poſsit, ac aliis quomodolibet conceſsis, approbatis, confirmatis, & innouatis. Quibus omnibus etiamſi de

illis ſpecialis, ſpecifica, expreſa,& indiuidua mentio, non autem per clauſulas generales derogatorias facienda eſſet; quorũ omnium tenores præſentibus pro expreſſis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris; hac vice duntaxat ſpecialiter, & expreſſe derogamus, cęterisque contrariis quibuſcunque. Et inſuper quia difficile foret pręſentes literas ad ſingula quęq. loca, vbi opus eſſet deferri, volumus, eademque auctoritate decernimus earum tranſumptis, & exemplis, etiam in ipſis libris impreſſis plenam, & indubitatam fidem in iudicio,& extra adhiberi; quę eiſdem originalibus litteris adhiberetur, ſi oſtenderentur. Dat. Romę apud Sanctum Petrum ſub annulo Piſcatoris die prima Martij. M. D. L XXX. Pontificatus Noſtri Anno Octauo.

Cæ: Glorierius.

ILLVSTRISS. AC REVER.MO

DOMINO D. CAROLO BORROMAEO SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE Cardinali ampliſsimo.

EIDEMQ. ARCHIPRAESVLI Mediolanenſi quam colendiſs.

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR NAVARRVS FELICITATEM temporariam, & æternam.

COMMENTARIVM hunc de vſuris reſolutoriũ, Cardinalis ampliſs. non ea ratione Illuſtriſsimæ D.T. ſum auſus dedicare, vt occaſionem quærerem tuarum virtutum heroicarum encomium agendi: licet illud apte, ornateq́ contextũ eſſet exhibere mundo rariſsimum exẽplum eius, quod Concilium Carthaginenſe olim deſiderauit: Ut præſules ſua dignitatis auctoritatem potius fidei, & vitæ meritis, quam pretioſa ſupellectile quærerent. Eſſet oſtendere praxim illius Generalis Cōcilij: Ne longi temporis victum breuis hora conſumat. Eſſet proponere exequentem illud Concilij Trident. Præſules, quæ ſint ſui muneris partes agnoſcant, ac ſe non ad propria commoda, non ad diuitias, aut luxũ; ſed ad labores, & ſolicitudines pro Dei gloria vocatos eſſe intelligant. Et illud eiuſdem: Imprimis vero, ita

mores

mores ſuos omnes cõponant, vt reliqui ab eis frugalitatis, modeſtiæ, continentiæ, ac quæ tantopere nos commendat Deo, ſanctæ humilitatis exempla petere poſſint. Auſus ſum tamen id facere, partim, quod ſperem fore, vt qui omnia ſua, ſe, vitamq; ſuam totã dat Chriſto ad vſuras methaphoricas, pro ſua virili curabit, ne quidquam alijs detur ad veras. Partim quod qui percupit, rem Chriſtianam circa minora renouari, procurabit eam repurgari circa quædam maiora, quæ hac in re occurrunt purgatione indigua: maxime vero, id facere ſum auſus vt vel hoc leuiuſculo ſigno teſter maximã, qua multis nominibus ſum, & eſſe debeo, erga D. T. Illuſtriſſimã obſeruantiam, & pietatem: Præcipue autem eo quod, cum eſſes maximus fel. rec. Pij V. Pœnitentiarius, & peregre agereres, illius auctoritate per Illuſtriſſimũ Cardinalem Alciatũ munere tuo ampliſſimo fungente interpoſita, curaſti, vt ego ob aliquas cauſſas nolens, & ob alias parere volens, acceptarem munus Doctoris decretorum in ſacroſanctæ pœnitentiariæ prætorio exercendũ: quod proprio motu conferre dignabaris. Quod quidem nec ego tunc adeo magni faciebam, nec tu putabas illud mihi fore adeo aptũ, commodum, & vtile, at fuit, & eſt. Nullum enim munus, vel officium, quod ſciam, eſt in toto Chriſtiano orbe, quod vlla humana etiam ſuprema eccleſiaſtica, vel laica poteſtas habeat erectum; quod meæ conditioni, profeſſioni, ætati, & meis literarum ſtudijs quadraginta circiter annis prælectioni ſacrorũ Canonum in quatuor celeberrimis Hiſpaniarũ, Galliarumq; Academijs impenſis, aptius, vel commodius: immo, nec adeo aptum ſit, & commodum. Omnia enim alia, etiã maxima Pœnitentiaria; & dignitas ipſa Cardinalitia, cui adiunctũ eſt illud, adeo ſunt obnoxia tumultui, & ſtrepitui: cum viſitationum agendarum, & ſuſcipiendarum: tum aliarum mille occupationum internarum, & externarum: tã

commen-

commendatorum, quam propriorum munerum, vt vix permittant ſungentibus eis vti otio, quod (Auguſtino auctore) caritas veritatis requirit: ſed fere ſemper cogunt eſſe totum in negotio, quod (eodem auctore) caritas neceſſitatis ſuſcipit. Quod profecto ei, qui iã inde a puero in octogeſimũ, & amplius annũ litterarũ otio ſemper eſt delectatus, non poteſt non eſſe quoddam abſinthiũ, & amaracum. Hoc autem nullũ alium ſtrepitũ, nec a domo exitũ requirit; quã vt eo ſungens octauo, aut quindecimo quoque die adeat ſacræ pænitentiariæ Prætorium: & in eo ſuper occurrentibus dubijs ſuã ſententiam dicat. Neque obſtat, quod grande negotium mihi videntur facere quæſtiones, quæ huius muneris cauſſa in dies, & horas mihi proponuntur, ex omni fere gente, & omnium fere hominum ordine miſſæ: tũ quod illæ incitant, & iuuant ad magis continue otio litterario vtendũ, & ad maiori cum meditatione digerẽdum in ſpecie, quæ in ſcholis in genere didicerã, & docuerã: tum quod omnium illarum deciſio, tendit ad animarum ſalutem quærendã, vel confirmandam, quæ actio homini Chriſtiano debet eſſe volupe. Accedit, quod huic cõmentario adijcimus extrauagantẽ illam, quã ſuper cenſuum imponendorũ forma præfatus bonæ memoriæ Pius V. edidit, decẽ & octo gloſſis & quinquaginta quæſtionibus ornatã. certi quod, qui eius pro toto grege Chriſtiano militantis in terra fuiſti cõmilito, immitator, & maximus cultor eris eius (vt par eſt credere) in cælo regnantis, propugnaculi contra vſurarũ voraginẽ ab ipſo muniti, etiã fidiſſimus protector. Quare ſupplico humiliter D. T. Illuſtriſſimæ, vt meum conſiliũ boni conſulens digneris hoc munus anguſtũ in anguſta officina formatũ, tuo iſto ampliſſimo, quo in omnes es, animo augere in obſequiũ Dei Opt. Max. qui te digniſſimũ firmiſſimumq́, ſuæ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ cardinem, quam diutiſſime ſeruet incolumen. Amen.

PRAE-

QVONIAM in tertia editione Enchiridij, ſiue Manualis Confeſſariorũ Hiſpano ſermone compoſiti facta Salmaticæ anno CIↃ.IↃ.LVI. cõpoſuimus eodem ſermone quinque cõmentarios dubiorum, quæ in eo tangebantur, reſolutorios in quinq; capitula, ſcilicet in c.1.14.q.3.c.fin.14.q.6.c. non in inferenda 23.q.3. c.vltim. de ſimon.c.vlt.de vſur. quos dedicauimus altiſsimo, eidẽq. potẽtiſsimo Carolo, Caſtellæ, multorumq. aliorũ regnorũ Summo Principi; quiq. etiam in eodẽ volumine cũ ipſo Manuali fuerunt typis excuſi. Cumq. poſtea anno 1573. præfatum Enchiridiũ latinitate in vrbe donaſſemus, & multũ auxiſſemus; viſum fuit è repub. fore, ne præfati commentarij excuderentur in eodẽ volumine cum illo: ſed eorum ſumma locis opportunis eius insereretur: tum ne nimium creſceret, & nomẽ Enchiridij, & Manualis amitteret: tum vt ſimpliciores, & occupatiores confeſſarij, (qui parum vtebantur eis propter defectum dexteritatis eis vtendi, vel ob occupationes, vel ob negligentiam) multum fruerentur eiſdem opportunis locis inſertis. Nunc autem, quia bona pars rei in ſummam redactæ ſolet ei deeſſe, præſertim rationes & fundamenta, quibus illa muniuntur; quibuſq. a contraria ſententia diſceditur; quorũ vim, & neruos vellent eruditiores perpendere; rogamur a multis, ne grauemur deuorare tædium donandi eos latinitate, ceu quendam commentarium, & clypeum præfati Manualis, qualis antea erant edere: indicando loca eius, quibus eorum ſumma inſerta eſt, ſicut in eis indicabimus loca horum commentariorum; in quibus dilatantur, & augentur: quod facere decreuimus, non parũ defœcando, & augendo illos incipientes a primo, quem compoſueramus in capitulum ſi fœneraueris. 14 q.3. in vtilitatem reipub. & gratiam Confeſſariorum, & pœnitentium, præſertim curioſiorũ, ad gloriam D.N. Ieſu Chriſti θεανθρώπου, ope eius diuina implorata: & per intercesſionem glorioſisſimæ Matris eius παρθενομήτρος diuorumque omnium, quibus illa præeſt ſperata. Submittimus autem in primis omnia, quæ dicturi ſumus infallibili ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ cenſuræ.

COMMEN-

COMMENTARIVS RESOLVTORIVS

DE VSVRIS IN CAPITVLVM

Si fœneraueris. 14. q. 3. iam pridem ſermone Hiſpano compoſitus à Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro, & nunc ab eodem latinitate donatus, defœcatus, & auctus.

Auguſt. ſuper Pſalmo xxxvi. concione iij.

SI fœneraueris homini, id eſt, ſi mutuo dederis pecuniam tuam, a quo plus, quam dediſti expectes, non pecuniam ſolam; ſed aliquid plus, quam dediſti: ſiue illud triticum ſit, ſiue vinum, ſiue oleum, ſiue quodlibet aliud; ſi plus, quam dediſti expectes accipere, fœnerator es: & in hoc improbandus, non laudandus.

SVMMARIVM.

1 *VSVRARIVS eſt, qui plus, quam dedit ex mutuo ſperat.*
1 *Vſurarij ſunt quidam creditores in ades debitorum diuerſantes.*
2 *Vſura verbum quid ſignificet.*
2 *Doctor Sotus laudatus.*
3 *Creditum duplex, & vtrumq; gratuitum.*

3 *Vſura aperta in cuiuſmodi credito reperiatur.*

4 *Vſura palliata inueniri poteſt in omni contractu, in quo ſolutio anticipatur, vel differtur cum exemplis.*

5 *Precium rei iuſtum non conſiſtit in indiuiſibili: immo habet latitudinem ſummi, infimi, & medij.*

1 PRIMO noto ex hoc capite, id quod præcipue D. Auguſtinus per illud intendit, ſiue ſummam eius, quæ ſecundum maximum illum Magiſtrum Gratianum, huius magni voluminis, quod Decretum appellatur auctorem, eſt hæc: Qui plus, quam dederit accipit, vſuras expetit. Quæ parum contextui eius congruit, ob multa, quæ non expedit referre & videtur aptior iſta; *Qui aliquid vltra id, quod mutuo dat, expetit; quidquid illud ſit, vſurarius eſt.* Quod ipſum confirmat Hieronymus in c. ſequenti ex commentariis eius ſuper Ezechielem deſumpto lib. 6. cap. 1. in illis uerbis: *Vſura appellatur, quidquid illud eſt, ſi ab eo, quod dederint, plus acceperint.* Et id ipſum affirmat Ambro. in c. 3. inf. ead. q. deſumpto ex commentariis eius in Tobiam, per illa uerba: *Neque, inquit, vſuram eſcarum accipies, neque omnium rerum. Item eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcunque accedit ſorti, vſura eſt. Item ſi quis inſtaurandum conuiuium putat, ad negotiatorem mittit, vt abſynthiaſi cupellam deferat ſibi gratis: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinum, aut Tyriacum requirat: ad lanium vt hyllam ſibi procuret; ad alium vt ſibi poma adornet.* Hæc ibi: pro verbo *hyllã* videtur habuiſſe in ſuo libro Archidiaconus *vuluam*, vel *vber*, uel *hyliam*; ſed caſtigatior uidetur litera hæc, habens *hyllam*; quæ eſt inteſtinum fartum, quod lanij ſolent in delicias, & xenia parare. Id ipſum confirmat Conc. Agathenſe in c. vlt. infra ead. quæſt. Quibus conſentiunt multi canones, & leges, quæ in titulis de vſuris Cod. is & Digeſtorum, Decretal. Sexti, & Clement. & hac ead. cauſa, q. ſequen. & alibi ſæpe: licet enim non omnes vſuram damnent; lucrum tamen illud vltra ſortem vſuram appellant. * Ex hoc notab. modo prædicto confirmato facile colligi poteſt, recte nos reſpondiſſe in Luſitania, vſuræ peccatum admiſiſſe quoſdam, qui morantes in ciuitatibus mutuabãt tenuioribus multis pagos, & vicos colentibus quaſdam paruas pecuniarum ſummas, quas non exigebant uſque ad meſſem, nec in ea ſi erat copioſa: ſed quaſi beneficium eis largientes differebant exactionem dicentes: nolumus vobis nunc incommodare, & interim eũtes, & redeuntes frequenter ad ſua negotia in eorum pagis gerenda diuerſabantur in eorum domibus cum ſuis equis gratis prandendo, cœnando, & cubando, nunc in horum, nunc in illorum domibus; &

poſtea adueniente meſſe ita exigua, vt eſſet veriſimile grana Maio ſequenti futura cara, exigebant debita; ob quæ miſeri agricolæ non habentes aliud, quod ſoluerent, dabant frumenta, & alia grana eis in ſolutum duplici nomine grauati: nempe quod multis diebus eos hoſpitio gratis ſuſcepiſſent; & quod cogebantur ſoluere, quando non poterant, niſi granum, quo multum egebant, dando in ſolutum, cum prius commodius ſoluere potuiſſent, ſi fuiſſent exacti. argumento eorum, quæ diximus in Manua. Confeſſa. c. 17. nu. 225. *

2 Secundo noto, quod quamuis hoc verbum, *vſura*, originaria ſignificatione vſum cuiuslibet rei ſignificet, iuxta illud Cicer. pro Rabirio: *Vſuram huius lucis, &c.* tamen iuxta ſignificationem, quam hic, & in aliis iuribus, & Doctoribus, tam Theologis, quam Canoniſtis communiter habet, ſignificat lucrum proueniens ex contractu mutui, & Græcis dicitur *τόκος*, id eſt, partus; quia eum mutuũ parit, & Hæbræis appellatur morſus, quo mutuans mutuatarium mordet. Ex quo quidam recentiores intulerunt quoddam falſum * Poſt quos, & etiã nos, latius ſcripſit de hac eadẽ re Dominic. Sot. Illuſtriſsimi ordinis Dominicanorum clariſsimum decus, lib. 1. q. 1. ar. 1. de iuſt. & iure. Cuius dicta magis erudita, quam praxi, & vſui accommoda gratia breuitatis prætermitto.

3 Tertio noto omnia mutua gratuita eſſe debere: quia omñe creditum, quod vulgus Hiſpanum appellat, *preſtado* eſt tantum duplex. Alterum, quod latine dicimus commodatum; per quod rei creditæ dominium non tranſit in commodatarium; immo eadẽ res in ſpecie, vt Iuriſcon. loquuntur, ſiue in indiuiduo, vt Logici, eſt commodanti reddenda: cuiuſmodi eſt conceſsio mulæ ad deambulandum; de quo quidem mutuo dictum eſt in prædicto manual. cap. 17. num. 282. & debet eſſe gratuitum, iuxta glo. c. 1. de commod. & tot. tit. ff. commod. Alterum eſt mutuum, per quod dominium rei creditæ tranſit in mutuatarium; quod non eſt reddendum in re eadem ſpecie, & indiuiduo, ſed in eodem genere; ut colligitur ex text. & glo. l. 2. in princ. & §. 1. ff. de reb. credit. & ideo, hoc creditum dicitur proprie mutuum; quia per illud meum, fit tuum, vt ait Vlpia. in l. 2. § appellata. ff. eod. & debet eſſe gratuitum, ſicut commodatum, iuxt. glo. recep. in cap. 1. de commod.

4 Quarto noto ex illis verbis, *mutuum dederis, &c.* quod clara, & aperta vſura non committitur, niſi in credito ſecundi generis prædictorũ, ſcilicet mutuo; & conſequenter quod ſicut clarum mutuum nõ contrahitur, niſi in rebus, quæ vſu conſumuntur, & in pondere, numero, aut menſura conſiſtunt; puta, pecunia numerata, vino, oleo, tritico, & id genus aliis, quæ vſu conſumuntur, inſt. quibus mod. re contrah.

obliga. in princ. ita clara vſura non niſi in huiuſmodi rerum contractibus inuenitur. Et conſequenter quod quemadmodum mutuū palliatum, ſiue occultum in omnium rerum contractibus inueniri poteſt: ſic etiam vſura palliata, & occulta in illis omnibus inueniri poteſt; quin etiam reperitur in omnibus illis; in quibus ob ſolutionis tempus dilatum plus iuſto pretio rigido, & ſummo accipitur: aut ob anticipatam ſolutionem datur minus iuſto pretio pio & infimo, c. conſuluit, & c. in ciuitate. de vſur. & c. ad noſtram. de emption. Exemplum primi; uendo tibi domum cuius iuſtum pretium ſummum, & rigoroſum ſunt centum, & quia do tibi vnum annum ad ſolutionem eorū faciendam, vendo tibi eam centum, & decem: in hoc caſu, vt mutuū palliatum contrahitur; ita & vſura palliata inuenitur. Perinde enim eſt, ac ſi mihi mutuo dares centum aureos numeratos, quos rurſum tibi ad annum crederem; vt eo tranſacto centum, & decem redderes. Exemplum ſecundi, conduco, vel emo a te fructus, aut prouentus tui beneficij; aut pumigenij, aut alicuius oppidi, pagi, aut alicuius dominij; cuius iuſtum pretium, pium, & infimum ſunt mille aurei: & ob anticipatam ſolutionem anni vnius conduco, vel emo noningentis; perinde enim eſt, ac ſi ante annum mutuarem 900. vt in fine illius redderes mille. Non autem otioſe in exemplo primi verbis illis, *iuſto pretio*, addidimus verbum infimum, *& pium*; quia ſicut etiam diximus in Manua. conf. c. 17. num. 228. & c. 23. nu. 79. dare minus pretio iuſto, ſummo, & rigoroſo ob anticipatam ſolutionem, non eſt vſura, nec peccatum, modo detur iuſtum, medium, uel infimum, ſiue pium: neque accipere plus iuſto pretio infimo, ſiue pio, vel medio propter dilatam ſolutione: modo non accipiatur plus ſummo, ſiue rigoroſo.

5 Pro cuius rei clariori intelligentia memorandum eſt id, quod etiam poſuimus in præfato Manual. c. 23. nu. 79. & cum primis dicat Scot. in 4. diſt. 15. q. 2. pretium nempe iuſtum non conſiſtere in indiuiſibili, immo habere latitudinem; cuius extremum inferius appellatur pium, & ſuperius rigoroſum, & quod inter illa duo interiacet medium, uel moderatum. verbi gratia, vnius vlnæ panni iuſtum pretium dicetur decem iulij, vno plus, vel minus. ita quod vndecim erunt rigoroſum, nouem pium; & decem, & quodlibet aliud interiacens medium, uel moderatum. Præfatorum quatuor notab. ſumma inſeritur præfato Manual. c. 17. nu. 206.

SVMMARIVM. 5. & 6. notabb.

6 *VSVRA quid, cum ſua definitione exacta.*
6 *Peccatum vſuræ quid.*

6 *Vſura non eſt lucrum ſpirituale, aut quaſi ſpirituale amicitiæ, &c.*
7 *Vſuram eſſe illicitam, & peccatum mortale eſt de fide.*
8 *Vſura prohibita etiam in noua lege, etiam in ſpecie, etiam mentalis.*
9 *Sanctus Thomas intellectu angelico donatus.*
10 & 11. *Caroli Molinæi erroris primus proditor vbi fuit auctor.*
12 *Vſura realis, & mentalis, & cur ita dicantur.*
13 *Simonia mentalis ad reſtitutionem non obligat.*
13 *Peccatum mentale vſuræ vt difert ab vſura mentali.*
14 *Vſura nunc magis, quam vnquam antea verbis execrata, vt vero magis quã vnquam opere exerceatur palliata.*

6 QVINTO noto, ex mẽte huius cap. quod aliud eſt vſura; aliud peccatum uſuræ. Peccatum enim vſuræ eſt ipſe appetitus, vel acceptio lucri illiciti ex mutuo, ſiue propoſitum accipiẽdi illud quod in hac materia, vt prædictum eſt, appellatur uſura. Vſura vero eſt ipſum lucrum illicitum, quod appetitur, uel accipitur. Et quamuis a multis diuerſis modis, iuxta præfatam ſignificationem definiatur: apertius tamen, & accommodatius verbis huius cap. & aliorum multorum huius cauſſæ, & quæſtionis 2. 3. & 4. & c. quoniam, c. in hoc. c. quid dicam. ead. cauſ. & c. conſuluit. & aliorum de vſuris, & gloſſarũ, & DD. tam Theologorum, quam Canoniſtarum, Goffredi, Hoſt. & aliorum in ſummis, & in lib. 4. ſenten. diſt. 15. & in rubricis de vſuris definiri poteſt ſic.

Vſura eſt lucrum pecunia æſtimabile ſuapte natura, principaliter, vi mutui veri, vel palliati quæſitum, vel ſperatum. Dixi, *lucrum*, pro genere. Dixi *pecunia æſtimabile ſuapte natura* ad differentiam lucri non æſtimabilis ſuapte natura pecunia, tum ad includendum beneficium Eccleſiaſticũ, quod licet nõ ſit iure æſtimabile, eſt tamen ſua natura tale vt mox dicetur: tum ad excludendum lucrum rei ſpiritualis meriti, & gratiæ; quod mutuans in ſtatu gratiæ, quando, & quomodo, & cur oportet, quærit apud Deum; iuxta illud Pſal. *Beatus vir, qui miſeretur, & commodat, ſiue mutuat.* Et illud Euangelij Matth. 19.: *Centuplũ accipietis. &c.* Quod proprie non eſt vſura: licet aliquando metaphoricos, ſic dicatur, Luc. 19. vt ait Thom. recep. in ſecunda ſecundæ q. 78. art. 1. ad primũ. Quale eſt ſecundo omne lucrũ quaſi ſpirituale, vel ſimile ſpirituali, virtutis, & amicitiæ; quod mutuando quæritur: & non eſt vſura; quia ſuapte natura non eſt pecunia æſtimabile; licet multi pluris æſtiment amicitam, quam mutuando quærunt; quam pecuniam, quam ab vſurario quærerent, propter ſimilis pecuniæ mutuum. Dixi, *vi mutui*, ad differentiam eius, quod ratione veri intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis accipitur; quia illud non eſt vſura, iuxta

glo.

glo. ſing. & recep. in cap. conquæſtus. de vſur. facit cap. 2. & c. ſalubriter. de vſuris. Dixi, *veri, vel palliati* ad includendum lucrum, quod de mutuo palliato quæritur.

7 Sexto noto ex illis uerbis: *in hoc improbandus* quod lucrum vſuræ eſt illicitum, & eius appetitus ſuo genere peccatum mortale: adeo vt contrarium aſſerere ſit hæreſis. clem. 1. de vſuris. Et vetitum non ſolum iure humano; ſed etiam naturali, & diuino veteris, & noui teſtamenti. Tum quia id ſenſit Conc. Lateranenſe in c. quia in omnibus. de vſur. & Alexand. iij. in cap. ſuper eo. eod. titu. Quidquid Alex. Imol. in conſ. 1. lib. 2. & alij citati ab eo dicant: tum quia prohibetur ſeptimo præcepto Decalogi: *Non furtum facies*, lato. Exhod. 20. Quo omnis rei illicita vſurpatio; qualis eſt vſura, prohibetur cap. pœnale. 14. q. 5. Tum quia iuſtitiæ naturali aduerſatur, quatenus capitur, vt fructus rei, quæ non eſt capientis ratione dominij directi, nec vtilis, nec vſusfructus, neque vſus, neque alterius iuris, vel ſeruitutis. Nam vſurarius, quærit illud ex re mutuata, quam mutuo dedit; quæ per mutuum deſinit eſſe omnino mutuantis, & fit omnino alterius, l. 2. §. appellata. ff. de reb. credit. Inſtit. quibus mod.
8 re contrah. oblig. in princip. Tum quia in multis locis veteris teſtamen. Deuteronom. 23. Ezechie. 18. & pſalm. 43. & 71. ſpecialiter eſt prohibita. Et cum illa prohibitio non eſſet cæremonialis, neque iudicialis; ſed moralis, etiam in nouo permanet, §. fina. diſt. 6. vbi gloſ. notab. & colligitur ex Thom. 1. 2. q. 94. art. 5. adiuncta q. 100. art. 1. & 103. art. 3. & 104. art. 3. Tum quia etiam in Euangelio Luc. 6. per illud: *Mutuum date nihil inde ſperantes*: ſpecialiter prohibita eſt, vt præfatum Conc. Lateranenſe, & præfatus. Alex. iij. vbi ſupra, ſignificarunt; quatenus aiunt eam vtriuſque teſtamenti pagina damnari: & ſatis conſtat, eos nō intellexiſſe de generali damnatione ſeptimi præcepti: *Non furtum facies*. Tum quia Papa Vrbanus id affirmauit in dicto cap. conſuluit. eod. titu. allegando illud Luc. cap. 6. *Mutuum date nihil inde ſperantes*: Tum quia non obſtat, quod Carol. Molin. impius de commertijs nu. 11. & Sot. pius lib. 6. q. 1. de Iuſt. & iur. dicant præfatum illud Lucæ: *Mutuum date, nihil inde ſperantes*, (quod Vrbanus id adduxit,) id non probare, dicentes, quod ſolum conſulit, & non præcipit ſine vſura mutuare. Primo quidem quod quamuis prior pars eius, ſcilicet: *Mutuum date* communiter contineat conſilium; poſterior vero, ſcilicet: *Nihil inde ſperantes* ſemper continet præceptum, ne qui mutuat aliquid amplius expectet, vt prædictum Conc. & Alex. iij. ſanxerunt, & Vrbanus expreſſit, & S. Thom. Ita declarauit 2. ſecundæ q. 78. art. 1. ad 4. in prima reſponſione. Secundo quod alioqui dicendum eſſet, Papam Vrbanum

num erraſſe;aut certe incogitãter reſpondiſſe adducẽdo illud Lucæ.
9 Et conſequenter, Gregorium nonum dormitaſſe reponendo eius reſponſum in Decretalib. lib.adeo authentico, & D. Thom. angelico intellectu donatum torpuiſſe declarando, vt prædictum eſt, præfatũ elogium Lucæ. Nam Vrbanus non ſolum aſſerit quod colligitur:ſed etiam quod aperte colligitur ex illo Luc.peccare eum, qui ad vſuram mutuat. & non ſolum peccare, qui mutuat cum pacto de ſoluenda vſura: ſed etiam qui mutuat abſque pacto cum ſola intentione accipiendi aliquid amplius. Et quod is non ſolum peccat,ſed etiam tenetur ad reſtituendum illud plus acceptum. Tertio quod aliud Concilium recentius Lateranenſi ſeſſ. 10. in bulla, quam approbante Concilio, Leo. x. tulit ſuper approbatione montium pietatis, expreſſe ait, illud Luc. continere apertum præceptum vſuram prohibens.

Quarto quod niſi auctoritas illa ſic intelligeretur, poſſet quis tueri,non eſſe peccatum mutuare cum tali intentione, ſine pacto expreſſo, aut tacito; ſicut non eſt ſimonia renuntiare beneficium cum principali intentione, vt ſuo nepoti detur, cui, niſi crederet illi collatum iri, non renuntiaret, modo non adſit pactum expreſſum,aut tacitum iuxta gloſ. ſingul. cap. ordinationes. 1. q. 1. Panor. in cap. dilecto. de præbend. Felin. cap. ad audientiam. 2. col. 4. de reſcrip. Anton. 2. par. tit. 1. cap.5.§.11. quod etiam Sylu. & alij dixerunt.* Et tradimus latius in manua. Confeſ. cap. 23. nu. 107. Quod autem id ſequeretur, ex eo colligitur, quod nullo alio loco iuris diuini videtur probari, quod ſola ſpe ſine pacto admittatur vſura, ſaltim reſtituenda. Quod autem hoc non ſit tenendum, conſtat ex omni catholicorum ſententia expreſſa, vel tacita.*

10 Quinto quia niſi illud Lucæ intelligeretur ita,vt ab Vrbano declaratur; aliqui tenerent, quod licet peccet cum tali intentione mutuando: ad reſtituendum tamen acceptum non teneretur, vt parum quidẽ pudenter, & nimium pertinaciter prædictus Carol. Molinæ. vbi ſupra nu. 7. & 11. auſus fuit tenere, exiſtimans ſe prædicta reſponſione definitionem dicti Vrbani in d. cap. conſuluit eneruare, citans in id aliquos, qui aut id non dicunt, aut facile in noſtram ſententiam exponi poſſunt, tam periculoſum eſt incipere mutare per noſtras præcoces imaginationes id quod Santiſsimã Sedes Apoſtolica matura deliberatione conſtituit. Quare ſuſpicientes, & reuerentes præfata duo Concilia, & præfatos duos Pontifices Maximos, concludimus, vſurã eſſe prohibitam ſpecialiter iure diuino Euangelico; non ſolum admiſſam cum pacto expreſſo, aut tacito recipiendi aliquid amplius: ſed etiam ſine vllo pacto cum ſpe, & intentione principali aliquid amplius accipiendi: quod huius cap. contextus duobus locis ſenſit, in

quibus

quibus verbum *expectes* ponitur. Siue aſſeramus leges Romanas ciuiles vetare vſuras ſaltim implicite, vt communis opinio aſſerit, ixtua late tradita a Ioan. And. in Mercuria. regulæ, peccatum, de reg. iuris lib. 6. & a Panor. & alijs, in cap. cum ſit generale, de foro compen. ſiue aſſeramus, eas permittere cum moderamine l. eos. C. de vſur.

11 Quare non video quomodo ab hæreſi, aut ab eius ſuſpitione excuſari poſsit Carol. Molinæ. vbi ſupra a nu. 7. nu. 11. & nu. 515. ibi: *fremant omnes licet, ego ſolius veritatis, &c.* qui cum magna laude impii Philippi Melant. & maiori cum grauiſsimorum auctorũ irreuerentia & nimia ſui iudicij confidentia auſus fuit affirmare, licitas eſſe vſuras moderatas per illam l. eos, hoc textu & toto iure canonico non obſtãte * Cuius impudentiæ, & erroris damnatores proditoresq. nos fuiſſe primos in celeberrimis Hiſpaniarum Academiis credimus, & gaudemus. Quamuis, quia nondum erat tunc eius impietas adeo manifeſta, modeſtius quam ipſe merebatur, eum notauerimus.*

12 Septimo noto ex illo verbo, *expectes*, bis iterato, adiunctis c. debitores, de iureiurand. & c. final. de vſur. & aliis multis: vſuram diuidi in vſuram realem, & mentalem. Realis eſt vſura, quæ ex pacto tacito, aut expreſſo recipitur. Vſura vero mentalis eſt vſura, quæ accipitur ſine pacto expreſſo, nec tacito ex mutuo facto intentione principali recipiendi eam, iuxta mentem omnium, in c. conſuluit, de vſur. & c. fin. de ſimon. Vnde ſequitur, vſuram mentalem non dici mentalem ob eandem rationem; qua alia peccata mentalia communiter dicuntur mentalia. Alia enim dicuntur mentalia, eo quod ſint actus interioris voluntatis, ſine verbo, & opere conſecuto; ut homicidium mentale dicitur voluntas occidendi mente, non conſecuto opere. c. periculoſe. c. homicidiorum. c. noli. de pænitent. diſt. 1. Et furtum mentale voluntas furandi non ſecuto furto. c. ſi propterea, & c. ſi cui. de pœnit. diſtin. 1. Mentale vero & reale dicitur, quando vtrunque concurrit: Et conſequenter vſura mentalis communiter non appellatur mentalis, eo quod ſit voluntas committendi vſuras ſine opere conſecuto: ſed eo, quod capitur ſine pacto expreſſo, aut tacito ex ſola mentis intentione, qua mutuans mutuat, vt aliquid amplius ſibi reddatur. Vnde infertur, quod aliud eſt peccatum vſuræ mentale, & aliud vſura mentalis; vſura quippe mentalis eſt illa, quæ ſupra proxime definitur. Peccatum autem mentale vſuræ eſt voluntas exercẽdi, vel recipiendi vſuras receptione non ſecuta, neque opere conſecuto. Nam ſicut omne illud peccatum quod opere perficitur, diuiditur in mentale tantum, quod eſt voluntas peccandi abſque verbo, vel opere: & mentale & reale, quod eſt voluntas peccandi verbo, vel opere conſecuto: ita & peccatum vſuræ eſt duplex, mentale tantũ,

quod

quod eſt voluntas quærendi vſuram opere non ſecuto: & mentale, & reale, quod eſt voluntas eam quærendi opere ſubſecuto. Sciendum autem eſt, nullum peccatum vſuræ mentale, quantumuis mentale ſit illud, ſi nihil accipiatur ad reſtitutionem obligare; & contra omnem vſuram receptam, quamuis ſolum ſit mentalis, ideſt recepta
13 ſine pacto tacito, nec expreſſo, cum intentione principali recipiendi eam obligare ad reſtituendum: licet ſimonia mentalis, ad id non obliget; vt probamus in commentario reſolutorio cap. final. de ſimon. 3. notab. quem recognoſcendo Manua. Confeſſ. ſermone Hiſpano una cum hoc compoſuimus; & nunc latinitate donatus ſuo loco ponetur. *

Ex quo infertur, quod cum Doctores diſputant de vſura mentali, an obliget ad reſtituendum; non quærunt de peccato mentali vſuræ. Certum enim eſt, illud non obligare, ſicut nec ullum aliud peccatum mentale tantum ad reſtitutionem: ſed diſputant, an vſura mentalis, ſiue lucrum quæſitum ex mutuo ſine pacto cum intentione principali ob illud facto obliget ad illud. Infertur etiam, quod inuenitur, & frequenter, peccatum mentale tantum vſuræ mentalis. Quippe multi ſunt, qui uolunt mutuare mente, ac intentione principali recipiendi aliquid amplius, ſiue ullo pacto; & tamen non mutuant. Per quod quidem apparet, quantum differat vſura mentalis, a peccato mentali vſuræ; cum illa ſit frequenter obiectum huius; quæ plane hactenus, quod ſciam, nullibi fuerunt ſic declarata.

14 Octauo noto ex hoc cap. & eius peſsima obſeruatione, mirandum eſſe, quod cum totus orbis chriſtianus nunc magis, quàm unquam vſuram damnet, & dicentem eam licere, hæreticum iudicet; maiores tamen ſaltem palliatas diſsimulat, quam lex ciuilis olim permittebat per l. eos. §. 1. C. de vſuris. Maxima enim vſurarum, quas illa lex permittit eſt centeſima, quæ centū menſibus ipſam ſortem exæquat. Quod diligenter, & copioſe oſtendit Bartho. Soci. in l. ſi hæreſ. §. itē. ff. ad leg. falcid. cui concordat Budæus de aſſe, lib. 1. fol. 24. & Alciat. lib. 3. diſpunct. cap. 1. & alij recentiores alibi. Ita quod ſors pariat unū in unoquoque menſe, & duodecim in anno, & eam non permittit, niſi in pecunia traiectitia, ſortis periculum in ſe ſuſcipienti: & alijs mercatoribus duas partes centeſimæ concedit, hoc eſt octo pro centum in anno: & alijs hominibus vulgaribus dimidiam centeſimæ; hoc eſt ſex pro centum in anno; & nobilibus tertiam partem; quæ ſunt quatuor pro centum. Nunc tamen permittuntur ſaltem palliatæ tam grandes, ut interdum ſors pariat decem, & amplius pro centum ab vnis nundinis in alias: quæ tamen tres, aut quatuor in anno occurunt: & ita centum pariunt triginta, & amplius in anno. Item

antea ex vſuris vſuræ non capiebantur, l. vt nullo C. de vſur. & l. placuit. ff. eod. At nunc de cambijs recambia exiguntur. * Neque obſtat, quod multi reſpondebunt, non recipere ſe iſta pro vſuris; ſed pro intereſſe, aut cambijs: quia non omnes, qui mutant nomen, rem ipſam mutant. Qua quidem de re in commentario reſolutorio de cãbijs, ſuper c. final. de vſur. altius tractamus: atque veritate coacti addimus quædam, quæ facile terreant multos in cambiorum lucra infrænate, intrepideque anhelantes. *

SVMMARIVM.

15 *VSVRAE quæ definitio aptior.*
16 *Vſura etiam mortifera capere quidquam pro bono opere mutuandi; licet non capiatur pro vſu rei mutuatæ.*
17 *Vſura ſimoniaca mutuare ob beneficium.*
18 *Vſura, vt inuenitur ſine pacto, & voluntate paciſcendi.*
19 *Vſura non eſt mutuare cum intentione minus principali lucri contra quoſdam: mutuare autem cum intentione principali lucri ſic, contra alios.*
20 *Finis minus principalis eſſe poteſt id, quod nequit eſſe principalis.*

15 NOTA nono, quod non abs re diximus ſupra not. 5. nu. 6. definitionem vſuræ ibi datam clariorem, iuribusque aptiorem eſſe; quam ſint quædam aliæ. Illa enim, quam Ioan. Maior dedit in 4. lib. ſenten. diſt. 15. q. 23. col. 1. ſcilicet, quod eſt *volitio, ſeu voluntas accipiendi lucrum vi mutui*, non eſt ſatis apta: quoniam non definit vſuram, ſed peccatum vſuræ; inter quæ magnam eſſe differentiam prædiximus ſupra nu. 13. Illa item noua, quam poſt nos dedit præfatus celebris Doctor Sotus lib. 6. q. 1. de iuſt. & iure; quamque potuit de-
16 cerpere ex quodam dicto S. Tho. ſecunda 2. q. 78. art. 1. Vſura nempe eſt pretium vſus rei mutuatæ, non uidetur eſſe apta. Tum quia datur verbis in hac materia inuſitatis, & rem ipſam obſcurantibus; vocabulum enim, pretium, in hac materia parũ vſitatum eſt: tum quia ſequeretur, quod non eſſet vſura mutuo tibi dare centum aureos, vt in fine anni reddas mihi centum & decem: non propter vſum eorum, qui per mutuum facti ſunt tui; ſed propter bonum mutuandi opus, quod meum eſt; quia nihil reddis pro pretio vſus rei mutuo datæ: ſed in præmium operis mei boni. Quod tamẽ eſt contra mentem omnium poſt & ante Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. Tum quod mutuare ad obtinendum aliquod beneficium eccleſiaſticum eſt dare ad uſuram, vt mox dicetur beneficium tamen non eſt pretium, nec iure pretio æſtimabile, iuxta gloſ. celeb. c. coram. de offi. delega. vbi eam commendat Panor. & Ludou.

dou. ſing. 613. licet ſuapte natura ſit æſtimabile, ut infra dicetur. Et
quamuis ad hoc reſponderi poſsit; ſæpe pretium pro præmio vſurpari,
iuxta illud Terent. in Andr. *Ego ob ſtultitiam pretium fero*: replicari ta-
men poteſt, quod ratio cui definitio illa nititur, concludit illud pro pre
tio vſus aſſumi. Præterea noto, quod quamuis mutuare communiter
ſit conſilij; ſaltem quando extrema neceſsitas non adeſt: nihil tamē
ſperare principaliter vltra rem mutuatam præcepti eſt; quamuis non
ſit mortiferum, quando quod ſperatur exiguum eſt: quemadmodum
nec furtum rei exiguę non eſt niſi veniale iuxta doctrinam S. Thom.
2.2.q.66.art.6. quam in Manual.c.17.nu.3. & in Comment.c. fin.14.
17 q.4. latius declaramus. Colligitur item mutuare principaliter ob be-
neficium Eccleſiaſticum obtinendum eſſe vſuram. Quia licet tale be-
neficium non ſit iure pecunia æſtimabile, ſecundum glo. celeb. d.c. co
ram: eſt tamen ſuapte natura tale, cum ſit ius percipiendi fructus, &
prouentus aliquos, ſecundum Calder. recep. in c. in noſtra de reſcrip.
latius declaratum a nobis in rubr. de præbend. Et ad hoc, vt vſura cō-
mittatur, ſufficit; vt accipiatur, vel ſperetur principaliter lucrum rei ſu-
apte natura pecunia æſtimabilis; licet a commertio rerum æſtimabi-
lium a iure ſeparetur. Quemadmodum etiam omnes res conſecratæ, li-
cet dicantur iure inæſtimabiles, eo quod eas lex a commertio hominū
remoueat. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ff. de verb. oblig. §. ſacræ. inſt. de
rerum diuis: ſuapte natura tamen ſunt æſtimabiles; & qui mutuaret ob
eas quærendas vſurarius eſſet. Neque plane obſtat, quod hoc peccatū
ſit ſimonia argumento definitionis ſimoniæ, datæ a gloſ. ſummæ 1.q.1.
latius declaratæ per nos in Manual. conf. c. 23. nu. 99. Quia eo quod
ſit ſimonia, non deſinit eſſe uſura; immo eſt uſura ſimoniaca, vel ſimo-
nia uſuraria: & conſequenter erit re ipſa duplex peccatum, aut vnum
cum circumſtantia neceſſario confitenda; iuxta ea, quæ poſt alios di-
18 ximus in prædicto Manual. c. 16. Colligitur etiam, peccatum vſuræ re-
periri poſſe ſine pacto expreſſo, aut tacito accipiendi aliquid vltra
rem mutuatam; immo, & ſine vlla voluntate paciſcendi, mutuando,
ſcilicet cum ſola intentione principali recipiendi ob id aliquid vltra
rem mutuatam; per prædicta, quod inducit etiam obligationem reſti-
tuendi, vt Papa Vrbanus declarauit in d. cap. conſuluit. de vſur. cuius
quidem ſanctam declarationem non fuit veneratus, vt debuit immo-
deſtus Carol. Molinæ. de commertijs, nu. 11.
19 Decimonono ex textu, & prædictis: vſuram requirere pactum ex-
preſſum, aut tacitum, aut intentionem principalem lucrandi aliquid
ex mutuo. Nam minus principalis, & ſecundaria intentio lucrandi nō
ſufficit ad conſtituendum vſuram; licet nouè tenuerit oppoſitum Do
mingo Sot. lib. 6. q. 1. de iuſti. & iure, dicens vtranque intentionem vſurā

conſtituere, quod minus bene dictum eſt. Primo quidem, quod contrarium tenent gloſ. & Inno. in d.c. conſuluit. de vſur. ab omnibus fere Theolo. & Canoniſt. recep. diſtinguentibus inter intentionem principalem, ſiue primariam; & minus principalem, ſiue ſecundariam, excepto Molinæo vbi ſupra; qui alterum extremum amplexus, ait, neutram, nec principalem, nec minus principalem obligationem reſtituendi vſuram ſine pacto inducere. Secundo, quod Caiet. Tho. 3. q. 3. de vſuris (cuius quandam ſententiam per eam ſuum dictum firmando Sot. laudat) ſtatim in quæſt. ſequenti, quæ quarta eſt, expreſſe id, quod gloſ. & communis tenet; immo, & in illa ipſa quæſt. 3. vbi ponit ſententiam, qua ſe iuuat Sotus, concordat communi, in illis verbis: *Oculus ſiniſter, ſeu ſpes ſecundaria, poteſt dirigi circa aliquam remunerationem*; quin & ſi ſatis perpendatur, ſignificat nunquam de hoc D. Tho. dubitaſſe. Tertio quod id ſatis probant c. ſi officia. 59. diſt. & c. quid prodeſt. 61. diſt. cum ſuis glo. per quæ communis id affirmat, quatenus ſignificant, id quod eorum gloſ. expreſſe habent, ſcilicet licere ſeruire eccleſiæ, & Prælato cum ſpe minus principali, ſiue ſecundaria obtinendi aliquod
20 beneficium, licet non cum principali, & primaria. Quarto, quod quamplurima ſunt, quæ quamuis non poſsint eſſe fines principales, & primarij operis; poſſunt tamen eſſe minus principales, & ſecundarij: verbi gratia: Non licet dicere miſſas, & diuina officia audire principaliter propter diſtributiones quotidianas; minus tamen principaliter ſic: iuxta gloſ. ſingul. recept. c. 1. de cleric. non reſid. lib. 6. Non licet item amare Deũ principaliter propter aliud; quia eſt ultimus finis, & ideo propter ſeipſum tantum amabilis, vt poſt Tho. ſecunda 2. q. 27. art. 1. diximus in c. cum miniſter. 23. q. 5. nu. 4. Nec conſequenter licet ei ſeruire principaliter propter aliud: quia id eſſet facere de ultimo fine medium: Licet tamen amare Deum minus principaliter propter aliud, vt ſeruire illi minus principaliter propter remunerationem; iuxta illud Pſal. 118. *Inclinaui cor meum ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas propter retributionem*. Adeo quod Conc. Trid. ſeſs. 6. c. 31. anathematizat eum, qui dixerit peccare iuſtum, qui Deo intuitu præmij ſeruit. Quoniam tam merces temporaria, quam æterna aſſumi poteſt in finem minus principalem, & ſecundarium, modo in principalem, & primarium vltimumque finem præfigatur ipſe Deus ſolus digniſsimus, qui ſuo ipſius ſolius intuitu ametur, & colatur. Quinto, quod pulchra, & firme fulta concluſio Adriani Quolibeto. 10. col. 4. (quem ſequimur in repetitione c. inter verba. concluſ. 5. nu. 12. & 31.) habet omnem actum cuiuſcunque uirtutis, cuius totus finis, aut partialis principalis eſt bonum aliquod temporariũ, eſſe uitioſum; & nuper id probauimus in c. cum miniſter. 23. q. 5. nu. 39. Et patet pau-

eos eſſe collatione aliorum, qui ex ſuis honeſtis actionibus aliquod bonum temporarium honoris, famæ, gloriæ, ſalutis, rei familiaris, victus ſui, aut aliorum in minus principalem non præſtituant: quos nemo catholicorum peccare dicit. Noto etiam, quod nullum, nec principale nec minus principale lucrum, tanquam iure debitum ex mutuo expectari poteſt: ſed ſic tanquam antidorale, & remuneratorium de gratiã, & non de iuſtitia debitum. Vnde & cum cõmuni aſſerimus, quod tam principaliter, quam ſecundario lucrum amicitiæ & gratitudinis ex mutuo ſperare poſſumus.

SVMMARIVM.

21 *VSVRA mentalis vt definit eſſe vſura.*
22 *Vſura non eſt lucrum ex amicitia principaliter ſperatum.*
23 *Spes principalis non omnis illa, ſine qua non mutuaretur.*
24 *Vſura eſt acceptum ſine libera dantis voluntate.*
25 *Sed non receptum pro ſolutione debiti aut pro labore numerãdi, aut mittendi.*

21 VNDECIMO noto ex prædictis, quod qui poſteaquam princi
paliter propter lucrum mutuauit, ſuum peccatum agnoſcens illã
intentionem mutat in intentionem minus principalem accipiendi: &
poſtea gratis datum accipit; peccat quidem mutuando, ſed non peccat
accipiendo; neque acceptum tenetur reſtituere. quia non recipit prin
cipaliter, eo quod mutuat, vt rite dicit Ricard. in 4. diſt. 15. art. 5. Quem
ſequitur Angel. verb. vſura. 1. § 1. adijciendo in §. 2. Quod licitũ eſt mu
tuare etiam principaliter, ſicut dictum eſt, ad comparandum amicitiã,
& gratiam mutuatarij, quia huiuſmodi gratia non eſt ſua natura pecu-
nia æſtimabilis, etiam expectando aliquod lucrum pecunia æſtimabi-
le principaliter ex illa amicitia; vt docet Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 3.
& pulchre declarat Caiet. ibid. & in paruis opuſculis tom. 3. q. 3.
& 4. de uſur. & Sot. lib. 6. q. 1. art. 2. de iuſt. & iure. * Qua quidem con-
cluſione, & alijs præcedentibus, ſcio quoſdam frequenter cõſolatos eſ-
ſe; & alios quotidie conſolari poſſe: ideoque omnia eſſe memoranda
22 maxime Confeſſarijs. * Ex quibus colligitur, non eſſe peccatum expe
ctare lucrum aliquod ex mutuo mediante amicitia, & gratitudine, tã-
quam quid gratuitum ex libera eius qui recipit voluntate prouẽtum.
23 Colligitur item, quod non eſt vſurarius, qui mutuat cum ſpe, quod ali
quid plus ſibi reddetur, quam dedit; ſi eo animo id faciat, quod nõ de-
ſineret id facere, quamuis nihilo plus quam mutuauit ſibi reddendum
foret; cum talis ſpes ſecundaria ſit, & non principalis. Sed nec etiã, qui
cum tali ſpe lucri mutuat, quod ſine illa non mutuaret, ſi modo finis

principalis mutuandi non eſſet illa ſpes: ſed amicitia, vel amor Dei, uel uirtus: & lucrum, minus principalis. Tum quia merces tam temporaria, quam æterna aſſumi poteſt in finē minus principalem, tam amoris quam obſequij Dei. Tum quia, vt aliquis finis ſit principalis actus non ſufficit, vt ſit cauſſa, ſine qua non fieret actus: ſed oportet, quod pluris, uel tanti æſtimetur, ac alius finis, propter quē ille fit, ut late probamus in d.c. cum miniſter. & tangitur ſupra nu.20. Exemplo ſint illi, qui principaliter celebrant, aut ad diuina officia uadunt propter Deum, & minus principaliter propter pitantias, vt uulgo dicunt, & diſtributiones; ſine quarum tamen lucrandarum ſpe ſecundaria non ce-
24 lebrarent, uel non irent. Nec etiam peccat mutuans, qui non mutuat principaliter ob lucrum, accipiendo a mutuatario aliquid bona fide, exiſtimans id ſibi amanter, & gratis ab eo dari; licet mutuatarius id non ſibi det: tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne niſi det, pecunia a ſe repetatur: uel ſibi alia uice mutuum denegetur; quamuis ſi poſtea id reſciret, teneretur ad reſtitutionem illius, ut recte ait Antoni. 2.p.tit.1.c.7.§.6. & conſonat ei id, quod ait Sylu. verb. uſura. 6. q.3.& 4.& Caiet.2.2.q.78.art.1. Cōtra uero ſi dum ſibi dabatur exiſtimabat non dari libera uolūtate, ſed coacta, peccaret accipiendo, etiāſi a principio ſola caritate mutuaſſet. Laur. in c. ſalubriter. de vſur. & Syl. vbi ſup. Si quis autē roget, quomodo mutuans ſcire poteſt, an mutuatarius libera uoluntate, an coacta moueatur ad dandum illud plus: reſpondeo, quod ex qualitate rei datæ in lucrum; & ex iactura, uel lucro, quod mutuatarius fecit, & ex conditione naturali, & uirtute liberalitatis mutuatarij, probus pænitens, & prudens confeſſarius id conijcere poteſt: animus enim ex coniecturis conijcitur. c. cum qui. de renunti. lib.6. l. dolum. C. de dolo. & c. etſi quæſtiones. de ſimoni.
25 Colligitur etiam, quod qui debitori ſuo, a quo debitum recuperare commode non poteſt, mutuat pecuniam, ut ſibi hac uia alterum tantum, quantum ei debet, refundat; non peccat. nihil quippe ab eo accipit ob mutuum principaliter; ſed ut ſibi debitum recuperet. Maior. in 4. diſt. 15. q. 29. in princ. Adijcimus tamen cauendum eſſe debitori, per chirographum, uel alium modum, per quem de ſolutione conſtet; ne poſtea ipſe, uel eius hæredes iterum illud petant, uel accipiant ſpōte ſolutum, per ea, quæ diximus in ſimili caſu in Manual. Confeſs. c. 17. nu. 113. Neque etiam peccat, qui accipit aliquid in iuſtam mercedē laboris numerandi magnam ſummam a ſe, uel a ſuis familiaribus ſuſcepti: quia non ui mutui, ſed ob laborem numerandi accipit, neque qui capit aliquid pro ſumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatā longe abſenti, ut inquit Maior ubi ſupra.

SVM-

SUMMARIUM.

26 *VSVRA eſt quidquid amplius accipitur ob ſolutionis dilationem, aut datur minus ob anticipationem; in omni contractu etiam innominato, cum multis exemplis.*

27 *Redituum venditores, & emptores in auctionibus, qui multum videntur peccare.*

28 *Fortuitorum caſuum renuntiatio minuere deberet redituum pretium quod apud paucos facit.*

29 *Doctor Monte maior laudatus.*

30 *Carolus V. Imperator, & Rex Philip. ſecundus, & eorum conſiliarij laude ob hoc digniſſimi.*

31 *Lex de non emendo reditus granorum ſancta vt fraudatur.*

26 NOTO duodecimo, quod ex eodem textu, & prædictis colligitur, eum, qui emit, aut conducit, aliquid minoris iuſto pretio, infimo ob anticipatam ſolutionem committere vſuram; & e contrario, eum, qui uendit, aut locat maioris iuſto pretio ſummo, ſiue rigoroſo, ob dilatam ſolutionem. Quia omnes prædicti accipiunt, aut volunt accipere aliquod lucrum pecunia æſtimabile vltra ſortem, principaliter ratione mutui palliati, & occulti; & ita tota definitio vſuræ poſita ſupra, nu.6. conuenit huic lucro; vt & ipſis tota definitio uſurariorum.* Idem eadem ratione eſt dicendum de omnibus, qui per permutationem, uel quemcunque alium contractum innominatum; do, ut des, facio, ut facias, & c. de quibus in l. naturalis.ff. de perſcript. uerb. uolunt recipere, uel recipiunt aliquid maioris ualoris, eo quod dederint, uel dent aliud minoris ualoris aliquanto tempore ante quam recipiant rem maioris ualoris. Et conſequenter, qui, in hyeme dant mercenarijs ante tempora meſsis, uel putationis, uel foſsionis uinearum aliqua, quæ non ſunt tanti ualoris, quanti operæ, quæ promittuntur præſtandæ in illis, uſuram committunt: ſicut e contrario omnes mercenarij, qui carius ſuas operas præſtant tempore, quo illæ ſunt pręſtandæ, eo quod ſolutio mercedis in hyemem ſequentem eſt facienda. Quod non uidentur ſatis animaduertere, qui militibus egentibus, pannum, & ueſtes, corium, & calceos; immo, & aliquando panem, & uinum, & carnes maioris iuſto pretio maximo, ſiue rigoroſo uendunt (eo quod ſolutio differtur in tempus, quo eis ſtipendia ſunt ſoluenda) quam uenderent præſenti pecunia. Neque e contrario ſatis hoc perpendunt milites, qui præſenti pecunia emunt omnia prædicta minoris iuſto pretio, infimo uel pio, eo quod longe

17 poſtea ſint ea recepturi.* Colligitur item quod obnixe rogandus eſt Deus, ut de more pius inſpiret ueram pœnitentiam cum uoluntate reſtituendi coniunctam plurimis emptoribus, ſiue conductoribus, qui reditum epiſcopatuum, & aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum, præſertim ſummorum Magiſtratuum illorum Hiſpaniæ ordinum militarium, & commendarum eorumdem, Dominatuum, item ciuitatum, oppidorum, & uectigalium, & cenſuum regalium, & aliorum publicorum, uel priuatorum emunt, ſiue conducunt, a neceſsitate oppreſsis, multo minori iuſto pretio infimo, ob ſolutionem anticipatam unius anni, & minori ob duorum, & adhuc minori, ob trium. Orandus item, ut idem inſpiret his, qui e contrario uendunt, uel locant ſpecies, cinamomum, piper, & crocum, pannum ſericum, lanas, aulæa, libros, papyrum, & alia ſimilia: boues uaccas, equas, oues, & alia pecora his, qui eis indigent, ad ſe ſuſtentandum, uel ad quærendum præſentem numeratã pecuniam, reuendendo protinus, ea minoris iuſto pretio. Vendunt inquam, uel locant maioris iuſto pretio ſummo, uel rigoroſo, propter dilatam ſolutionem. Colligitur etiam orandum eſſe Deum, ut parcat hominibus illis eccleſiaſticis, & ſæcularibus, præſertim prædiuitibus, qui agros ſuos locant colonis ſuis pluris iuſto pretio, ſummo, uel rigoroſo, eo quod ampliant terminum ſolutionis ſibi debitorum, uel mutuant a principio triticum ad ſerendum, & uictum, uel pecunias ad emenda quædam alia in agrorum culturam neceſſaria, data eis ad ſoluendum dilatione longa. Quibus quidem actibus eos adeo fatigant, ut cogantur miſerius uiuere, quam ſi eſſent ueri ſerui, & uera mancipia. Orandus item, ut etiam parcat illis, qui reditus ſuos quã maximo poſſunt pretio locant in auctionibus publicis allicientes ad augenda pretia pollicitationi-
28 bus, & donarijs incrementorum, (quæ Hiſpani uocant, *Pujas,*) & dilationibus ſolutionum, & adigentes conductores facere renuntiationes iurium caſuum fortuitorum, maiores, & rigidiores, quam ante noſtrã ætatem Hiſpania uiderit: nulla ratione habita, an pretium, quod eis promittitur, ſuperet iuſtum, an non, neque quod diminuit pretium iuſtum adiectio earum renuntiationum, cum prouentus illi minoris ualeant cum onere præfatarum renuntiationum, quam ſine illo. Nulla item habita ratione quod huiuſmodi prouentus non tanti ualent, illi qui eos Chriſtiane colligit, & iuſte uendit; quam illi, qui per fas, & nefas, quo iure, quaue iniuria eos colligit, & exigit, & poſtea uendit eoſdem multis mendacijs, & ſimulationibus adhibitis; longiſque dilationibus ad ſoluendum conceſsis, illisq; durantibus frequenter utendo gratis debitorum hoſpitijs, & non pauca munuſcula coacta potius quam libera uoluntate ſibi oblata ſuſcipiendo, pauperũ ſangui-

ſanguinem tanquam ſanguiſugæ inſenſiliter exugendo. Colligitur etiam, non abs re, Doctorem illum Monte maiorem (quem ita fulgen-
29 tem gloria in cælo mihi uidere uideor, ac in terra virtute ſplendentem cognoui, cuius magno ſucceſſori in primæ functionis Cathedra ipſe indignus ſucceſsi,) & me ambos, ſed ſolos quodam anno in celeberrimæ Salmaticen. Academiæ Senatu in ea ſententia fuiſſe, ne reditus Academiæ, qui ex decimarum fructibus redeunt modo ſolito uenderentur, ſiue locarentur; puta bis de illis auctionem faciendo, ſemel quidem menſe Februario, & iterum menſe Iunio adiudicando eos plus offerenti, & omnibus caſibus fortuitis renuntianti, & alijs multis clauſulis ſe oneranti, & quibuſcunq; qui pretium eorum augerêt certa dôna promittendo. Tum quia adeo care vendebantur, ſeu locabantur, vt menſura tritici, (quam vocant Fanecam) quæ tempore meſsis vix valeret quinque, & vix ſeptem ueriſimiliter cum ab Academia vendendus eſſet, ſi reditus eius non locarentur in præfatis auctionibus, emebatur pluris quam decem; cum tamen labores, & impenſæ in colligendo, & ſeruando eos, & periculum, quod per præfatas renuntiationes ſubitur, aliquid de pretio diminuere deberent. Tum, quia timere debebamus, ne adeo care uendendo ſiue locando daremus occaſionem propinquam emptoribus, ſiue conductoribus reuendendi poſtea tenuioribus pluris iuſto pretio: dando longas dilationes, vtendo multis artibus, mendacijs & fraudibus, ſine quibus vendendo non poſſent quidquam lucrari, immo nec tantum pecuniæ numeratæ ex eorum diſtractione colligere, quantum pro eis ſoluere promiſerunt. Tum quia debebamus conſiderare, quod illi, qui per huiuſmodi emptiones, & conductiones, (quas arrendationes Hiſpani, & Itali ad afflictum acceptiones vocant,) ſe ſuasq; domos ſuſtentant, vt plurimum quaſi coguntur eas quouis pretio, etiã cariſsimo conducere, ne decoquant, ſiue, vt vulgus ait, fallant: Quoniam oportet eos ex fructibus noue, vt ita dicam, arrendatis, ſiue ad afflictum acceptis ſoluere debita, quæ debent pro acceptis anno præcedenti. Tum quia non debebamus diſsimulare, quod ſciebamus, & cernebamus huiuſmodi conductores fere omnes in tantam paupertatem tandem redigi, vt cogerentur decoquere, & relicta ſua miſera familia ſolum uertere, aut confugere in eccleſias; quæ ſunt ibi aſylum, & refugium, quod in urbe franquigiam uocant. & ſic dabamus multorum malorum occaſiones, ita ut uix poteramus effugere nomen damnificantium, iux. c. fin. de iniur. In hac inquam ſententia præfat. Illuſt. Doctor, & ego fuimus; ſed adeo illa plerisq; omnibus diſplicuit, ut quod ad aliud propoſitum grauius Pſaltes ait, riſerunt nos, & mouerunt capita ſua. Rideant tamen nunc, & ſubſannent quamlibet libeat, hi redituum Domini, ſiue ſint perſonæ ſingu-

lares, ſiue capitula, & uniuerſitates, ſiue clerici, & laici, ſiue ſummates, ſiue infimates, ſiue Prælati, & Duces, ſiue Reguli, & Reges; quibus nimia cura eſt quoquo modo augendi reditus ſuos quot annis, & minima, uel nulla obuiandi malis, quæ inde ſequuntur reipublicæ & cōductoribus. Quique nulla iuſta ratione habita ualoris redituū ſuorū, & quantum ualere poſſunt còn ductori diligenter, & Chriſtiane res colligenti, & diſtrahenti, locant eos quam cariſsime poſſunt uiris auaris lucrum, & diuitias quadamtenus pro Deo colentibus: uel ijs, qui ne iam cito decoquant uel fugiant, uel in carcerem conijciantur coguntur quamlibet magno pretio emere, ſiue conducere; quos probabile eſt nihil non tentaturos, vt iure, uel iniuria, fas, uel nefas, ſponte, ui, uel metu uendendo, vel exigendo exigenda, vel non exigenda corradant non ſolum pretium, quod promiſerunt, cum illis renuntiationibus iuris, & cum obligatione, vt aiunt in forma Cameræ exequēda: ſed etiā, quo ſe, ſuasque pompoſas domos ſuſtentent, & diteſcant. Rideant, in quam nunc, & ſubſannent ſpiritu auaritiæ inſpirante, quam largiter uolent; ueniet tamen dies ille ultimus horrendæ mortis, quæ nec Regibus, nec Principibus parcit; in qua qui mortifere in his peccauerūt, & non ſatis pænituerunt, uel reſtitutionem neceſſariam neglexerunt, dicent: Quid profuit nobis reditus noſtros nimia, & inordinata cupiditate contra fas, iusq; naturale, cuius pœnis ſubijcimur, etiam ſi ab his, quæ ſunt humani liberi ſimus augere? exponendo noſtras animas tanto æterne damnationis periculo, nō ſatis curantes, an eſſemus in cauſa, & culpa, ut noſtrorum redituum auctores, & arrandatores, ſuas animas perderent opprimendo noſtros populos, ſubditos, uel alios decimarum, & tributorum, & gabellarum, debitores: & negligentes, conſiderare, quod eramus in cauſa, ut debitores noſtri, quibus reditus noſtros uendebamus, & locabamus dure ac crudeliter a prædictis conductoribus exacti perdiderint etiam ſuas; nunc negando ueritatem, & peierando; nunc fraudibus iniquis utendo; nunc deſperando, nunc nobis detrahendo, & mala impie precando? Veniet inquam dies ille, in quo hæc ſunt dicturi; immo, & additur. Cur nō potius exiſtimauimus nos fuiſſe eorum fratres? & quod fratrum eſt, ut ait Paul. 1. ad Theſſalon. c. non circumuenire fratrem in negotio; & cōſequenter, non dare cauſam culpæ coniunctam circumueniendi. Cur non etiam nos exiſtimauimus quadamtenus patres aliquot eorum, & quod patris eſt theſaurizare filijs, & non ad iracundiam prouocare? & ita eos tractare, vt potius amarent, quam timerent? & odio habeant, & quod non eſt danda occaſio præſertim propinqua peccandi: nec ullatenus cōſentiendum peccanti: maxime mortifere, eo quod ſecundum Apoſt. c. 1. ad Roma. ab æterno iudice non ſolum facientes; ſed etiam cōſentientes in æternum

num

num punientur iuxta declarationem gloſ. & aliorum omniũm c.ſ. de offic. deleg. & noſtrã reſolutionem in Manual. Confeſs. c.11. nu.12. Et cur non potius aliquanto minoris locauimus noſtros reditus viris Deum timentibus, & nos reuerentibus proximosq; amantibus; quos probabiliter credebamus, & nobis ſine fraude ſoluturos, & a debitoribus ſine iniuria debita exacturos?

30 Noto tertiodecimo, ex textu, & prædictis colligi mille bonas precationes ſiue benedictiones deberi Cæſareæ Maieſt. Caroli V. Imperatoris & Regiæ Catholicæ eius filij Regis Philippi ſecundi dominorũ noſtrorum ipſorumq; proceribus ob illam pragmaticam ſanctionem, ne quis emat, aut conducat reditus prouenientes ex tritico, hordeo, uel alijs granis, ex quibus cõficitur panis; quæ non parua ſalus fuit ſuis regnis, nec paruũ frænũ multis uſuris palliatis, ſaltem paruis, quæ in tenuiorum oppreſsiones exercebantur. video tamen aperiri oſtium, per quod niſi claudatur virtus præfatæ pragmaticæ elabetur. Nam cum

31 prouide contineat pœnam arbitrariam, cuius tertia pars applicetur iudici, ut libentius audeat inquirere tranſgreſſores eius, etiã eorum odiũ incurrendo; cumq; liceat condemnatis bis appellare, iuxta rubr. C. ne cui lice. tertio prouo: poſteriores iudices aliqua ex parte ſatagunt, ita reformare ſentẽtias priorum, vt ad eos pertineat executio earum reformationum, iux. glo. c. cum in eccleſia. de appell. & conſequenter pœnæ in eis contentæ ſibi applicantur, & priores nihil lucrantur. Qui videntes hoc, nulla, uel parua pœna multant præfatos tranſgreſſores, ne ab eis appelletur, & ſine ſuo lucro odium tranſgreſſorum incurrant; ægreferentes, quod poſteriores ſuorum laborum præmia tollant, & ita tranſgreſſores, nulla, uel parua pœna caſtigati parum uerentur eam tranſgredi. * Quare rogo etiam, atque etiam Prælatos, concionatores, & confeſſarios, qui aſsiſtunt Regiæ Maieſtati, eiusq; proceribus, vt eos hæc admoneant, (quorum aliquot, etiã ipſe admonui): ſimulq; eiſdem perſuadeant, ut ob amorem Dei, & utilitatem publicam, & in pauperes miſericordiam, inueniant aliquam rationem, qua primi iudices, qui odium tranſgreſſorum incurrunt inquirendo, & curando, vt coram ipſis accuſentur ſua mercede fruantur: neque ſua fraudentur poſtremi, qui ſunt iudices appellationum confirmantes, uel infirmantes ſententias priorum. Et quidem una (ſalua eorum ſaniore ſentẽtia) poſſet eſſe, vt poſtremi iudices accipiant omnem illam pœnam, quã primorum pœnæ adiecerint, etſi nihil adijciant, uel eam minuerint, remittant ſententiam exequendam primis, quibus earum pœnę cedant. Admoneo etiam religioſos, qui præfatos iudices deprecantur, ne huiuſmodi tranſgreſſores, ulla, vel ſolum parua pœna puniant ſub boni ſpecie male facere; cum illud ſit vti miſericordia iniuſta; de qua in

c. eſt iniuſta miſericordia. 23. q. 4. Dum enim paucos nocentes a pœna iuſta liberant, plurimos innocentes grauibus ærumnis inuoluunt.

SVMMARIVM.

32 *VSVRA non eſt ſemper lucrum ſocietatis ſalua ſorte remanente, & quo modo id fieri poteſt per tres contractus, &c.*
33 *Intellectus nouus c. per veſtras. de donat. inter virum & uxo.*
34 *Vſurariam non eſſe conſuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum, ſalua ſorte, qua ratione defendi videtur.*
34 *Conſuetudo immemorialis habet vim conſtituti.*
35 *Mutuum non facit ſola ſecuritas pecuniæ datæ.*
36 *Dominium rei non facit tranſire in alium ſola periculi receptio.*
37 *Dominus non omnis de ſuo ut libet diſponit.*
38 *Obligatio debitoris non tollitur ſecuritate adiecta.*

32 NOTO decimo quarto, quod ex tex. & prædictis colligitur, magnæ quæſtionis eſſe, an aliqui poſſint inter ſe ſocietatē ita cōtrahere, vt alter, ſalua ſorte principali, aliquid ultra illā ſine vſura capiat? Cui reſpondimus affirmatiue in Man. Confeſ. c. 17. nu. 254. quod ipſum Vlyſsiponæ antea conſulueramus, monſtrādo in primis quendā modum ad id Maieſtati Regiæ, a quibuſdam iuris doctoribus oblatū, non fuiſſe vllatenus admittendum. Quem modum collegimus à Ioan. Maio. in 4. diſt. 15. q. 49. Syl. in uerb. ſocietas. q. 2. & ex Caiet. in lib. 17. reſpon. reſponſ. 11.* quæ nunc habetur in opuſculis ſuis tomo 1. tract. 31. reſponſione 11. Qui tamen mercatoribus parum placuit, eo quod parum lucri ſibi allaturus uiſus fuit; quamuis pro ſua in religionē Chriſtianam obſeruantia ab alio abſtinuiſſent. Modus autem præfatus quem ipſe Regiæ Maieſtati obtuli conſiſtit in faciendo tres contractus, quorum primus ſit ſocietatis, quo alter conferat pecuniam, & alter operam & induſtriam ad commune lucrum, & damnum. Secundus, quo qui operam & induſtriam confert, aſſecuret alteri ſortē principalem, iuſto in id pretio ſibi ab eo conſtituto, aut altero tāto ex lucro remiſſo. Tertius, vt ad tollendas moleſtias, & ſuſpiciones malas rationum reddendarum de lucris, & damnis earundem conueniant; vt qui ſortem aſſecurat, etiam aſſecuret alteri lucrum certum, pro incerto, iuſto etiam in id pretio conſtituto, aut altero tanto ex lucro remiſſo. Quem inquam modū dicimus eſſe licitum, ceſſante omni fraude uſuraria, & ſimulatione, & infamiæ periculo. Cuius iuſtitia efficaciter probatur, eo quod omnes fatentur, hos tres contractus iuſte cum tribus diuerſis hominibus fieri poſſe, & quod nullo textu nec ulla ra-

tione probari poteſt, cur cum uno, & eodem fieri non poſsint ceſſante omni fraude, & vſuraria, & doloſa ſimulatione: ita quod lucrum illud certum, quod pro dubio; ſed veriſimili aſsicuratur, ſperetur ex iuſta negotiatione ſocietatis, & non alia illicita. Addimus præterea in dicto Manua. Confeſs. c. 17. nu. 255. ſecuti præfatum Ioan. Maio. vbi ſupra, prædictos tres contractus vno, & eodem tempore ita fieri poſſe, ac tribus diuerſis; cum eadem ratio id perſuadeat, argumento. l. illud. ad l. Aquil. modo, vt diximus, fiant ceſſante omni fraude uſuraria, & iniuſta ſimulatione. Addimus, item quod qua ratione fieri poteſt per tres contractus formales, & expreſſos, ita fieri poteſt per tres tacitos, & æquiualentes; quia regulariter, eadem eſt virtus taciti, quæ expreſsi. l. cum quid. ff. de reb. cred. & c. 2. de reſcript. & duorum æquipollentium. l. fin. ff. mand. *

Poſt hæc ſcripta cum præfatum Manual. Conf. latinitate donaremus, poſuimus exemplum faciendi hoc per contractus tacitos, & æquipollentes, cum ſumma probationum, quos olim Vlyſiponæ adduxeramus: nempe. Si quis negotiator publice proteſtaretur, ſe paratum ad accipiendam pecuniam a quocunque volente illi conferre illam in ſocietatem cum pacto de aſſecuratione ſortis ad rationem 4. pro centum, & lucri certi quatuor pro duodecim incerti lucri. ita quod ex lucro incerto veriſimili duodecim, ex centum accipiat quatuor pro aſſecuratione ſortis, & quatuor pro certificando lucro 12. & conſequenter non teneatur reddere niſi quatuor: & poſtea alius ſciens hanc proteſtationem confert ei centum, dicens: Ego confero tibi centum in ſocietatem negotiationis cum ſecuritate ſortis, & redemptione lucri incerti iuxta proteſtationem tuam. Pro quo præter prædicta vrget
33 c. per veſtras. de donatio. inter vir. & vxo. ſic noue inductum. Ibi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honeſti onera matrimonij ſuſtentet. & ita intentio eius fuit, vt dos ſalua ſeruaretur: ſiquidem ob hoc iubebat illam a marito auferri; & ita videtur noluiſſe, vt ad lucrum, & damnum mercatori traderetur, quod erat eam periculo obijcere. Voluit item certum aliquod lucrum inde prouenire ad matrimonij onera ſuſtentanda: at hæc duo fieri non poſſunt ſine aſſecuratione capitalis, & ſine redemptione lucri incerti pro certo: ergo Papa tacite voluit illa fieri. Vrget item, quod in multis Galliæ partibus, quando in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italiæ partibus, & montibus idem ſeruari; quod eccleſiæ, & viduæ, & pupilli more immemoriali antiquo conferebant ſuas pecunias mercatoribus, quo quatuor ſecuros pro centum in ſuam ſuſtentationem lucrarentur.

Quæ

14 Quæ plane conſuetudo defendi nullo modo poteſt per intellectũ, quem Ioan. And. & nonulli alij in d.c. per tuas. aſsignant, ſcilicet, quod in fauorem eccleſiarum, viduarum, & pupillorum cum illo lucro mutuari poterat: quia eſſet vſura, quæ neque etiam ad redimendos captiuos admitti poteſt.c. ſuper eo. de vſuris. Vrget item quod nullo alio modo defendi poteſt, quam dicendo, quod exordium cœpit ab hoc ſocietatis modo, qui fit cum ſecuritate, & redemptione prædictis, & continuata fuit vſque ad illud tempus. Ad quod conijciendum vrget etiam, quod vix tertiam partem lucri dubij veriſimilis, quod ſibi pro ſua rata regulariter obuenire poſſet, accipiebant, & accipiunt. Nam veriſimile lucrum centum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant niſi quatuor pro centum, quod ſignificat, illos reliquas duas partes pro ſecuritate eiuſmodi, & redemptione dubij pro certo relinquere.* Vrget etiam, quod conſuetudo immemorialis habet uim conſtituti; & per eam probatur titulus, vel priuilegium, quod allegatur pro ea l. hoc iure.§. ductus aquæ .ff. de aqua quot. & æſt. & c. ſuper quibuſdam. §.præterea. de verb. ſignif. Et quod prædicta conſuetudo erat immemorialis, vt poteſt allegari, quod habuit originem a modo contrahendi ſocietatem, adiecta præfata duplici aſſecuratione. Prætera vrget etiam quod præfata regna cum primis omnium ſemper floruerunt pietate, ſanctitate, & eruditione; & quod in initio præfatæ conſuetudinis homines eorum, (vt par eſt credere) non erant peiores: ſed multo meliores, quam nunc ſumus, & ideo non permiſiſſent conſuetudinem huiuſmodi vſurarium tanto tempore coaleſcere, niſi aliqua ratione iuſtificari potuiſſet. Obſtare tamen ijs videtur, primo, quod Caiet. quem pro nobis citamus, in d. reſpon. 11. videtur eſſe contrarius. Secundo quod expreſſe damnat contractũ quendam ſocietatis allatum ex Germania, quo quis dabat, in ſocietatem centũ alicui mercatori ſaluo capitali, eo pacto, ut ſibi redderentur ſecura quinque in anno pro ſua parte lucri ex eis quærendi. Tertio quod etiam expreſſe aſſerit ipſe, quod contractus ſocietatis, quo ſaluo capitali reddantur quinque pro centum pro parte lucri, non poteſt iuſtificari per præfatos tres contractus ſubintellectos. Quia ex natura contractus ipſius ſocietatis nõ ſubintelliguntur. Quarto quod etiã aſſerit, non licere contrahere ſocietatẽ cum aliquo mercatore, eo pacto, ut ipſe teneatur aſſecurare capitale, & aliquã partem lucri. Quinto quod ex hac opinione ſequeretur, licere nobilibus mutuare ad vſuram, quatuor pro centũ iux. l. eos. C. de vſuris. Sexto quod ex eadem uidetur aperiri uia exercendi vſuras, ad rationem quatuor, uel quinque pro centum.

Sed hæc nullatenus obſtant. ad primum enim reſpondetur, negando,

do, quod Caiet. ſit contrarius: quia immo in 2.art. præfatæ reſponſ. expreſſe dicit quod licite poteſt fieri, per tres contractus prædictos, ut in contractu ſocietatis ſaluum maneat capitale.

Ad ſecundum reſpondetur concedendo id, quod ipſe ait; nempe, quod contractus ſimplex dandi in ſocietatem centum, ſaluo capitali, & quod quinque reddãtur pro parte lucri, eſt illicitus, ſi formaliter, uel æquipollenter, non fiant præfati tres contractus: ſed non ſi fiant illi, quod ipſemet concedit. Et quod non dicimus nos ualere, uel eſſe licitam conſuetudinem aliquarum partium Italiæ, & Galliæ; qua orphani, & uiduæ dent mercatori centum in ſocietatem, ut ſaluo capitali reddantur illis quatuor in anno: ſed quod illa conſuetudo potuit habere iuſtam originem a contractibus initis. cum prædicta duplici aſſecuratione: & quod ſi poſſet ſatis conſtare hoc, & quod intentio eorũ, qui eam introduxerunt uſque ad tempora noſtra, fuit tacite, & æquipollenter facere id, quod a principio fiebat, poſſet iudicari licita; & quod ad conijciendum hoc multum faciunt præfatum.c. per ueſtras, & alia ſupradicta.

Ad 3. concedimus etiam, quod non licet contrahere ſocietatem eo pacto, ut alter teneatur aſſecurare aliquod lucrum, & capitale, quod ipſe ait: ſed negamus, quod contracta prius tempore, uel natura ſocietate, non poſsint de utriuſque libera uoluntate aſſecutationes illæ fieri, quod nos aſſerimus, & ipſe Caiet. fatetur.

Ad 4. concedimus, quod contractus ſocietatis, vt ſaluo capitali, aliquod certum lucrum reddatur conferenti pecuniam, non poteſt iuſtificari per prædictos contractus ſubintellectos, ex ſola natura contractus; quia non ſubintelliguntur ex ſola illa: ſed negamus quod non poſsit iuſtificari per eos formaliter, ſiue expreſſe, vel æquipolenter, ſiue tacite additus, ut prædictum eſt.

Ad 5 negamus ex hac opinione ſequi, quod liceat nobilibus mutuare ad vſuram 4. pro 100. ſed ſolum licere nobilibus, & quibuſque alijs inire ſocietatem cum pacto, quod capitale, & aliquod lucrum, ſint ſalua, & ſecura conferenti pecuniam, ſoluendo pro aſſecuratione, quod iuſtum fuerit, quod longe diuerſum eſt.

35 Ad ſextum, negamus per hoc aperiri viam exercendi vſuram ad quatuor pro centum; quia vſura non quæritur niſi ex mutuo vero, vel palliato, & ex hac opinione ſolum ſequitur, quod poteſt quæri lucrum quatuor pro centum ex contractu ſocietatis, & prædictis aſſecurationibus, quæ ſunt longe diuerſa; & à diuerſis non ſit illatio. l. Papinianus. ff de minorib. Intelligenda ſunt autem hæc omnia, vt prædiximus, ceſſante omni fraude, & ſimulatione, ita vt coram Deo formaliter, aut æquipollenter prædicti tres contractus fiant; quia niſi ceſſantibus

tibus his, nec duo, nec vnus quidem fieri poſſet. Poſteaquam hæc ſcripſimus præfatus Sot. vir alioquin doctiſsimus lib.6.q.6.art.1. de Iuſt. & iur. tria de hac re ſcripſit. Primum nihil intereſſe an huiuſmodi cõtractus eodem tempore vel diuerſo fiant, quod recte dictum videtur, quoad Deum, & forum conſcientiæ: licet multum intereſſe poſſet quo ad homines, & forum exterius, ad peius præſumendum, cum eodem tempore, quam cum diuerſis fiunt. argumento, cap. ad noſtram. de emptio. & vend. & c. illo vos. cum eis annot. de pignor. Secundum licere inire prædictos tres contractus cũ tribus diuerſis hominibus, imo etiam, ſi primus ſcilicet ſocietatis, & ſecundus ſcilicet lucri certi pro incerto cum vno fierent; & tertius ſcilicet ſecuritatis cum alio, quod etiam communiter approbatur. Tertium non eſſe licitũ, primum ſcilicet ſocietatis, & tertium ſcilicet ſecuritatis capitalis, cum eodem facere, neque eodem tempore, neque diuerſis, per nouam quãdam, ſed parum perpenſam rationem. Nempe quod pecuniam in ſocietatem conferre ſecuritate a ſocio præſtita, aut etiam collatam ſic aſſecurare, re vera ſit mutuare, aut mutuum facere. Quia conferens ita pecuniã, vel incipiens ſic collatam habere, eius dominium in recipientẽ transfert, cum eius periculo maneat: & conſequenter pro ſuo libito perinde illa vti poſsit, ac ſi mutuo data fuiſſet, negotiando, & prædia, vel cenſus emendo, aut alias diſtrahendo, eo quod ſi pereat eius damno pereat; etſi ſeruetur, eius commodo ſeruetur. Quod non contingit quando cum vno fit primus contractus ſocietatis, & ſecundus lucri. tertius autem de ſecuritate cum alio: tunc enim is, cui pecunia traditur non tenetur reſtituere, & ei qui ad id tenetur, pecunia non datur, & ſic nullum mutuum inuenitur. Quæ certe ratio, etſi primo aſpectu cuipiam tardo, veri ſpeciem præ ſe ferre videatur, nullatenus tamen eſt firma.

36 Primo quidem, quod aperto iuri contrarium eſt, dicere, dominium rei eo ſolo in alium tranſire, quod periculum in ſe recipiat: tum quia expreſſe Grego. nonus in c.1. de commodat. definit, iuxta l.1.C.eod. id quod conceditur alicui certi vſus gratia cum pacto, vt totum periculum ſit penes recipientem (etiam ſi caſu fortuito pereat) eſſe commodatum: & conſtat dominium rei commodatæ in commodatarium non tranſire, ſecundum glo. ab omnibus recep. in d.c.1. de commod. tum quod idem Grego. in c. final. de depoſito iuxta l.1.§. ſi cõueniat. ff. eod. definit; commendatum alicui cuſtodiendum cum pacto, vt cuſtodientis periculo maneat, eſſe depoſitum, & conſtat depoſiti dominium non tranſire in depoſitarium, l.1.& l. licet. ff. depoſiti. Tum quia culpa, & mora regulariter transferunt periculum in debentem, vt idem Grego. vtrobique præſupponit, & tamen noto notius eſt culpam,

37 pam, & moram non eſſe titulos transferendi dominij. Secundo, quod etiam eſt iuri contrarium dicere, quod quis poſsit diſponere pro libito ſuo de omni re, quæ ſuo periculo, vel commodo ſtat, aut perit. Quia omne commodatum, & depoſitum cum pacto, vt periculo commodatarij, & depoſitarij maneat, quoad reſtituatur, & omne aliud quod eſt penes aliquem, qui eſt in mora reſtituendi, manet, vel perit eius periculo; & tamen certi iuris eſt, non poſſe illos iuſte eis vti in alios vſus, quam in quos acceperunt, uel habent. Adeo quidem, quod ſi in alios vſus vtatur contra voluntatem cõmodantis, deponentis, vel alias tradentis furti conueniri poterit, & dupli, vel quadrupli damnari. §. placuit. inſt. de oblig. quæ ex delict. naſcun. l. qui vas. §. vetare. ff. eod. l. fin. §. ſed ſi quidem. C. de iure domin. impetran. auth. præſenti. C de fideiuſ. Tertio, quod etiam iuri repugnat dicere, quod ſocius apud quẽ pecuniam conſtitui, ad reſtitutionem non teneatur, eo quod aliquis tertius ſecuritatem præſtiterit: quia perinde tenetur ac ſi nullã ſecuritatem præſtitiſſet. Nullo enim iure, nec vlla ratione probari poreſt eximi quem ab obligatione, eo quod alius illius debita aſſecuret. Nã nec fideiuſsio, neque pignora eam tollunt, aut diminuunt; quia hæc omnia adduntur ad augendam, & nõ ad diminuendam obligationẽ: & inducta ad augendum non operantur diminutionem, nec e contrario. l. legata inutiliter. ff. de adimẽdis legat. & c. fin. de verb. ſignif. quia inducta in vnum finem non debent contrarium operari. c. ad noſtrã. de app. l. 1. ff. eod. Quarto quia ſocius meus nõ poteſt vti pecunia, quã ego in certam negotiationem illi trado, in aliam: & ita non poteſt vti pecunia, quam ad mercaturam faciendam dedi, in emendos cenſus, quamlibet ſalua mihi maneant lucrũ, & ſors: id enim eſſet vti re mea in alios vſus, quam in quos eam tradidi: quod ſpecies furti, & peccatũ eſt. l. ſi conuenerit. ff. pro ſocio. & argumento prædicti §. placuit, & l. qui vas. §. vetare, & Clementi. quia contingit. de religio. domi. & eorũ quæ ibi pulchre tradidit Card. Quinto quod etiam cõtra ius eſt dicere, quemlibet, in quem dominium rei tranſit de ea pro ſua voluntate diſponere poſſe: Id enim locum non habet, quando cum aliqua reſeruatione, & onere vtendi ea in certum finem, vel modum tranſiit: vt dominium rerum, quas primus maritus vxori ſuæ dedit transfertur in illam l. fœminæ. C. de ſecund. nupt. & vt dominium Primigeniorum, & multarum aliarum rerum tranſit in eos, qui ad ea uocantur. Et conſequenter quamuis pecuniæ dominium ad ſocium transferretur; quia tamen transfertur cum ea reſeruatione, & onere, vt ea vtatur in talem negotiationem, aut in tractandas merces, non poteſt in alias res, quam in deſtinatas expendi. l. 1. & l. legatum. ff. de adminiſt. rer. ad ciuit. pert. l. legatum. de uſufruct. leg. & dicta Clem. quia contingit. Cum

D igitur

igitur dominium rerum in accipiētem non transferatur eo ſolo, quod eas recipit, cum pacto, vt omne periculum caſuum fortuitorum ad ſe ſpectet per primum argumentum; & hoc ſolum faciat aſſecuratio: cumque nemo eo ſolo, quod rem periculo ſuo recipiat uti poſsit ea in alios vſus, quam in quos recipit, per ſecundum argumentum: cumque nemo, in quem tranſit rei alicuius dominium, reſeruato aliquo iure, vel onere, poſsit ea iuſte vti, niſi ſaluo illo iure, vel onere per tertium
38 argumentum cumque denique ſecuritas a tertio præſtita obligationē ſortem reſtituendi ſocio nec adimat, nec diminuat per quartum argumentum; perſpicuum profecto eſt, prædictam Soti rationem quatuor de cauſis corruere, ideoq; nihil concludere; & noſtrā concluſionē manere firmam. Quam etiam confirmat ea conſideratio, quæ ex præfatis infertur, quod ſocius tradens pecuniam cum his conuentionibus, cogere poteſt ſocium negotiantem, vt eam in illam ſolam negotiationē, in quam tradidit impendat, & etiam ab eius ſocietate diſcedere, ſi contrarium faciat. l. ſi conuenerit. & l. ſi ſocius. ff. pro ſocio. non obſtan-
39 te aſſecuratione, & lucri certi pro incerto venditione: aut ei auferre ſuam pecuniam, & alteri dare, quatenus ius, & pacta patiuntur: quin & alia pacta addere poteſt, quibus ſocietas clariſsima efficiatur, & exprimere id, quod iure tacite ineſt; ſcilicet ſe nolle, vt ea pecunia in alias negotiationes, quam in illas, aut illas, vtatur: nec aliud lucrum certū, vel incertum ſperare, quam quod illa, vel illa negotiatione comparabitur: immo & addere pœnas contractui ſoluendas, ſi aliter, quam cōuenerit, vel tacite iure intelligitur, negotietur. Quod non ideo aſſerimus, vt cupiamus homines ab antiquioribus modis lucrādi ad hos nouiores adducere. Nec quod credamus, multos tam exiguo lucro contentos fore; ſed quia vis veritatis, & iuris, in id nos adigit: & quod magnopere deſideremus auidos homines ad magna lucra illicitis modis facienda, ad hæc parua modo licito quærenda allicere; qui forte nulla via licite quærenda propoſita ab illis non diſcederent: & quidem credimus non eſſe hoc vſuræ tam finitimum; quam ſunt cenſus perſonales, quos prædictus Sotus concedit, quos tamen infra Notab. 22. impugnabimus.

SVMMARIVM.

40 *Intereſt quid, & quotuplex.*
41 *Intereſſe damni, & lucri quid.*
42 *Intereſſe ex mutuo capitur tribus caſibus ſecundum omnes.*
43 *Intereſſe extra rem regulariter non debetur.*
44 *Vſuram, nec diſpenſatio, nec vis facit licitam.*
44 *& 46 Intereſſe, & vſura differunt iuxta leges Romanas.*

Et ita

45 *Et ita non debetur intereſſe eo ſolo quod vſura debeat.*
46 *Pecunia plus valet apud negotiatorem; quam apud alios, vt triticum ſeminale apud volentem ſeminare, & non habentē aliud ſimile.*
47 *Pretium rei non augetur per furtum, aut vim.*
48 *Vendere, quis ſuum poteſt pretio, quo ſibi valet, quamuis alijs non tantumdem valeat.*
48 *Pecunia duplex potentia ad lucrandum.*
48 *Virtuti magis, quam vitio fauendum.*
49 *Papa commentanti non creditur, vt legem ferenti.*
50 *Intereſſe damni, & lucri, vt differunt.*
51 *Vendere vt licet ſpe lucri.*
52 *Amor an dicatur cogere vt timor.*

NOTO decimo quinto ex tex. & prædictis licitū eſſe mutuanti accipere aliquid vltra ſortem nomine intereſſe, tam lucri ceſſantis,
40 quam damni emergentis. Et quia multi percupierunt vt explicaremus, quid in noſtro Manua. Confeſ. c. 17. nu. 211. appelletur intereſſe, & quotuplex ſit, & an vtrunq; capi poſsit, & peti a mutuante; tam pro illo loco, quam pro iſto dicimus, prætermiſsis ſubtilitatibus tam definitionis intereſſe, quam membrorum diuidentium, & ſubdiuidentium ipſum. De quibus late Bar. Bal. Sali. & alij nouiores. in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. (quibus ex parte materia obſcuratur.) Dicimus inquā primo id quod iam tranſtulimus in Manua. Cōf. c. 17. nu. 211. Quod intereſſe in genere eſt damnum emergens, & lucrum ceſſans, eo quod aliquid fieri ceſſatur ſecund. glo. in verbo, poſſibile. C. de ſent. quæ pro eo quod. In qua definitione coniunctio *&* accipitur, pro, *vel*, & verbum *fieri* pro vt comprehendit, *non fieri*, eo quod non facere, ſit facere. l. ſi mora. ff. ſolut. matr. & gloſ. recep. l. 2. in prin. ff. de verb. oblig. & ita in propoſito intereſſe id dicitur, quod mutuans perdit de ſuis rebus, aut deſinit lucrari eo quod mutuat, aut eo quod ad præſtitutum diem non ſoluitur. Et ſic duplex eſt intereſſe, alterum damni emergentis, alterum lucri ceſſantis, glo. 4. d. l. 1. cuius §.
41 final. id probat. Exemplum damni emergentis: habeo pecunias quibus reficiam domum, ne corruat, aut quibus æſtate volo triticū emere in totius anni alimenta, aut fœnum pecoribus, aut ſepta, ſiue aggeres aquæ molendinorum reſtituere, aut mea debita ſoluere; quas mutuo tibi: & quia eas ad præſtitutum diem non ſoluiſti domus concidit. Triticum duplo carius emi, pecora fame interierunt, molendina non molunt: aut intereſſe debitoribus meis ſoluo, aut res meas vilius vēdo, quo illis ſatisfaciam: damnum ex hoc mihi ſubſecutum dicitur intereſſe damni emergentis. Exemplum intereſſe lucri ceſſantis: ſum mer-

cator, habeo pecunias,quibus merces emere volo ad negotiandum, eas tibi mutuo: & die præfixo non reſtituis; lucrum quod ob id facere ceſſo, eſt meum intereſſe lucri ceſſantis.

42 Secundo dicimus, quod inter omnes conuenit, vtrumque horum contingens ob mutuum peti poſſe in duobus caſibus. Prior eſt cum culpa, aut mora in ſolutione præceſsit. gloſſ. celeb. c. conqueſtus. de vſur. per c.dilecti. de foro compet. c.peruenit. & c. conſtitutus. de fideiuſs. & l.1.ſub finem.C.de ſenten.quæ pro eo quod inter.prob.opti. tex. in l.3.§.fin. ff. de eo quod certo loco. Poſterior autem caſus cum ante, aut poſt moram contigit: mutuum tamen datum fuit per aliquã vim regis, ciuitatis, aut cuiusuis alius. Tertio, inter omnes etiam conuenit,intereſſe damni exigi poſſe, etiamſi nec vis,nec mora aliqua interueniat; modo mutuatarius admonitus fuiſſet tẽpore mutui, damni quod euenire poterat, & fuiſſet contentus illud vna cum ſorte mutuata ſoluere, vt expreſſe determinat D.Thom.2.2.q.78.art.2. ad primũ. In quibus tribus caſibus non ſolum licet accipere, & exigere; ſed etiã a principio conuenire de ſumma, quæ vltra ſortem ſibi rependenda eſt, ex veriſimili illo intereſſe damni, aut lucri: vt late prædictus Sot. ſcripſit lib.6. q.1.art.3. de iuſt. & iure. quamuis magis, quam alij hanc materiam reſtringere ſit conatus. Quarto, quod ſolum dubitatur de caſu,in quo quis ſponte, ſine vi mutuat pecunias expoſitas negotiationi, aut rerum frugiferarum emptioni, & ceſſat a negotiatione, ac frugiferorum emptione,poſsit capere licite intereſſe lucri ceſſantis cõtingentis ante moram & culpam? Nam Inno.tenet, quod non,in cap. final. de vſur. quem præd. Sot.laudat, & ſequitur,quamuis dicat ſe cõtrariam opinionem minime damnare: & pro ſua opinione adducit primo prædict.Inno. in d.c.final.qui hoc affirmat. Deinde S. Thom.2.2. q.78.art.2. ad primum. qui videtur ei ponere hanc differentiam inter

43 intereſſe damni, & intereſſe lucri, & Durand. & Scot. quos dicit eſſe ſecutos Thomam. Tertio, quod nullus tex. videtur reperiri, qui concedat hoc intereſſe lucri ceſſantis accipi ab eo,qui culpa caruit,nec moram in ſolutione adhibuit. Quarto quod videtur ei,nullum antiquũ Doctorem aperte oppoſitum tenuiſſe, & quod immo Scot.in 4.diſt.15. q.2.& Durand.in 3.diſt.37.q.2. D. Tho. ſequuntur.

Pro contraria tamen ſententia, quæ receptior eſt,facit primo, quod, vt etiam ille dicit, eam tenent Conrad. de cõtract.q.30, Syluest.verb, vſura q.19.Caiet.2.2.q.62.art.4.& Adria.in 4.de reſtit.q.de vſura. Addimus nos,quod etiam eidem tenent Panor.in cap.fin.de vſur,& ante illum Hoſt. & Anton.in c.ſalubriter eod.tit. & Ioan.And.in d.c.final. quatenus dicit, dictum Hoſt.habere locum, quando debitor ſolutionẽ diſtulit:quia alias quiſque voluntatem negotiandi fingeret, & poſtea

pecu-

pecuniam ad intereſſe daret. Quæ ratio ſolum includit, noſtræ opinioni locum non eſſe, quando re vera, & coram Deo mutuans negotiari non vult, ſed fingit ſe velle, quod omnes fatemur: & conſequẽter Ioan. And. fateri debet, aut nihil ſuam rationem valere, aut noſtrã opinionem eſſe veram. Et etiam Ioan. de Lignano grauiſsimus Doctor; & Lauren. de Rodul. in d. c. ſalubriter tenent idem, quod Hoſt. & etiam S. Antoni. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 15. tres rationes ad id adducẽs: quamuis dicat melius eſſe, vt huiuſmodi contractus diſſuaderẽtur, qđ nos etiam fatemur, niſi quando conſtaret maius obſequium Deo per eorum exercitium præſtitum iri. quod toties vſu uenit, quoties proximus liberaretur a magno damno mutuata ſibi pecunia iam mercaturæ parata pro exiguo lucro intereſſe lucri ceſſantis. Præcipuarum rationum, quibus ad id mouemur prima eſt, quod ipſemet Sot. fatetur, intereſſe damni vnius domus ex mutuatione proueniens iuſte poſſe accipi: & conſtat, id eſſe intereſſe, quod extra rem dicitur ſecundum Bart. & alios in l. 1. C. de eo quod intereſt, & quod tale non magis debetur, quam intereſſe lucri ceſſantis. l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. de actio. empt. Ergo ſi illud iuſte accipi poteſt abſque eo, quod culpa aut mora præcedat, poterit: & hoc, argumento. l. illud ad l. Aquil. Secunda, quod idem Sotus fatetur quod intereſſe lucri ceſſantis, culpa & mora nõ præcedentibus, accipi poteſt ab eo, qui vi aliqua mutuat.
44 At vis non poteſt vſuram licitam facere, cum illa iure naturali, & diuino prohibita ſit, vt dictum eſt ſupra eod. Commem. num. 7. & ipſe latius probat: igitur ob interuentum vis, huiuſmodi intereſſe lucri accipere non licebit, aut, quamuis illa non interueniat, licebit. Tertia, quod Alexand. iij. expreſſe determinauit in cap. ſuper eo. de vſur. nõ poſſe diſpenſari ſuper prohibitione diuina vſurarum, & quod vt nullatenus mentiri licet; ita nec ad vſuram dare: & conſequenter, quod ſicut nulla vi fieri poteſt, vt quis licite mentiatur: ita nulla vi fieri poteſt, vt ad vſuram licite detur. Cum ergo Sotus fateatur non eſſe vſuram accipere intereſſe lucri ceſſantis ob mutuatas aliqua vi pecunias ad negotiandum paratas; confiteri debet, quod nec accipere illud ob eaſdem ſponte mutuatas ſit vſura. Quarta, quod aliud eſt accipere intereſſe lucri ceſſantis, & aliud vſuram, vt ſingulariter, & aperte dicit Scæuola, in l. 3. § fin. ff. de eo quod certo loco, quatenus aſſerit, quod debitor ob non ſolutionem debiti interdum tenetur ad ſoluẽdum intereſſe lucri, quamuis ſummam vſurarum permiſſarũ ſuperet. Quin
45 ta, quod idem Scæuola clare vbi ſupra ſignificat, non omnes creditores licite poſſe recipere intereſſe lucri, eo quod debitores ſua illis debita non ſoluãt tempore præſtituto. Quia mercatores accipere poſſunt, & alij non; & conſequenter ſignificat plus deberi mercatori ob pecu

niam, qua negotiatur, quam alteri, qui non negotiatur: Cui conſequens videtur vnam, & eandem pecuniæ ſummam plus ualere apud mercatorem paratum ad negotiandum cum ea, quam apud aliũ, qui non eſt cum ea negotiaturus: & ideo ſi plus aliquid recipit quã alius, non recipit plus, quam habebat & dedit. Sexta quod vt proxime di
46 ctum eſt, præfatus Scæuola ſignificat, quod pecunia, quã habet mercator paratam ad ſtatim negotiandum plus valet, quam altera tanta, quam habet alius non paratam ad negotiandum. Imo plus quam altera tanta, quam ipſemet habet a negotiatione ſeparatam. ob quod, qui ei eam furaretur, plus reſtituere teneretur, quam ſi alteri furatus fuiſſet: vt & qui habet triticum ſeminale ad ſtatim ſeminãdum, aliud ſimile ad idem non habens; plus valet ei, quam aliud tantundem alteri non ſeminaturo: & qui furaretur illud ei teneretur reſtituere plus quam ſi aliud tantundem furaretur alij, qui ſeminare nolebat. Aut eidem ipſi aliud ſimile ad ſerendum habẽti, iuxta omnium mentẽ, quã late Caiet. 2. 2 quæſt. 78. art. 2. explicat. Septima, quod contra ius eſt dicere, quod ex ſola culpa debitoris, aut mora ſolutionis intereſſe lucri ceſſantis debeatur. eſt enim contra di. l. 3. Ibi, *quod ſi merces ſolebat comparare, puto & lucri habendam rationem*. Ex quibus uerbis clare colligitur, quod licet leges Romanæ vſuras conſtitutas ſolui iubeãt propter ſolam ſolutionis moram in quibuſdam contractibus, l. mora. §. in bonæ fidei. ff. de vſur. & l. vlt. ff. de peri. & commo. rei vend. l. fructus. C. de action. emp. non tamen iubent ſolui intereſſe lucri ceſſantis, niſi quando ſaltem cum mora debitoris facultas, & voluntas propinqua & veriſimilitudo lucri faciendi in creditore concurrit, per d. l. 3. §. fi. Et communis opinio in d. l. 1. C. de ſent. quę pro eo. contra glo. eius & alias ei ſimiles tenet, nihil eſſe immutatam per illã legem, quo ad hoc, vt ſoluatur intereſſe, quod ante illam ſolui non debebat. Et ita longe alia eſt ratio ſoluendi intereſſe lucri ceſſantis, a ratione ſoluendi vſuram: & conſequenter non infertur illud eſſe illicitum, eo quod vſura ſit illicita, cum a ſeparatis non fiat illatio. l. Papinianus. ff. de minorib. Octaua, quod ex his omnibus ſequitur, quod quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum ineſt, abſolute conſiderata non auget eius pretium, nec faciat valere pluris, quam ſine illa: conſiderata tamẽ ea prout eſt perſonæ, quæ illa ſcit & vult vti, facit, vt pluris valeat: vt facultas generandi, quæ ineſt tritico abſolute conſiderata non efficit, quod plus valeat: conſiderata tamen, quod eſt eius, qui illud iam ſatum habet, aut ſatui præparatum, aliud ſimile ad ſeminandum non habens, facit, vt pluris valeat, ad effectum, vt vendere, & mutuare carius poſsit; & qui furto illud ſuſtulerit, plus ei, quam alteri reſtituere teneatur. Et ita, qui mercator mutuat aliquam pecuniã

nego-

negotiationi paratam accipiendo aliquod lucrum vltra ſimilem quãtitatem, quamuis accipiat pluſquam valebat quantitas mutuata, conſiderando eam abſolute; non tamen capit plus quam mutuauit, conſiderando eam cum illa qualitate quod erat parata a ſe ipſo ad negotiandum: & conſequenter non accipit vſuram. Nona, quod nullo iu-
47 re, nec vlla ratione probari poteſt, quod pretium alicuius rei creſcat, eo quod ſubtrahatur furto manifeſto, aut non manifeſto, ui, aut metu: quamuis enim ratione pœnæ, aut iniuriæ reus cogi poſſet ad aliquid plus eo ſoluendum in pœnam delicti commiſsi, iuxta titulos. ff. de furtis, vi bono. rapto. quod metus cauſa. & Inſt. de obligatio. quæ ex delict. naſcun. & de vi bono. rapto. non tamen ideo, quod pretium eius creſcat, eo quod furto ſubtractum, aut vi, aut metu extortum fuerit. Vnde, qui ſic deliquit, non tenetur reſtituere in foro conſcientiæ, amplius quidquam, quam ſimplex ablatum ſine aliquo incremẽto, iuxta gloſ. ſingul. & recep. c. fraternitas. 12. q. 2. & honorem, ſi aliquem ademerit. Fatentur tamen omnes, quod ſi quis ab alio furto, aut vi, aut metu, auferret pecuniam ad negotiandum paratam, aut triticum ſationi præparatum, & non habenti aliud ſimile, tenetur plus reſtituere illi, etiam in foro conſcientiæ: quã ſi abſtuliſſet ab alio, qui non habuiſſet illa ſic parata. Ergo neceſſario confitendum eſt, illam pecuniam, & illud triticum plus valere illi, qui ſeminare, & negotiari vult, & poteſt: quam alijs id facere nolentibus. & conſequenter ſi mutuat, poteſt accipere aliquid amplius ratione intereſſe pecuniæ.
48 Decima, quod licet, qui habet aliquid, quod cõmuniter, nec ſibi nec aliis pluris quam decem valet, plus alteri vendere non poſsit (quamuis ementi multo pluris valeat) tamen ſi pluris ſibi valeat, recte eam vendere poteſt eo pretio, quo ſibi valet, accipiendo pro ea tãto plus, quanto ſibi plus valet, iuxta S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. & Scotum in 4. diſt. 15. quæſt. 2. receptos. At vt dictum, & probatum eſt, centum ſcuta plus valent mercatori illis ſtatim, negotiari volenti; aut alteri prædia fructifera occurrentia ſibi emere cupienti; quam aliis, quibus id faciendi animus nõ eſt: ergo illud amplius ſine vſura recipere poterit. Vndecima, quod hoc intereſſe non accipitur propter mutuatam pecuniam; neque etiam propter facultatem generalem, & abſolutam, quæ ad lucrandum eidem ineſt; ſed propter facultatem ſpecialem lucrandi, quam habet, ob id quod eſt ad negotiandum parata, & conſequenter non erit vſura illud percipere, argumẽto eorum, quæ de vſuræ definitione ſupradicta fuerunt num. 5. Cum nõ recipiat illud ratione mutui; ſed ratione illius facultatis ſpecialis maioris, quam habet apud illum, quam apud alios. Duodecima, quod virtuti potius, quã vitio fauendum eſt. c. 1. de poſtula. præla. c. quando. 2. qõ. 5. mutuare

autem

autem coacte non eſt actus virtutis; mutuare vero ex amore, & charitate ſic. Cum ergo, qui coactus aliqua vi mutuat, capere hoc intereſſe poſsit, etiam ſecundum Sotum, vt ſupradictum eſt, a fortiore poterit idem facere, qui ex amore, & caritate mutuat. Decimatertia, quod ipſe Sot. vbi ſupra fatetur intereſſe lucri ceſſantis deberi a mutuatario, & poſſe a mutuante accipi, ſi cum tali pacto mutuum accepiſſet, quod elicit, & quidem recte, ex Thom. 2. 2.qō.78. artic.2. ad primum.

49 Non obſtant illa argumenta quibus mouetur Sot. Ad primũ enim reſpondetur concedendo, quod Inno. quartus, quẽ pro ſe adducit in c.fin.de vſur. tenuit illam ſententiam, vt Doctor comminiſcẽdo in illud c. non autem vt Papa ſtatuendo illud: & ita non tenemur, eam magis ſequi quam aliam, quæ in comminiſcendo in alijs locis tenuit: Adeo quod Hoſt. quem communis ſequitur in c.1.de conceſſ.præben. lib.6. diſceſsit a quadam eius opinione, quam tenuit interpretando vt Doctor illud c. a ſemetipſo, vt Papa conſtitutum.

50 Ad ſecundum reſpondetur concedendo, quod S.Thom. quem pro ſe citat in d. q.78.art.2.ad primum, ponit quidem differentiam inter intereſſe damni emergentis, & intereſſe lucri ceſſantis, quoad hoc, vt intereſſe lucri non accipiatur, tanquam res iam quæſita & perdita vt intereſſe damni recipitur, non autem quoad hoc, vt nihil recipi poſſit. Tum quia ratio, quam ille reddit, ſcilicet, quod non poteſt vendere, quod nondum habet, & multis modis impediri poteſt, oppoſitum concludit. Concludit enim nõ poſſe recipi intereſſe lucri tamquam rem iam quæſitam, ſignificando, quod poteſt recipi tamquam res ſperata, quæ poteſt multis modis impediri. Tum quia ipſemet in ead. 2.2. q.62.art.4. dicit, quod qui alteri in ſemine ſato nocet, aut in alia re, quæ nondum eſt adquiſita, ſed ſperatur adquiri, quamuis non teneatur reſtituere quantum collecturus eſſet impedimentis ceſſantibus; ad iuſtam tamen, & probabilem quandam compenſationem tenetur. Itaque dictum Diui Thomæ noſtrę concluſioni non aduerſatur, quã-uis eam moderetur, vt dicamus, quod qui mutuat non tantum intereſſe debet accipere, quantum alius ſui ſimilis, & æqualis altera tanta

51 pecunia lucrifacit, impedimentis ceſſantibus; ſed quantum meretur illa facultas, & ſpes lucri veriſimilis, quam pecunia illa in mutuante habet, conſideratis modis, quibus impediri poteſt. Quemadmodum qui habet prædium aliquod ſatum, non debet tanti vendere fructus ſperatos, quanti valerent, ſi eſſent collecti proſpere, ceſſantibus impedimentis; ſed quãti valet illa ſpes colligendi, cõſideratis modis, quibus eorum collectio proſpera impediri poteſt.

Nec plus obſtat, quod de Durando adducit in 3.diſt.37. Quia idem

ſit, quod Thom. & per ead. verba; Nec, quod de Scot. adducit in 4. diſt. 15. q. 2. Quia licet alia pulchra in hac materia dicat, vbi ab eo citatur, ſicut in alijs ſolidis ſolet: tamen hanc diſtinctionē Diui Thomæ non adfert. Immo expreſſe dicit in ead. diſt. colum. 6. Quod qui habet pecuniam negotiationi expoſitam, eam mutuare poteſt conſtituta pœna certæ rei ſibi ſoluendæ, niſi ab eo reſtituatur, vt ſe indemnem ſeruet, & ita ſentit, eum poſſe damnum in mutuatione, & lucri ceſſatione acceptum recipere.*

Ad tertium reſpōdeo, quod ſi præfatus Sotus, ſatis meminiſſet præfatam l. 3. §. fina. de eo, quod certo loc. & perpendiſſet præfatas duodecim rationes, non fuiſſet viſum ei, hanc ſententiam firma ratione carere.

Ad quartum reſpondetur negando, quod nullus antiquorū doctorum hanc ſententiam tenuerit; quia ſupra citauimus Hoſt. Ioan. And. Panor. Auto. & alios multos eam tenuiſſe. Immo, & in octaua ratione monſtrauimus, Iuriſconſul. Scæuola eam ſenſiſſe. * Neque obſtāt etiam alia duo argumenta omnibus alijs fortiora. Alterum eſt, quod qui voluntate ſpontanea mutuat, non facit id coactus: & qui coactus non mutuat, non videtur dicere poſſe, quod per aliū impeditur lucrari, donec mora, aut culpa ſolutionis adſit; & conſequenter, qui ſine vi mutuat, non videtur poſſe accipere quidquam lucri, cū illud ei ante culpam, aut moram ab alio non impediatur. Alterum eſt illud, qđ Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum (licet noſtram opinionem tueatur) adfert; ſcilicet, quod quamuis aliqua res, dum eſt in particulari potentia lucrandi, pluris valeat: quam alia eiuſdem ſpeciei, & bonitatis ab illa potentia ſeparata; ſed non ſi ſponte ab illa extrahatur. Quēadmodum triticum ſeminatum, aut ad ſeminandum paratum pluris valet, & vendi pluris poteſt, quam aliud eiuſdem ſpeciei, & bonitatis a tali potentia ſeparatum: ſi tamen ſponte ab illa potentia, quæ lucrū continet ſepararetur, non poſſet pluris, quam aliud eiuſdem bonitatis vendi; & ſic videtur, quod quamuis pecunia, quæ negotiationi expoſita eſt, aut eidem ſtatim exponenda pluris, quam alia ſimilis valeat: ſed ſimul ac ſponte mutuo datur ſponte ab illa lucrandi potētia extrahitur, & ita non pluris, quam alia valet; neque ob eam plus quam ob aliam peti poteſt.

52 Ad hæc duo argumenta Caieta. reſpondet multis verbis, quorum ſumma eſt, quod qui amore, & caritate mutuat, quo proximum paruo damno, a maiori liberet, non dicitur mutuare ſponte, ſecundū mentem D. Thomæ 2. 2. q. 78. art. 2. ad primum; ſed aliquo modo coactus. Pro quo facit, quod qui e naui ſeruandi ſui cauſa merces in mare iacit, etiam ſponte l. 1. & toto tit. ff. ad l. Rhod. de iact. c. maiores. §. item

quæritur. de baptiſ.non facit voluntate abſolute ſpontanea: ſed conditionaliter vitandi maioris mali gratia. Aduerſus tamen hanc reſponſionem Caietani fortiſsime facit primo; quod iuſtum, aut iniuſtum non conſiſtit in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum; ſed in rerum, & operum exteriorũ æqualitate, & inæqualitate, iuxtà doctrinam Ariſtote. 2.& 5.Ethicorum, & D.Thomæ recepti 2.2.q.58.art.10.& q.59.art.2. Secundo quod nihil refert,an mutuatio fiat ob miſericordiam, caritatem, amorem, aut odium, vel crudelitatem ad hoc vt mutuum dicatur iuſtum, vel iniuſtum; vel ad hoc, vt iuſte aliquid ratione illius deſideretur, aut capiatur,ad inducendum reſtituendi neceſsitatem, vel ad liberandum ab ea. Tertio,quod quamuis mutuatio poſsit eſſe bonum opus caritatis, aut malum ei repugnans, eo quod fiat animo iuuandi, vel lædendi proximum; non tamen ob hoc dicetur iuſta, aut iniuſta ad hoc vt neceſsitatem reſtituendi inducat, aut ab eadem liberet. quia, vt in Manual.Confeſ.cap.24. nu.51 diximus, ſola peccata contra iuſtitiam ſpecialem inducunt reſtituẽdi neceſsitatem. Quarto,quod videtur doctrina noua, & contraria l. vlt. C.ſi quis teſtar. aliquem prohibuer. & cõcluſioni S.Thomæ,quæ ſupponitur in ea, 1.2.q.6.art.6.quam in Manua.c.17.num. 15. & 6.ad aliud propoſitum accommodauimus: puta; quod neque miſericordia vel pietas,neque amor, vel preces blandæ ſine mendacio, & fraude adhibitæ inducunt neceſsitatem, aut vim ſufficientem,ad hoc,vt quis dicatur coacte feciſſe aliquid ad effectum, vt poſsit reſtitutionem petere,aut ab ea liberari. Quare ad prius argumentum reſpondeo, concedendo quidem, quod qui mutuat motus caritate, & miſericordia ad opitulandum proximo,nõ dicitur mutuare compulſus coactione, quæ reſtitutionem inducat, aut tollat. Concedendo etiam, quod qui ſponte mutuat,non dicitur impediri a lucro quærendo, per alium, ita vt ille teneatur ei reſtituere illud, eo ſolo; quod impediuit eum: ſed negando, quod qui ſponte a lucrando ceſſat, vt ſubueniat alij, non poſſit iuſte accipere tantum, quanti res mutuata ſibi valebat; & quanti ſpes lucrandi iuſte poteſt æſtimari. Nam & carpentarius, latomus, aut alius operarius, qui ceſſat a ſuo lucro, & officio,meis precibus, vt me comitetur aliquo proficiſcentem ſponte quidem deſiſtit a lucrando: ſancte tamen a me exigere poſſet, id quod probabiliter lucrifeciſſet. Qui etiam ſponte vicino modium tritici ſeminalis ad ſeminandum parati mutuat, iuſte exigere poteſt ab eo tantum, quãtũ ſibi tempore, quo dedit valebat; licet alijs non tantundem valeret, per ea, quæ paulo ante,nu.54. diximus. Qui etiam ſponte dat cuipiam triticum ſatum,iuſte poteſt accipere pro eo tantum,quantũ illud cum ſpe veriſimilis fructus valet. Eadem igitur ratione nullam iniuſtitiam cõmittit,

mittit, qui ſponte omittit emere prædia, vel merces, vt pecunias, quas ad id paratas aut expoſitas habet, mutuet alteri petens lucrum, quod illius cauſſa omittit, aut quantum illa pecunia, cum illa commoditate valet. Nec eſt vlla vi opus ad id excuſandum, nec eſt vſura, quia nihil accipit vi mutui; ſed ratione lucri, quod propter mutuatarium non facit; & in effectu ſunt duo contractus. Alter mutui: alter facio, vt des, hoc eſt lucrari ceſſo, vt tibi mutuem, & illud rependas, iuxta l. naturalis. ff. de præſcrip. ver. aut eſt venditio illius lucri veriſimilis iuxta mentem S. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1. Ad poſterius argumẽtum reſpondeo, quod dictum Caiet. aſſumptum in eo, ſolum intelligitur de illo, qui ſuam pecuniam quam habet ad lucrandum paratã ſimpliciter ab illo fine tollit, nõ dando eam alteri ad iuuãndum eum, & poſtea tantum pro illa vult, quanti cum illa commoditate lucrandi valet. Noſtra vero concluſio intelligitur de illo, qui pecuniam cum lucrandi commoditate coniunctam dat alteri. Concludamus itaque licitum eſſe mutuanti aliquid amplius accipere, nõ ſolum ratione intereſſe damni emergentis: ſed etiam lucri ceſſantis; neque ſolum ratione eius, quod moram, aut culpam in ſolutione commiſſam ſubſequitur: ſed etiam eius, quod ante euenit. Quæ tamen concluſio intelligenda eſt, dummodo dolus, & fraus palliandi vſuras abſit: & modo, non tamquam res adquiſita, ſed tamquam res in ſpe poſita, & quæ impediri multis modis poteſt, æſtimetur, maxime ſi mutuatur cum pacto de reſarciendo illud intereſſe. Nam etiam Sot. in d. quæſtio. 1. art. 3. lib. 6. pro indubitato ponit, quod intereſſe lucri ceſſantis, accipi, & peti poteſt, quando a principio mutuationis promiſſum fuit illud.

SVMMARIVM.

53 *INTERESSE capi non poteſt ſecundum aliquos, niſi concurrant ſeptẽ, quæ tamen omnia non ſunt neceſſaria.*

54 *Intereſſe ante tempus, quo lucrifieret capi non poteſt.*

53 NOTO decimoſexto ex prædictis, quod nõ ſunt neceſſariæ tot conditiones ad iuſte capiendum intereſſe lucri ceſſantis ex mutuo, quot Conradus in q. 30. de contract. & quidam alij alibi requirũt, ſed aliquot ſic. Prima enim eſt, vt hic lucrandi modus non tantum ſibi placeat, quãtum negotiationis; quod tenet etiam Syl. uerb. vſura, q. 19. quæ tamen non videtur neceſſaria. Tum quia nulla lege vel ratione probatur, quod vnus modus lucrandi de ſe iuſtus fiat iniuſtus ex ſola voluntate æque libenter vtendi eo, atque alio: quamuis ille eſſet melior. Quod poſt hæc noſtra ſcripta tradidit Sotus lib. 6.

q.1 art.2.de iuſt. & iure. Et addit, & quidem recte eod.lib.q.1. art. 3. de iuſt. & iure, nihil referre an mutuans ſit rogatus, & quæſitus a mutuatario; an vltro mutuet: modo id quod ad iuſtitiam commutatiuam pertinet ſeruetur. Nam vt ſupra dictum eſt, iuſtum, & iniuſtũ non in bonitate, aut prauitate animorum, & intentionum, ſed in rerum, & operum externorum æqualitate, & inæqualitate conſiſtit, ſecund. Ariſtotelem 2. & 5. Ethicor. & D. Thom. receptum 2. 2. qõ. 58. art. 10. & q. 59. art. 2. Secunda conditio eſt, quod intereſſe ſit verum; quæ neceſſaria eſt iux. mentem gloſæ, & omnium d. c. conqueſtus. Satis tamen eſt, vt tempore mutui lucrum pactum ſit veriſimile, quãuis poſtea non ſubſequatur, ut recte Medina dixit in Codi. de reſtitutio. fol. 132.*

54 Aduertendum tamen eſt; quod per Extrauag. Pij V. editam ſuper cambijs, & relatam a nobis in Manua. Confeſ. c. 17. nu. vlt. litt. N. (& referendam, Deo propitio, in Commentario c. vlt. de vſuris: in quo de cambijs agetur) vetitum eſt, ne poſt illam campſores poſsint ab initio conuenire de certo intereſſe; quam tamen ad mutuantes extra materiam cambiorum non extendi ſuper eadem extrauagante annotauimus.* Tertia quod mutuatio, vel non ſolutio ſit cauſa amiſsionis lucri, ſecundum omnes; qualis non eſt (ſecundum Caiet. & Medi. vbi ſupra) quando mutuans aliam pecuniam habet, qua negotietur; quanto minus erit ſi mutuator non erat negotiaturus, nec frugifera empturus; etiamſi non mutuaſſet. argumento auth. multo magis. C. de ſacroſanct. eccleſ. Quod valde ponderandum eſt circa illos campſores, qui non negotiarentur, etiamſi non cambirent; attamen dicunt ſe pro intereſſe capere aliquid vltra ſortem, quam mutuant.* Quæ tamen limitatio Caiet. non procedit, ſi aliam pecuniam ad alios fines, veluti, ad fortuitas neceſsitates deſtinaſſet, neque negotiationi cõmittere vellet, quod prudentiæ eſt. Quarta vt mutuans non ſit dandis vſuris aſſuetus; quæ tamen non procedit in foro conſcientiæ: in quo veritas præualet præſumptioni. c. tua. de ſponſal. & fieri poteſt, vt quis in alijs vſurarius ſit, & in hoc non. Quinta vt non recipiat intereſſe, priuſquam labatur tempus intra quod illud veriſimiliter lucri factum fuiſſet; quia ſubrogatum ſubire debet naturam, ſeu cõditionem eius, cui ſubrogatur l. eum qui. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio. & capit. eccleſia. vt lite pend. nihil inno. & id quod accipitur pro intereſſe ſubrogatur ipſi intereſſe; quod tamen non percipitur ab initio mercium, vel prædiorum emptorum: ſed poſtea tempore meſsis vel vindemiæ, vel nundinarum, vel alio tempore, in quo merces venduntur. Per cõſiderationes tamẽ Medinæ vbi ſupra, intereſſe lucri veriſimilis a principio conuentum, poteſt capi etiamſi in fine, dum recipit, conſtet, nul

lum

iam lucrum factum fuiſſe, argumento. c. in ciuitate. de vſuris. Sexta, vt mutuatarius non egeat extreme: quæ etiam non videtur neceſſaria; quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis: immo ſatisfacit mutuando, vt cum poterit ſoluat, per ea, quæ diximus in Manua. Confeſ. c. 17. nu. 60. & mutuare ſine intereſſe eſſet donare. Septima, vt mutuans ob hoc non incurrat infamiam vſurarij apud ſimplices, æſtimantes illud intereſſe, eſſe vſuram ob ſimilitudinem; cum omnis species mali fugienda ſit. 1. Theſſ. 5. & c. cum ab omni, de vita & honeſt. cler. Quæ conditio, quamuis ad euitandum peccatum ſcandali neceſſaria ſit; non tamen ad euitandam vſuram, & obligationem reſtituendi, quæ ex ſola iniuſtitia naſcitur; per tradita in præfato Manu. Confeſ. c. 17. nu. 6. quale non eſt peccatum ſcandali, quod eſt cōtra caritatem Thom. 2. 2. q. 43. in princip. Octaua, quod cauſſa principalis mutuandi ſit ſubſidium neceſſitatis vitæ, ſalutis, honoris, aut bonorum proximi: quæ tamen eſt neceſſaria, licet ſit honeſtiſſima, per dicta in prima conditione. Nona, vt non capiat, neque paciſcatur totum intereſſe, quod veriſimiliter expectatur ceſſantibus impedimētis caſualibus, ſed ſolum tantum, quantum valet illa veriſimilis expectatio conſideratis impedimentis præfatis. Nam qui prædium ſatum vendit; non poteſt tanti vendere, quanti valet triticum, quod veriſimiliter colligendum ſperatur, ceſſantibus prædictis impedimentis: ſed quanti valet veriſimiliter illa ſpes, ſubiecta illis, quibus impediri poteſt, vt dictum eſt poſt Thom. in præced. notab.

Credimus tamen, quod qui mutuat pecunias negotiationi, aut rei frugiferæ emendæ deſtinatas, ea lege, vt ei ſoluatur pro intereſſe tantum, ſiue ſit multum, ſiue parum, ſiue nihil, quantum alij eiuſdem artis altera tanta pecunia lucri fecerint: aut quantum fructus rei frugiferæ, quam emere volebat impenſis deductis valebunt. Quia hoc intereſſe non tanquam iam lucrifactū, ſed in ſpe lucri poſitū exigitur.

SVMMARIVM.

55 *MVTVANS, licite capit id, quod ſoluit, quia, non eſt ei ſolutum.*
56 *Mutuanti, an liceat capere intereſſe non promiſſum.*
57 *Vſura nō eſt capere quantum reddidiſſet prædium quod ob mutuum non fuit emptum, quamuis non tantum fuiſſet mutuo datum &c.*
58 *Vſura eſt lucrum, quod capit mercator pro intereſſe pecuniæ mutuatæ, quā non erat negotiaturus nec frugifera empturus.*

55 NOTO decimo ſeptimo ex textu, & prædictis, quod qui cogitur ſoluere intereſſe, vel vſuras creditori ſuo, eo quod mutuatarius nō ſoluit ei mutuum ſtato die; licite poteſt ab eo recipere illud, quod ſic

ſoluit;

ſoluit; & etiam compenſationem iacturæ, quam fecit vendendo res ſuas minoris, quam valerent: aut emendo triticum, aut vinum maioris, eo quod ſtato die debitori ei non ſoluit, quia id non accepit vi mutui, ſed ratione intereſſe damni emergentis, quod debetur: dummodo ſecundum aliquos concurrant duo; nempe quod monuerit debitorem damnum emerſurum, & quod quæſierit mutuum gratuitũ ſufficiens ad uitandum illud, & non potuerit inuenire: quorum tamen poſterius non videtur neceſſarium: quoniã nulla lege, nec vlla efficaci ratione probatur, creditorem mutuantem teneri ad mutuum gratuitum quærendum, quo liberet mutuatarium a damno, quod ob non ſolutionẽ incurreret. Sed neque prius videtur neceſſarium: tum quia intereſſe intrinſecum, ſiue intra rem, quale eſt incrementum pretij vini, tritici mutuati, ſine alia vlla monitione, mora facta, debetur: argumento. l. vinum. ff. ſi certũ petat. & l. 3. §. fin. ff. de eo quod cert. loco: Tum quia etiam intereſſe extrinſecum, (quod appellat Bart. communiter receptus extra rem, in l. 1. C. de ſenten. quæ pro eo quod. nu. 12.) frequenter debetur ſine alia promiſsione: vt cum in re quæ debetur non inuenitur intereſſe intrinſecum, qualis eſt pecunia numerata: l. nũmis: ff. de in lite. iuran. & declarat Bart. vbi ſupra, nu. 21. licet quando in re debita poteſt conſiderari intereſſe intrinſecum regulariter non veniat extrinſecum per l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. ff. de actio. emptio. ſaltem in emptione, & venditione, vt ſentit Alciat. in d. l. 1. C. de ſent. quæ pro eo &c. c. vlt. & tunc non ſufficeret admonitio, quia requireretur ſolutionis promiſsio, ſaltem, quod ad exigendum, licet non quoad ſponte oblatum accipiendum.

56 Noto decimooctauo ex textu, & prædictis, quod volens emere aliquod prædium, aut domum, quæ ſibi aliquid annuatim redderet, pecuniam, quæ id, vel eam empturus erat, mutuat alteri præſertim promittenti recompenſationem poteſt accipere, & petere ab eo prouentum, quem ex illa, vel illo facturus erat, quoad pecunia reddita fuerit, ſecund. Antonin. 2. par. tit. 1. c. 7. §. 15. quem cõmunis ſequitur. Tum quia is æquatur mercatori mutuanti pecunias ad emendas merces paratas. Tum quia illud accipit ratione intereſſe lucri ceſſantis, ſicut mercator. Tum quia, qui vendit aliquod prædium, & tradit illud emptori qui non ſoluit; poteſt accipere loco intereſſe tantum, quantum reddit illud, etiam ſi pretium ſoluẽdum deponeret. l. 2. C. de vſur. vbi gloſ. ſecuta Azon. & recepta per alios ait, id etiam iure Canonico procedere: quod tamen videri poteſt limitandum ſaltem in foro conſcientiæ, quando illæ pecuniæ pro quibus prædium dabatur, iuſtũ illius pretium eſſent. Quia ſi prædium mille aureis valet, & propter neceſsitatem, aut alias rationes, (quæ donationem non contineant)

500. illi

500. illi detur, non poſſet accipere plus, quam dimidium prouentus illius, per ea, quæ ad aliud propoſitum in cap. Nouit, de Iudic. not. 6. a num. 21. ſcripſimus. Si quidem in foro conſcientiæ illa pecunia, niſi dimidium illius cenſus emi non poterat. Addimus tamen, quod ſi tu omnibus illis pecuniis non indiges, ſed ſeptingentis; quibus tamen a me mutuo tibi datis prædium, aut merces, quas expediret emere non poſſem, & omnibus ſic; & vt tibi mutuarem a lucro ceſſaui; accipere potero intereſſe mille aureorum, vt recte Medina conſiderauit in Codice de reb. reſtitu.

58 Noto decimonono ex textu, & prædictis quod nõ poſſunt quidquã capere iuſte ratione intereſſe lucri ceſſantis hi, qui nolunt, vel nõ poſſunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe. Neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur, & non maiori; & aliam quam habent mutuant ad intereſſe. Neque hi, qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus reliquas pro intereſſe mutuãt. Neque qui ab aliis ſumunt grandes pecuniarum ſummas, quas aliis, atque aliis ad intereſſe tribuant nolẽtes, illis negotiari, nec cẽſus, vel alia frugifera emere (quamuis alias ad negotiationem habeant.) Quia clarum eſt, nullos præfatorum poſſe prætendere vllum intereſſe verum, vel veriſimile lucri ceſſantis, ſed ſolum fictum, & inane. An autem ratione cãbij, vel alia iuſta capere poſsint aliqui, dicetur in commentario c. final. de vſur. vbi de Cambijs agitur.

SVMMARIVM.

59 *MONS Pietatis, & alia ſimilia qualia ſint.*

60 *Mons Pietatis approbatur per Concilium, & Papam Leonem ex certa ſcientia, & modo ſpecialiſſimo.*

61 *Cuſtodia rei conuenit ei, ad quem eius emolumentum principaliter pertinet, & cui pereat.*

62 *Mons Pietatis non accipit a pauperibus propter mutuationem; ſed propter cuſtodiam.*

63 *Montes Pietatis communiter inſtituti non deſinunt eſſe liciti, eo quod poſſent melius inſtitui.*

59 NOTO vigeſimo, ex textu & prædictis, quod non ſine magno colore viſum eſt aliquibus vſurariũm id, quod in mõtibus pietatis, & aliquot aliis ſimilibus operibus exercetur ad ſubueniendum pauperibus in Italia & aliis terris inſtitutis, quod magnis viribus nititur probare Caietanus in opuſculo de monte Pietatis; quem ſequitur

Sot.

Sot.lib.6. q.1.art.6.de iuſt.& iure; quia inſtituuntur hoc modo. Prælatus aliquis, aut Dominus aut opulentus homo, aut Ciuitas donat, aut relinquit aliquam quantitatem tritici, vel pecuniæ numeratæ alicui loco, vel reipub. ea lege, vt mutuo dentur pauperibus, pignoribus acceptis, vt exiguum aliquod ſoluant ſingulis menſibus pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non ſoluerint pro uictu, & ſalario miniſtrorum, qui ſunt habituri curam cuſtodiendi dictum triticum, aut pecuniam mutuandi, & recuperandi, ſeruandi, & reſtituendi pignora tempore oportuno. Ita quod aliquid amplius vltra ſortem mutuo datam ſingulis menſibus capitur ad prædicta onera ſuſtentanda.
Quod, vt dixi, viſum eſt vſurarium aliquibus, præſertim Caietano,
60 & Soto in locis prædictis. Primo quidem, quia mutuans palam capit aliquid vltra ſortem mutuo datam. Secundo quia alioqui diceret cuilibet homini pio, & priuato deputare aliquam pecuniam, aut triticũ ad mutuandum pauperibus, ea lege, vt caperet aliquid vltra ſortem pro ſalario, labore, cura cuſtodiendi, mutuandi, pignora capiendi, & reſtituendi ea tempore oportuno. Quia eadem in vtroque ratio militat, quod tamen ſecundum omnes eſt falſum. Tertio, quod non videntur pauperes teneri cuſtodire magis pecuniam, aut triticum, quod ſibi de illo monte pietatis mutuo dandum eſt: quam triticum, & pecuniã præfati homines; quia non eſt ſuum, argumento l.1. & l. neceſſario. ff. de peric. & commod. rei vend. & l. incendium. C. ſi certum pet. §. is cui. inſt. quib. mod. re contrah. obl. nec eſt futurum ſuum, quoad vſq; mutuo acceperit. Quæ licet ſimul cum auctoritate Caiet. fuerint in cauſſa, cur neque in cathedra prælegendo, neque extra illam reſpondendo ſuper hoc contrariam ſententiam aſſeruerim: nunc tamẽ eam aſſero. Primo quidem quod Leo Papa decimus in Concil. Lateranẽ. ſeſſ. 10. (cuius tenorem etiam doctiſs. Ioan. Medina refert fol. 113.) per bullam patentem approbauit prædictos montes; & declarauit, eos eſſe licitos, & ſanctos, affirmans idem feciſſe ſuos prædeceſſores, Paulum II. Sixtum IIII. Innocen. VIII. & Iulium II. & non vtcumque, & in forma communi approbauit, vt aliqui cenſent; ſed ex certa ſcientia. De quarum approbationum differentia late tradunt Panor. & Dec. in rubr. & c.1. & c. venerabilis de confir. vtil. vel inut. & alij alibi. Neque vt cumque approbauit, & declarauit ex certa ſcientia; ſed recenſendo argumenta vtriuſque partis, & laudando multũ montium huiuſmodi inſtitutores, & concionatores, qui eos perſuaſerunt, & Pontifices Maximos, qui magnas indulgentias eorum amplificatoribus conceſſerunt.

Secundo, quod reſponſio, qua Caiet. præfato Concilio reſpondet, parum modeſta videtur: & qualem magnus ille, idemq. in Concilia

œcumenica

œcumenica & maximos Pontifices maxima obſeruantia D. Thom. Aquinas non dediſſet; & quæ a doctiſs. Medina ſatis confutatur; & ego minus auderem dicere id,quod præfatus Sot. vbi ſupra dixit, nẽpe omnia illius Concilij nimine recepta fuiſſe. Tum quia ſignificat, præfatam approbationem parum nos obligare; tum quia licet illa reſponſio vtcumque aliquid valere poſſet,quo ad declarationes legum humanarum, quas Concilium fecit;cuiuſmodi eſt exemplũ,quod ibi ille ponit: nihil tamen valet quo ad declarationes legum diuinarum, quæ ob id,quod non ſuſcipiantur,non deſinunt eſſe veræ, nec obligare. Non enim quiſquam dicere poteſt, Concilium in iſta declaratione errare potuiſſe; cum hæc declaratio pertineat ad legem diuinam, & ad materiam definiendi, an aliquid ſit peccatum mortiferum, nec ne; in qua Concilium non poteſt errare c. maiores. 24. q. 1. cum aliis citatis ibidem a gloſ. Immo neque Papa, quatenus eſt Papa, vt habet receptior ſententia Thomæ 2. 2. q. 11. art. 2. Pro qua facit c. hæc eſt. & c. quoniam vetus. 24. q. 1. quæ latius retulimus in c. Nouit. de iudi. not. 3. nu. 45. & ſeq.

61 Tertio, quod inter omnes, tam illos, quam nos conuenit, iuſtum eſſe, vt miniſtri, quibus iniunctum eſt onus cuſtodiendi, mutuandi, & recuperandi mutuo datum; aut recipiendi, ſeruandi, reſtituendi pignora pauperibus, ſuam mercedem honeſtam habeant: & hanc illos habere debere ab eo, qui ad illud tenetur. & diuerſitas in eo conſiſtit, quod Caiet. & eius ſequaces dicunt, quod ipſi montes, aut Ciuitates, quæ ipſos ſuſcipiunt, eam ſoluere tenentur, & non pauperes. Nos autem dicimus, quod pauperes, ad quos emolumentum illorum montium peruenit, tenentur, & non ipſi montes, aut Ciuitates, in quibus ipſi conſtituuntur; quia id palam ſenſit Conc. in d. ſeſſ. 10. dum pro ratione ſuæ deciſſionis ſubiicit illa verba: *Qui commodum ſentit, onus quoque ſentire debet*. Quæ eſt vna pars illius regulæ iuris, lib. 6. Qui ſentit onus, debet ſentire commodum, & e contra. Et patet prædictas pecunias, & præfatum triticum, non eſſe data, vel relicta Ciuitatibus, vel ciuibus ad commodum eorum, quatenus ſunt tales; ſed ad commodum pauperum; etſi perirent, aut imminuerentur, illis ſolis perirent, aut diminuerentur, & non aliis: & ſecundum ius ad illum pertinet cuſtodia rei, ad cuius commodum & vtilitatem cuſtoditur, & cui perit, aut lucri fit. l. 1. & l. neceſſario. ff. de pericu. & cõmo.

Quarto, quia iuſtum, & firmum eſſet legatum, aut donatio, quibus aliquid pauperibus cum aliquo onere relinqueretur, aut donaretur. argumento l. id quod pauperibus. C. de epiſco. & cleri. & l. ſi quis ad declinandum. eod. tit. & conſequenter iuſte illis donari, & relinqui decem millia aureorum, cum onere, vt illa ſemper ſeruentur in archa,

aut chirographis aſſecuratis iuſtis pignoribus, vt eis in vſus ſuos vtātur accipientes mutuo pignoribus datis, & ſtatis temporibus ſoluendo, & nunc aliis, nunc vero alijs ſint vſui, & vtilitati. Et cum illorum ſolum commodis ſeruiant, ad illos ſolos etiam pertinebit illorum cuſtodia: & conſequenter illi debent contribuere, & conferre id, qđ fuerit neceſſarium ad ſoluendam iuſtam mercedem miniſtris; qui datis idoneis fideiuſſoribus ſubierunt curam, & laborem cuſtodiendi, & mutuandi pecuniam, vel triticum; chirographos, & pignora recipiē di, & cuſtodiendi; ſolutiones recuperandi, & pignora reſtituendi. At nulla æquabilior, neque iuſtior contributio, & collatio, ſiue collecta fieri poſſe videtur; quam inſtituendo, vt ab vnoquoque pro ſingulis menſibus, quibus mutuum durauerit, certum quid tribuatur, quod ita exiguum ſit, vt veriſimiliter non excedat iuſtam præfatorum miniſtrorum mercedem.

Non obſtant in contrarium adducta. Ad primum enim reſpōdeo,
62 quod pauperes mutuum accipientes nihil ſoluunt ratione mutui; ſed ratione cuſtodiæ, & adminiſtrationis montis, qui eorum commodis cuſtoditur & regitur. Nam & Sotus confitetur, poſſe quem accipere aliquid a mutuatariis pro officio, & obligatione, qua teneretur ad mutuandum eis; quod ipſum ante illum dixit ſingulariter Scotus in 4. diſt. 15.q.2. Ad ſecundum reſpondeo, magnum diſcrimen eſſe inter hominem pium, de quo in argumento, & montem pietatis: quia illius pecunia ſua eſt; etſi nollet mutuare, non poſſet ad id cogi: dominiū autem pecuniæ montis pietatis penes communitatem pauperum eſt, aut penes aliam, ea lege, vt tota eius vtilitas pauperibus cedat. Per quod in effectu fit ſua, & adminiſtrator montis habet officium, & obligationem mutuandi; & ad id cogi poteſt. Ad tertium reſpōdeo negando cuſtodiam illius montis, ad alios quam ad pauperes principaliter pertinere: cum ſaltem principaliter ſola ipſorum vtilitas in eo reſpiciatur, quod præfatum Conc. in præfata ſeſsio. exprimit illis verbis: *Cum pauperes commodum ſentiant; etiam impenſam, quæ parua eſt, ſen-*
63 *tire debent.* Quare nihil videmus, quod in re tam ſancta, & per tantū Conc. approbata, damnandum ſit. Contra vero videmus multa laudanda, quorum laudibus, alij ad alia ſimilia pia incitentur. Non obſtat quod melius eſſet conſtituere aliquem reditum annuum, quo ſine onere aliquo pauperibus mutuaret. Tum quia hoc eſſe melius illo non arguit illud eſſe malum, cum bono vino detur melius, l. vbi autem non apparet. ff. de verbor. obligat. & virginitas, quæ melior eſt matrimonio. c. virginitas. 32.q.1. non arguit, illud eſſe malum: cum ſit vnum de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ chriſtianæ, iux. glo. celeb. c. veniens, de tranſact. redactum. in canonem in ſeſsio. 24. Conc. Trid. *

Tum

Tum quia ſatis eſt, quod Concil. Lateranen. iudicauit, præfatum modum conſtituendi montem eſſe bonum. Tum quia pecunia, qua conſtituendus eſſet annuus reditus in ſtipēdium pro adminiſtratione adimeretur monti, & diminueret illum. Tum quia ex illa ſola pecunia, qua præfatus reditus conſtaret, poſſet conſtitui mons alius pauus alicui populo ſatis aptus.

SUMMARIUM.

64 *USURA non eſt accipere fructus pignoris pro ſoluenda dote dati, noua ratione, ſex alys reiectis etiamſi maritus non ſit gener.*

65 *Bona omnia ſunt communia inter maritum & vxorem in Luſitania.*

66 *Dotem, qui promittit, & non ſoluit, videtur promittere emolumentum, quod mediocriter ex illa quæri poteſt.*

67 *Vſura non eſt accipere certum quid pro dote promiſſa ſingulis annis.*

68 *Quod etiam vidua capere poteſt &c. & talia ſtatuta valent.*

64 NOTO 21. ex textu, & ſupradictis, quod gener licite poteſt percipere fructus pignoris fructiferi traditi ſibi a ſocero in cautionē dotis ſoluendæ, vt eſt caſus c. ſalubriter de vſuris. & l. pater. ff. de doli mal. excepto. Quia non capit eos vi mutui veri, vel palliati: ſed alia ratione, quæ a varijs varia redditur, vt in c. 1. lib. 1. variar. reſolutionū: refert diligentiſsime doctiſsimus Doctor Didac. a Leiua, & Couarr. qui iam pridem multis annis auditor noſter fuit ſtudioſiſs. in hac Academia Salmanticenſi, eo maiore hanc noſtram diutinam peregrinationem honorans, quo id candidius in ſuis præclaris operibus, teſtatur: nunc autem in magnum ſuarum litterarum, & virtutum teſtimoniū Epiſcopus factus eſt Reuerendiſs.* quique poſtea euectus in Illuſtriſſimum totius Caſtellæ Præſidem, cum omniū magno deſiderio, hanc miſeram vitam; ante vnum circiter annum, in alteram, vt merito creditur, felicem cōmutauit.* Quæ tamen ratio ſatis iuſta nobis adhuc non videtur inuenta. Nam illa quæ eſt communis, (ſcilicet quod illos accipit ratione damni emergentis, aut lucri ceſſantis) non conuenit. Tum quia non quadrat textui: tum quia ſi conueniens eſſet, cōcluderet, nullum eſſe diſcrimen inter dotis, & alterius rei debitum; quod abſurdum eſt. Tum quia quando certum eſſet, aut veriſimile, maritum nullum damnum ſuarum facultatum paſſurum ob dotē non ſolutam, neque lucrum facturum ob illam ſolutam, prædictos fructus accipere non poſſet. Tum quia etiam quando ob id aliquod damnū pateretur, vel aliquod lucrum, veriſimiliter faceret, nequiret capere fructus, niſi poſita ratione inter illud damnum, vel lucrum, & valorē

fructuum: & niſi damnum vel lucrum exæquaret valorem fructuum:
quod repugnat antiquiſsimæ conſuetudini, quæ nunquam eiuſmodi
rationes, & calculum admiſit: cum tamen conſuetudo ſit optima le-
gum interpres. c. cum dilectus. de conſuetud. Minus conuenit Secun
da ratio, quam reddit Ioan. ab Anania. in d.c. ſalubriter.nu.8. cui nõ-
nulli conſentiunt,ſcilicet,quod accipit eos ratione damni emergentis,
quod patitur in ſuſtentanda vxore: quia vxorem ſuſtentare non eſt
pati damnum; ſed debitum officium præſtare. Non ſatisfacit etiam.
tertia eademq; noua ratio Medinæ in Codi. de reſtitutio. q.1. de vſu
ris. puta, quod ſocer videtur donare illos fructus pignoris: quia præfa-
tum cap. ſalubriter. nulli donationi innititur. Non etiam ſatiat. quar
ta, eademq; nouiſsima Soti, quam reddit lib.6. q.3. art.2.de iuſt.& iu-
re; nempe, quod maritus tenetur ad onera matrimonij ſuſtentanda:
quorum vnum eſt dotis cuſtodia. Tum quia contextus non ſe fundat
65 in cuſtodia dotis. Tum quia ſequeretur, quod in Luſitania & in alijs
terris vbi omnia bona inter coniuges fiunt communia non haberet lo-
cum præfatum c. ſalubriter. quod contra omnem morem, & conſue-
tudinem eſt. Tum quia nullus unquam alius vſque ad ipſum dixit, cu
ſtodiam dotis eſſe onus matrimonij: quin potius ipſius cuſtodia, &
rectus eius vſus, ſunt leuamen, & adiutorium, ſicut & contrario per-
ditio eius, & ſumptus, quos in alendo ſe, ſuaq; vxore, ac domo facit,
ſunt onera eius. Neque etiã eſt idonea illa ſexta doctiſsimi Fortunij,
quam reddit in illatione 6. de vlt. fin. iuris: quem olim ſecuti fuimus
in hac ipſa Academia celeberrima, dum prælegeremus tit. de vſuris,
& præfatum c. ſalubriter. nempe quod pater tenetur ad alendam, &
ſuſtentandam filiam ſuam; & ita fructus pignoris videtur donare pro
alimentis eius, donec dotem ſoluat. Non inquam hæc eſt idonea. Tũ
quia ſequeretur, quod illi textui nõ eſſet locus, niſi in genero recipiẽ-
te pignus pro dote filiæ dotantis; quod etiam ipſemet fatetur: ſed mi-
nus bene, quia is intellectus nimis reſtringit illum textũ; ſemper enim
ſeruatus eſt in omnibus frugiferis pignoribus pro ſoluenda dote acce-
ptis, ſiue dentur pro dote filiæ, ſiue ſororis, vel neptis, ſiue cuiuslibet
alius extraneæ, quod palam ſentit lex Luſitana, lib.4. tit.14.§. e pa-
cto. Tum quia ratio, quam textus inſinuat peræque omnes videtur
includere. Quare videtur reddenda ſeptima ratio, quæ nobis videtur
conuenientiſsima, videlicet, quod attento, quod dos traditur in vxo-
ris patrimonium ad ſuſtentionem onerum matrimonij. l.Pomponius.
ff.famil. erciſcun. & quod intentionis dantis dotem eſt, vt illa ſerue-
tur, & non conſumatur l.vbi adhuc.C.de iure doti. & quod oneribus
matrimonij inſeruiat c. per veſtras. de donation. inter virum & vxor.
attentis item alijs multis priuilegijs dotis: de quibus ampliſsime per

66 Bal. Nouel. de Dote,qui eã dat,aut promittit, nõ ſolum illam dotem, expreſſe promittit: ſed etiam præſumitur tacite promittere pro prædictis oneribus tantum emolumentum, quantum ex dote illa ſoluta ſalua exiſtente poteſt facere, ſiue decerpere aliquis homo mediocri prudentia, & diligentia prędictus ab illo tempore,quo illa eſt ſoluenda,& ab eo,quo incipit maritus prædicta onera ſuſtinere vſque ad ſolutionem,nulla habita ratione alterius damni,vel lucri ceſſantis mariti: & ita dans, & accipiens dotem dato, & accepto pignore frugifero pro ſecuritate dotis promiſſæ, videntur tacite paciſci, vt omnes,& ſoli fructus illi pignoris capiantur pro ſolutione illius emolumenti tacite promiſsi. Ad quod nos mouent primo prædictæ attentiones,& conſiderationes, quæ colliguntur ex dicto c. per veſtras. & final. de diuor. & d.l.vbi adhuc,& l. pro oneribus.C.de iure dotiũ. & d. l. Põponius. Secundo quod qui promittit centum clericis alicuius eccleſiæ,cũ onere dicendi vnã miſſam in qualibet hebdomada, & quod illá maneãt ſemper ſalua, & quod incipiãt dicere miſſas a tempore promiſsionis; & non ſoluit illa ſtatim, ſatis profecto videtur promittere ſe ſoluturũ reditus illorum centum pro miſsis, quæ dicentur vſque ad illorum traditionem; qui enim promittit aliquid, videtur promittere id, ſine quo promiſſum conſiſtere non poteſt. argumẽto.l.2.ff.de iuriſd.omn. iud. c.præterea. de offi. deleg. Tertio, quod huic noſtræ ſententiæ generalis conſuetudo conſenſit,& quod contex. d.c. ſalubriter.inſinuat in illis verbis: *Cum frequenter dotis fructus non ſufficiant ad onera matrimonij ſuſtinenda;* illa enim verba videntur ſignificare, eum, qui aliquam dotem promittit,obligari ad ſoluendum tantum fructum ſiue reditum pro illa dote, quouſque ſoluatur ad ſuſtentandum onera matrimonij, quantum aliquis homo mediocris prudentiæ, & diligentiæ ex illa dote, ſalua ea manente,colligere poteſt. Per hanc decidendi rationem ſine vllo ſcrupulo reſpondimus contra id, quod antea tenuimus in d.c. ſalubriter, cum illud, vt dictum eſt, interpretaremur hic Salmanticæ ſecuti Fortu. prædi. Nempe quemlibet maritum, quamuis non ſit gener eius, qui tale pignus dedit, poſſe fructus eius percipere, non computando eos in dotem promiſſam in quamlibet longum tempus ſolutio dotis differatur, modo obligatio dotem ſoluendi eſſet ad præſens tẽpus: niſi contrarium expreſſe actum fuerit,ſcilicet,vt computentur in partem dotis fructus pignoris.Quia quælibet diſpoſitio in dubio intelligitur facta ſecundum ius,& conſuetudinem. c.cum dilectus. de conſuetud.& c. cauſſam quæ.de reſcrip. c.cum M. de conſtit.l.fina. C. de fideiuſ. cum multis additis per Feli. in d.c.cum M.& d.c.cauſſam quę.
67 & per alios alibi.Per eandem rationem decidendi concludimus, maritum poſſe paciſci cum eo qui dotem promiſit,& non ſoluit;vt quoad.

vſque

vſque ſoluatur in ſingulos annos, ad ſuſtentandum onera matrimonij, tantum, paulum plus, vel minus ſoluat, quantum aliquis mediocriter induſtrius ex illa dote, ipſa ſalua, capere poſſet. Quod Panor. d.c. ſalubriter. & alij multi relati, a præfato D. Didaco vbi ſupra, & etiam Sotus tenent: quamuis contrarium viſum fuerit receptius Ioanni Lupo in repet. c. per veſtras. not. 6. Per hanc eandem rationem defendi poteſt id, quod inſinuat Sotus lib. 6. q. 1. art. 2. de iuſt. & iur. puta maritum, qui dotem recepit, & hæredes eius in caſu diuortij, teneri vxori viduæ, aut ſeparatæ ad alimenta præbenda, quæ de reditu dotis, ſalua manente illa, dari poſſunt, quoad vſque illi ea perſoluatur: quia quēadmodum, qui eam promiſit, viſus fuit in dubio ad id obligari, quoad ſolueret: ſic videtur quod in dubio tacite qui eam recepit viſus eſt ad idem obligari quoad vſque illam reſtituat ei. Quia correlatiuorum eadem eſt diſciplina, quando eadem ratio, idem in vtroque ſuadet l. vnica. C. de cupreſs. lib. 11. & traditur late per Docto. præſertim per Feli. in ſupraſcriptione proœmij Gregoriani. Nec vxor vidua vel ſeparata peccat accipiendo illud incrementum dotis, ea ſalua. Quia non recipit illud vt vſuram ex mutuo palliato: ſed vt quoddam onus promiſſum, adoptante pro conſeruatione dotis acceptatum, tam contra ſe, quam pro ſe ab accipiente illam; quod onus tanquam reale comitatur illā quo ad vſque deſinat eſſe dos. argum. c. ex litteris. de pignoribus. & præf. c. per veſtras. de donatio. inter virum & vxo. & l. vbi adhuc, & l. pro oneribus. C. de iure dot. & aliorum, quæ ad hoc ſupra citamus.

68 Per hanc eandem rationem poſſunt defendi ſtatuta illa terrarū, quibus cauetur, vt qui dotem promittit, & hæredes eius, quouſque illam ſoluant, & maritus, qui recipit eam, & hæredes eius, quouſque illam reſtituant vxori viduæ, aut ſeparatæ certum quid ex centum ſingulis annis ſoluant: quia ſicut dictum eſt, non iubent illud ſolui, vt vſuram mutui veri, aut palliati: ſed vt quoddam debitum certum ſubrogatum loco debiti incerti, quod pro conſeruatione dotis tacite promiſit, qui eam dedit, & etiam tacite repromiſit eandem accipiens, iuxta ſupra dicta; quæ omnia videntur eſſe memorabilia.

SVMMARIVM.

69 *CENSVS perpetuus licite emitur.*
70 *Quamuis recenter conſtituatur.*
71 *Et an qui in vita, aut decem, aut plures annos.*
72 *Et etiam qui pro voluntate venditoris conſtitui poſſit.*
71 *& 72 Licet is ſimilior vſuræ, quam alij ſit.*
73 *Bartholomæus a Caranca laudatur.*

73 *Cenſus redimibilis quot conditiones requirat.*
74 *Quæ omnes an probentur quibuſdam extrauagā.*
75 *Cenſus realis in perſona libera conſtitui nequit.*
76 *Nec perſonalis, nec ius pignoris.*
76 & 78 *Præſertim quoad forum exterius.*
77 *Venditor nihil perdit re empta pereunte.*
78 *Emptio cum pacto de retrouendendo, & in minori pretio quando præſumitur vſuraria.*
79 *Emptio animalium, quæ non ſunt, vt vſuraria.*
80 *Cenſus realis pro rebus non neceſſarijs reipub. pernitioſa.*
80 *Et perſonalis pernitioſior, & ſeq.*
81 *Homo liber non datur in pignus, neque in ſeruitutem ob debitum ciuile.*
82 *Et vt venditio eius valet.*
81 82 & 83 *Exhortatio ad perſonales cenſus diſſuadendos.*

69 NOTO vigeſimoſecundo, quod ex tex. & prædictis colligitur, magnæ quæſtionis eſſe; an & quando emptio, & venditio cenſus ſit, & cenſeri debeat vſuraria; de qua ſæpe in prælectionibus publicis, & conſiliis, atque reſponſis ad interrogata datis locuti ſumus: & tandem in Manua. Confeſ. Hiſpano, in c. 17. a. nu. 232. paulo latius ſcripſimus, quæ in hoc comment. dilatauimus. Pro quibus poſtea in eod. Manu. latinitate donato ſolum inſeruimus extrauag. fel. rec. Pij V. infra relatam, remittendo nos ad hunc locum. Dicimus itaque primum, cenſum eſſe ius quoddam recipiendi aliquam pēſionem pecuniæ, aut alterius rei vtilis in annum, mēſem, aut aliud tempus, argumento, c. peruenit, de cenſib. & c. præterea, de iur. patron. Secundum, quod antiqui dubitarunt, vt refert Inno. in c. in ciuitate, de vſur; an licita eſſet emptio huiuſmodi cenſus etiam perpetui, & antiqui, & irredimibilis: quia paria eſſe videntur mutuare centum in viginti annos eo pacto, vt ſingulis annis mutuatarius reddat mutuanti quinque pro lucro, & emere cenſum annuum quinque pro cētum: at illud palam eſt vſura per definitionem vſurę ſupra not. 5. datam: ergo & hoc. argumento l. illud. ff. ad l. Aquil. Sed contrarium ipſemet tenet Inno. recep. ibidem per omnes: quia cenſus antiquus eſt res vendibilis, & conſequenter iuſto pretio emi poteſt, Inſtitu. de emptio. in princip. & § 1. ſimilior tamen eſt vſuræ quam emptio alicuius
70 prædii, ſecundum Pet. Ancha. in diſputat. illa ſolenni, quæ incipit: Antiquis, & modernis temporibus. quam late refert Ioan. ab Anania in d. c. in ciuitate. Tertium, quod aliqui dixerunt, quod non licet emere cenſum noue conſtituendum a cenſuario; quia non videtur emi iuſte antequam ſit: & quia videtur vere fieri mutuum, & fingi venditio

tio contra tit. plus valere quod agitur. Sed communis tenet contra. Tum quia nondum nata poſſunt vendi.l. nec emptio.ff.de contrahē. emptio, & legari,l.cū Titius.ff.de tritico vino, oleo, leg. & ſtipulari,l. interdum.ff.de verb.oblig. Tum quia in dubio nemo præſumitur fingere, & peccare,c.2.de reg.iu. Tum quia,qua ratione aliquis poteſt donare alteri reditum annuum duorum, vel trium aureorum ſuper aliquo prædio ſuo; eadem poterit & vendere illum ei vel alteri. argumēto,c.dudum,il 2. de electio. quæ eſt ratio Conra.de contract. q. 79. & aliorum. Quæ tamen parum valet; quia in conſtitutione cenſus per donationem non poteſt eſſe vlla fraudis vſuræ ſuſpicio: & in ea, quæ fit per pecuniam ſic: quod a præfatis non animaduertitur, ſed omiſſa ratione illa probāt alia præmiſſa concluſionem cōem; quāuis emptio cenſus noue cōſtituendi ſimilior ſit vſuræ, quā emptio cēſus antiqui.
71 Quartum,quod licita etiam eſt emptio cenſus in vitam emptoris, aut venditoris,aut vtriuſq; cum pacto,vt ſua morte finiatur etiam obligatio reſtituendi pretium, quo conſtitit, iux. Inno. & communem in d. c.in ciuitate, & late Panor. in diſputat.5. Quamuis viſum fuerit alicui, Philippu in Decium conſ.123. contrarium ſenſiſſe;ſed ſi ſatis perpendatur,longe aliud eſt, quod dicit;& multæ aliæ coniecturæ occurrebāt in caſu ei propoſito, Plus tamen obſtat extrauag. illa noua fer. rec. Pij V, infra relata nu.98. in cuius 18.gloſ. hoc tangemus. Quintum licitam etiam eſſe emptionem cenſus in certos annos, vt in ſex,decem, quindecim, aut viginti: quod perſpicuum eſt, quando penſio omnium illorum annorum non eſt maior; quam pretium, quod pro illa accipitur: ſed ſi maior ſit; verbi gratia, ſi pro penſione decem in ſingulos annos centum aurei in quindecim annos darentur, ſuſpicio maior ineſſet: ſemper tamen ſi pretium fuit iuſtum, iuxta arbitrium boni viri emptio licita foret nec cenſeretur facta ad pallian das vſuras, vt declarauit Conrad. vbi ſupra q. 79, & 8. De hoc tamen idem videtur dicendum, quod de proximo dictum eſt, per prædi. ex-
72 trauag. Pij V. & gloſ. 18. illi adiectam. Hæc tamen emptio ſimiliter eſt vſuræ,quam aliæ prædictæ. Sextum licitam eſſe emptionem cenſus perpetui redimibilis, id eſt, quem venditor tollere, ſiue redimere pro ſua uoluntate poteſt. Quod duo Pontifices in duabus extrauag. ſuis declararunt: ſcilicet Martinus V. in extrauag.1.de emptio.& Calixt.in extrauag.2.eiuſdem titu. Notandum tamen eſt, prædictos Pontifices expreſſe non declaraſſe omnem emptionem cēſus, qui redimi poteſt,licitam eſſe, & pro tali habendam: quia ſolum declarant tales eſſe, quæ in ſuis extrauag. referuntur, & cum certis modis, & conditionibus erant factæ. Quarum prima eſt, quod venditor certum prædium, in quo cenſus conſtitueretur aſſignabat. Secunda, quod illud ſo-

lum

ſum illius ſolutioni obligatum remanebat, & non ipſe, neq; alia ſua bona. Tertia, quod pretium iuſtum ſoluebatur. Quarta, quod ſtatim illud totum tradebatur. Quinta, quod venditori optio dabatur totum, aut partem, quando, & quomodo melius ſibi videretur redimendi. Sexta, quod venditor ad redimendum cenſum non obligabatur. Septima, quod prædicto prædio pereunte, cenſus periret. Octaua, quod prædium, in quo cenſus conſtituebatur redderet ſaltem tantum, quantum cenſus venditus valeret. Quas conditiones iamdiu in hac Salmaticenſi Academia præd. extrauag. prælegendo, nos collegimus,
73 quas poſtea celeberrimus Doctor pater Bart. Caran. magnum Dominicanorum decus conterraneus noſter præfatas octo conditiones redegit in ſex, in ſumma Cōciliorum pag. 618. in his, quæ ſunt paruæ formæ, & in aliis, quæ ſunt mediocris pag. 387. vbi poſt quam de Martino V. & Calixto III. tractauit, retulit præfatas eorum extrauagantes. * Septimum, quod aliqui, (de quibus nunc eſt Sotus lib. 6. q. 5. arti. 1. de iuſt. & iure) dicunt, in illis non probari ſecūdam, & ſeptimam conditionem prædictarum; ſcilicet, quod ſolum prædium ſuper quo cenſus conſtituitur, illius ſolutioni obligatum maneat: & quod illo perdito, etiam cenſus perdatur. dicunt enim, contextum illarum extrauagantium non habere, quod cenſus non poſsit a venditoribus exigi, ſi prædium cenſui addictum periret; ſed ſolum habere pretium pro cenſu datum exigi non poſſe: & quod ſi auctores earum ſenſiſſent, quod nec cenſus exigi poterat, etiam id expreſsiſſent: qui tamen no-
74 ſtro iudicio male illas interpretantur. Primo quidem, quod non ideo id exprimere omiſerunt, quod aliud ſentirent, ſed eo quod de illo nō dubitarent: viſum quippe fuit eis, quod ſicut ſublato cemento paries ei nitens corruit: ſic pereunte prædio cui cenſus inhæret, ipſe quoq; cenſus perit: quia ſublato fundamento, neceſſe eſt corruere fundatū iuxta Paulum. 1. q. 1. & ideo ſolum dubitabatur; an qui pretia recepiſſent ad eorum reſtitutionem tenerentur, cum cenſus ob quos data fuerunt pereuntibus prædiis perirent. argumento c. cū ceſſante cauſſa ceſſet effectus. de appella. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iure patronat. & ad hoc dubium Pontifices reſpondent, quod non. Secūdo, quod præfatæ extrauag. tanquam rem multum dubiam declararunt, quod venditores cenſuum, pereuntibus prædiis, ſuper quibus fuerant impoſiti; non tenebantur ad reſtituendum pretia pro eis accepta: at non fuiſſet res valde, neque vllatenus dubia, ſi pereuntibus prædiis reſtaſſent obligati ad ſoluendum cenſus, qui acceperunt pretia eorum. Nam, quāuis illa non periiſſent, non tenebantur illi ad reſtituenda pretia, nec ad redimendum cenſus, vt ex illarum tenore conſtat. Octauū quod in prima, & ſecunda editione Manua. Confeſ. nobis, ſicut & alijs mul

tis viſum fuit, prædictas extrauag. non probare, illicitas eſſe emptiones redimibiles cenſuum, quæ fiunt abſque omnibus conditionibus, cum quibus factæ fuerunt illæ, de quibus ipſæ loquuntur: quia ſolum probant illas ſufficere, vt illæ iuſtæ ſint: non autem probare, illas requiri; cum longe aliud ſit aliquid requiri, & ſufficere, iuxta gloſ. ſingul. c. ſtatutum, in princ. verb. canonicis de reſcrip. lib. 6. Propterea in prædictis editionibus diximus, aliquas ex prædictis conditionibus nõ eſſe neceſſarias; & poſt hæc prædictus Sotus dixit in ſumma in lib. 6. art. 1. de iuſt. & iure, nullam prædictarum conditionum eſſe neceſſariam præter illam iuſti pretij, & illam, vt venditor ad redimendũ cenſum non teneatur. Nonum, quod poſt ſeriam meditationem viſum eſt nobis primam octo prædictarum conditionum eſſe neceſſariam: tum
75 quia prædictæ extrauag. ambæ id ſignificant: tum quia in ea ſumus ſententia, vt cenſus in perſona libera conſtitui non poſſit, ſaltem ſine vſuræ præſumptione, vt mox in dicto ſequenti probabimus: tum quia hic de cenſu reali, qui in bonis conſtituitur, diſputamus: tum quia accidens ſine ſubiecto conſiſtere non poteſt. l. ſi ſeruum. §. 1. ff. de actio. emp. Bald. in l. 2. C. de bono. poſſeſ. contra tabul. & cenſus reſpectu prædiorum, in quibus conſtituitur, eſt tanquam accidens. deniq; quia in nulla parte iuris agitur de cenſu reali, qui ſuper re aliqua certa non eſſet conſtitutus. * Admonemus autem nunc lectorem præfat. D. Bartholo. a Catanza, virum alioquin vigilantiſsimum, aut certe correctorem ſuæ ſummæ per nonnullam incogitantiam dixiſſe, vbi ſupra, primam conditionem eſſe, vt vendens deſignet, & exprimat rem aliquã, quam vendat, & alius emat. Tum quia non habent extrauag. præfatæ, vt is, qui vendit cenſum, vendat prædium, ſuper quo ille imponitur: tum quia, alioquin vendens cenſum venderet etiam prædium; quod contra ius, & omnem morem eſt: alioquin enim cenſus conſtitueretur ſuper re, & prædio ementis, & non vendentis. Mens autem eius fuit dicere, quod vendens debet deſignare rem aliquã ſuper qua
76 imponat cenſum, & alius emat illum illi rei impoſitum. * Secunda etiam cõditio, ſcilicet, quod res illa ſola, ſuper qua cenſus imponitur, obligetur ad id, neceſſaria videtur: tum quia prædictæ extrauag. id ſignificant, vt dictum eſt in ſexto dicto: tum quia, ſi perſona venditoris cenſus, & alia bona ipſius ad eius ſolutionem obligata manerent, non cenſeretur emptio cenſus realis, de quo agimus: ſed perſonalis, de quo nunc non loquimur: aut eſſet cõſtitutio pignoris, & obligatio ſecuritatis pretij accepti, & ſolutionis cenſus, quod vſura eſſet palliata: quia contra naturam eſt venditionis & emptionis, vt venditor ſe, & ſua bona ad perpetuam ſecuritatem rei venditæ obliget. Cum res empta periens poſt traditionem emptori pereat, & non venditori toto tit.

77 to tit.ff. &. C.de peri.& commod. rei vend. Tum quia licet venditor cenſus iuſte ſe,ſuaq. obligare poſſet, ad aſſecurandum,quod prædium ſuper quo imponitur cenſus, eſt ſuum, & poteſt ſuper illo imponere illum cenſum; quia iure id tenetur ratione euictionis, tot.ti. ff.& C.de euictionib.& c. final.de emptio: non tamen ex eo ſequitur, quod, ſe debeat obligare ad ſoluendum cenſum illi prædio impoſitum, quamuis illud pereat; cum id iniuſtũ ſit, ſicut venditor prædij tenetur quidem ad præſtandam cautionem de illius euictione;non tamen tenetur præſtare cautionem de ſoluendis fructibus eius,quamuis illud pereat, cum id iniuſtum ſit, & repugnans omni rationi iuris diuini, & huma-
78 ni. Tertia conditio, ſcilicet, quod pretium ſit iuſtum,quamuis nõ ſit neceſſaria ad hoc ut emptio cenſus ſine illo facta in foro conſcientiæ dicatur vſuraria, ſi vere venditor habuit animum vendendi cenſum,& emptor emendi eum: ſed ſic quo ad hoc, vt non ſit iniuſta inducens obligationem ad reſtituendum, per ea quæ late diximus in c. nouit. de iudic.not.6.nu.70. & ſequen. Et ad hoc, vt in foro exteriori, non cenſeatur vſuraria: ſiquidem paruitas pretij, cum pacto de retrouendẽdo,præſumptionem vſuræ interdum inducit, vt in Manual. Conf.c. 17. nu. 149. dictum eſt;præſertim in contractu emptionis & venditionis cenſus, qui ſimilior eſt aliquo modo contractibus vſurarijs, quam aliarum rerum emptiones, vt ſupra eod. c.nu.77.& 78. dictum eſt. Quarta,ſcilicet, vt totum pretium ſtatim ſoluatur,etiam neceſſaria videtur, etiam in foro conſcientiæ; quia emptor nõ debet credere, quod venditor ſponte dat dilationem ad ſoluendum pretium, (licet ipſe dicat) ſiquidem præſenti neceſsitate impulſus in ſuo prædio cenſum conſtituit: quemadmodum nec credere debet, eum, qui mutuum accipit, ſponte ſibi vſuras promittere, quamuis id ille affirmet,iuxta omnes poſt Thomam 2. 2.q.78.artic.1.ad 7.qui dicunt,cũ per quandam vim neceſsitatis promittere; neceſſaria etiam videtur in foro exteriori. Tum quia illa dilatio partis pretij data ab homine compulſo neceſsitate ad vendendum cenſum, quandam ſimilitudinẽ mutui vſurarij ſignificare videtur propter ſimilitudinem maiorem,quam habet emptio cenſus;quam aliarum rerum emptiones, per prædicta, in ſex prioribus dictis. Tum quia videtur minus iuſto pretio dare,qui ſtatim non ſoluit ei, qui neceſsitate ductus cenſum vendit, argumento.c.1.de plus petitio.§.plus autem. inſt.de actioni. Quinta,vt ſcilicet, in totum, vel in partes redimi poſsit etiam neceſſaria dici poteſt ad effectum, quod eſſet iniuſta emptio cenſus; niſi plus pro eo daretur,interueniente pacto,ne per partes redimi poſsit,quam cum facultate redimendi per partes. Immo & ad effectum ne vſuraria cenſeatur, niſi plus detur, cum pacto de non redimendo per partes,quam cum con-

trario. Quia minus iuſto pretio datur, propter quod, & facultatẽ re-
dimendi, quæ ex pacto de retrouendendo deſcendit, poſſet fieri, vt in-
terdum vſuraria putaretur, vt ſupra tactum eſt. Sexta, ſcilicet, quod vẽ
79 dens non tenebatur redimere, ſecundum omnes, eſt neceſſaria. Septi
ma, ſcilicet, quod peremptare cenſuaria perit cenſus ex ſecunda ſe-
quitur, & per eam probatur eſſe neceſſaria. Octaua, ſcilicet, vt prædij
reditus æquet, aut ſuperet cenſum in eo conſtitutum nonnullis non vi
detur neceſſaria. Tum quia magis emptori cenſus, quàm venditori
fauet: ſiquidem venditor liberatur relinquendo prædium cũ ſuo cen-
ſu emptori, per ſecundam conditionem: tum quia illa ex prædictis
extrauag. non videtur colligi; neque nos quando eas Salmancæ præ-
legebamus, eam collegimus: ſed nõ eſt verum. Tum quia nemo emit
cenſum ſuper prædio aliquo, quod ſciat non reddere tantum: tum
quia pro conſtituto habetur, vt diximus in Manua. Confeſ. c. 17. nu.
219. (ſecuti Angel. verb. vſura 1. §. 7. & Maior. in 4. diſt. 15. q. 46. &
Syl. verb. vſura. 2. q. 6.) eum, qui emit prædia, aut pecora, ab his, qui
non habent, aut plura, quam habent, & ea eiſdem locat vſurariũ eſſe;
cui ſatis ſimilis eſt is, qui emit cenſum ſuper prædio, quod nõ eſt, aut
non tantos prouentus affert, quantus eſt cenſus. Decimum, quod per
dicta concludimus tenendum eſſe, omnes prædictas octo conditiones
reſpectibus prædictis neceſſarias eſſe. Primo per rationes ad earũ pro-
bationes adductas. Secundo, quia ſicut ſupra inſinuatum eſt, eodem
commentario a nu. 76. & 79. omnis emptio cenſus, etiam antiqui, ali-
quam ſimilitudinem cum vſuraria habet, & multo maiorem emptio
noui, qui per eam conſtituitur, quamuis ſit perpetuus, & ſine pacto fa
cultatis redimendi, & tollendi, & longe maiorem emptio cenſus, cum
pacto facultatis tollẽdi, & adimendi. quæ adeo magna eſt, vt in præ-
dictis extrauag. dicatur quod etiam factæ cum prædictis conditioni-
bus, quæ vſuræ præſumptionem, & iniuſtitiam diminuunt, pro vſura-
riis a multis habebantur, & pro talibus diſſoluebãtur quouſq; per eas
declaratum fuit, eas, quæ cum illis factæ eſſent, licitas eſſe ſignifican-
do, reliquas non eſſe pro talibus habendas. Tertio, quia pactũ, quod
de retrouendendo appellatur in qualibet cuiuſcunque rei emptione
adeo magnam vſuræ ſuſpicionem affert, vt ipſum, & defectus iuſti pre
tij, pro vſuraria haberi eam faciat, iuxta gloſ. ſing. c. conqueſtus, de
vſur. communiter recep. ſecund. Anton. Burgen. c. ad noſtram, de em-
ptio. & Decium conſil. 167. Et conſtitutio noui cenſus ad habendam
per eam pecuniam ſine prædictis conditionibus, videtur tantam aut
maiorem vſuræ ſuſpicionem inducere, quam pretij paruitas. Ergo il-
lam cum pacto facultatis redimendi (quod in effectu eſt de retrouen
dendo) pro vſurario cenſeri debet, ſi fiat ſine prædictis cõditionibus,

quæ

quæ hanc præſumptionem tollant. Quarto quod, quamuis hæc ſentẽtia neceſſario probari non poſſet contra eum, qui mordicus contrariã defenderet, tenenda tamen eſt: quia neque contraria probari poſſet contra eum, qui hanc tueretur. Et hæc eo maiore fauore digna eſt, quo magis facilitatem dandi, & accipiendi cenſum reprimit: quoque
80 magis conuenit vtilitati animarum, & conſeruationi rerum priuatarum: immo, & publicarum. Sunt enim plurimi, qui ſua bona huiuſmodi cenſibus onerant ad quædam minime neceſſaria, & ad quædã ſuperflua; immo & mala; qualia ſunt profana, vana, & interdũ noxia, vel turpia. Quo fit, vt dum nec cenſus conſtitutos ſoluere poſſunt, nec licentioſe viuendi conſuetudinem ſuſtentare, facile fidem fallat, & decoquant, & relictis vxoribus, & liberis, cum magno publicæ, priuatæque rei detrimento ſolum vertat, & peregre in longinqua proficiſcantur: quæ materia delinquendi eſt amputanda. c. ex parte. de cõſuetud. l. conueniri. ff. de pactis dota. & reſpub. fouenda, c. ſi diligenti. de foro compet. etiam in his, quæ mediate tantum illam contingũt, l. 1. ff. ſolut. matrimo. Confirmantur prædicta, eo quod Innoc. IIII. grauiſsimus auctor, quamuis fuerit in primis eorum, qui dixerunt, licitam eſſe hanc emptionem cenſuum nouorum: addit tamen omnes Chriſtianos ſe ab illa debere abſtinere; ĩ quo nemo illi aduerſatus eſt. Ex quibus omnibus iuſtum eſſe intelligitur ſtatutum quoddã ſanctæ Mariæ Guadalupæ cum eo, quod in eius copioſo commentario dicitur. Vndecimum, quod ex his ſequitur, non eſſe tenendum id, quod
81 prædictus Sot. tenuit lib. 6. q. 5. art. 1. de iuſt. & iure, & Couar. lib. 3. c. 7. varia. reſolu. nempe licere alicui cenſum conſtituere ſuper ſua ſola perſona, ſine deſignatione aliquorum bonorum. Quod etiam ante tenuit Conrad. de contractib. q. 74. & 75. Contra quos faciũt primo concluſio præcedens, & omnia eius fundamenta. Secundo, quod contrarium eius, quod Sotus dicit affirmant Innoc. Hoſt. Ioan. And. Ancha. Ant. & Card. Panor. & Ioan. Anania in c. ſi Ciuitate, de vſuris. & Panor. in diſput. 5. colum. penul. & Angel. in ſumma verb. vſura. §. 78. Barth. Caſſan. in catala. glor. mũ. p. 12. conſ. 99. Lauren. Rodul. c. ſalubriter. de vſur. 2. p. q. 12. S. Anto. 2 p. tit. 1. c. 8. & fere omnes. Tertio, quia eſt inuentio noua, qua nũquã Reſpub. Romana, ſaltẽ poſtea quã Chriſtiana facta fuit vſa eſt; nec paſſa, vt cenſus, & penſio in perſona libera conſtituerentur, quomodo in prædio aliquo conſtituitur. Quare tanquam res inſolens, & noua, maliq́. exempli ableganda eſt c. ex parte, de conſuetud. & c. quis neſciat. 11. diſtin. Quarto, quia eiuſdem Reipub. Romanæ legibus cautum eſt, ne liber homo pignori detur c. 2. de pignorib. l. ob æs alienum. C. de obligationib. & actionib. & l. 2. C. quæ res pignori oblig. poſsint. Neque in eo ius reale, quod ius

pignoris

pignoris dicitur, conſtituatur. adeo, vt creditor, qui tale pignus accipit pœnam incurrat, auth. immo. C. de obligationib. & actionib. §. quia vero. auth. vt nulli iudic. coll. 9. Et certum eſt, ius cenſus maius onus, quam ius pignoris eſſe: quia per pignus nihil aliud dat debitor, quam debiti ſecuritatem, & per cenſum ſic: vt colligitur ex l. 1. ff. de pignorib. c. 2. de vſur. adiuncto c. conſtitutus. de religio. domib. & ob id, qui pecunias habet mauult emere cenſum, quam eas pro pignore dare. Quinto, quod quamuis, ſecundum leges Reipub. ſeu veteris teſtamenti Hebræorum, poterat ſe debitor, filiosq́. ſuos in quandam ſeruitutem tradere, vt ſacra ſcriptura ſignificat Leuit. c. 25. & 4. Reg. 4. licet non eſſet vera omnino ſeruitus, vt dicit Thom. 1. 2. q. 105. art. 4. Quamuis item tẽpore, quo leges Duodecim Tabular. inſtitutæ fuerũt Romæ; quo tempore adhuc Reſpub. inculta, & minus humana, & minus morata erat debitor, qui vnde ſoluere non habebat, ſe ad tempus creditori in ſeruitutem dabat, vt Bud. in annotationibus ad Pandect. tit. de in diem addict. & alij declarant: ex illa tamen duritia multa mala, & magnum periculum reipub. Romanæ eueniſſe, narrat Titus Liuius, lib. 1. ab vrbe cõd. qui lib. 7. ſcribit, iuſſum fuiſſe, ne quis fœneraretur Et lib. 8. ait ob quandam crudelitatem, & turpitudinem, quã quidam creditor in adoleſcentem quendam ſuum debitorẽ exercuit, omnes debitores ab obligatione corporum ſenatum liberaſſe, fanciẽdo, vt bona debitorum, & non corpora accipi poſſent. Et Solon videns, quod homines propter facilitatem conſtituendi ius pignoris in ſuis perſonis inueniebant, qui ſibi mutuo ad vſuras darent, & ſe illis onerabant; ſtatuit, vt nemo pignori ſuum corpus ob mutuum acceptum dare poſſet, vt refert Plutar. lib. de vitanda vſur. quanto magis ſanxiſſet ne cenſus conſtitueretur; cum, ſicut dictum eſt, cẽſus ſit grauius onus pignore? Sexto, quia facultatem conſtituendi cenſus in ſolis perſonis inducere, eſſet; nos ipſos ad illam duritiam antiquã ma-

82 gnorum malorum fontem reducere. Septimo, quod quamuis teneremus, poſſe aliquem ſe vẽdere, aut ſe alicui ad tempus, aut perpetuo in ſeruum tradere; eo quod licitum ſit, ſecundum ius naturale, & diuinum, & non prohibitum humano: tamen non ideo licitum eſſet in ſe manente libero ius cenſus conſtituere: quia lex humana iuſta vetat, ne in perſona libera ius pignoris poſsit conſtitui, libera ea manente: & conſequenter nec ius cenſus quod maius, quam pignoris eſt. Neque dubium eſſe poteſt, quin interrogatus legiſlator idem de cenſu, quod de pignore reſpondiſſet; & ita habendum pro lege, iuxta glo. ſing. l. tale pactũ. §. qui prouocauit. ff. de pactis. Octauo, quod quamuis rationes partis aduerſæ probarent, hunc cenſum redimibilem in ſola perſona abſq; alia bonorum deſignatione coram Deo licite con-

ſtitui

ſtitui poſſe: apud homines tamen cenſeretur conſtitui ad palliandas vſuras. Nam ſi alicuius prædij emptio cum pacto facultatis redimendi dum libuerit ſæpe vſuraria cenſetur.c.ſignificante. & c.illo vos.de pignorib. etſi aliquot grauiſsimi doctores tenuerunt emptionem cenſus noui,etiam perpetui,& ſuper prædijs abſque perſonæ obligatione cõſtituti vſurariam habendam eſſe: etſi alij multi tenuerunt,ſaltem emptionem cenſuum redimibilium talem exiſtimandam eſſe, etiã cum prædictis octo conditionibus, hanc præſumptionem minuẽtibus fieret. Et ſi adeo magnum dubium fuit, vt a duobus ſummis Põtificibus oportuiſſet reſolui in præfatis extrauag. 1. & 2. de emptio. quod eſſet licita illa, quæ cũ prædictis conditionibus fieret: quis dicere audeat, cenſum in perſona ſola conſtitutum cum facultate redimendi nõ eſſe cenſendum vſurarium? Nono quod contraria opinio præcludit viam mutui gratuiti petitioni, eo quod quiuis pecunia egens erubeſcet petere gratuito ab alio,cum reſponderi ei poſsit,vt conſtituat iuſtum cẽſum pecuniæ, quam petit: quod per viam emptionis, & non mutui recipiat, cum ſupra ſuam perſonam tam facile illum conſtituere poſſit,quã facile poteſt eam ſolutioni eius obligare. Et ita quadamtenus ianuam caritati claudit, & cupiditati aperit; pauci enim gratis mutuarent cum mallent in pretium cenſus tradere, oſtiumque vſuris palliatis aperire. *

83 Multa denique alia inconuenientia inferri ex contraria opinione monſtrabam hoc in loco ſermone Hiſpano, quo a Chriſtiana repub. exploderetur,& nemini arrideret: ob quæ ſcio in prætoriis Hiſpaniæ tam ſæcularibus præſertim ſupremis,quam Eccleſiaſticis decretũ fuiſſe,huiuſmodi cenſum perſonalem vere, vel præſumptiue, ſaltem vſurarium eſſe iudicandum. In quorum omnium locũ ſubiicio extrauag. illius opinionis expultricem, quam fel. rec. Pius V. poſt noſtrum in vrbẽ appulsũ edidit,auditis ſatis,& perpenſis,quæ nos in hoc 22. notabiliter ſcripſimus, ſuggerente illa ei eruditiſsimo probatiſsimoq. viro Doctore Cornejo,ſiue Cornelio Luſitano,vtriuſq. ſignaturæ referendario(qui noſter olim fuit auditor ardẽtiſsimus) & ob id mineruálibus inſignibus magno cum gaudio a nobis ibidem donatus: quem tãdem egregiam laudem in vrbe meritum,ad præmia æterna,vt pie creditur, a ſummo Rege gloriæ Chriſto vocatum, non ſine magno,ſed pio dolore in eadem extulimus.

SVMMARIVM.

84 *EXTRAVAGANS Pij V. de modo conſtituendi cenſus.*
85 *Cenſu in conſtituendo ſeruanda octo etiam olim ſeruata.*

85 *Immo*

85 *Immo & alia totidem.*
86 *Cenſus vt non poteſt poni ſuper omnibus bonis.*
87 *Cenſum ſuper cenſu poni poſſe.*
88 *Cenſus pretij ſolutio præſens, vt fraudatur.*
88 *Et quod non ſufficiat teſtatio Notarij de confeßione receptionis.*
89 *Solutio anticipata vt valet hic minus.*
89 *Compenſationi cur non eſt hic locus.*
90 *Fortuiti caſus renuntiatio in hoc caſu non valet; & optatur, ne etiam in alijs contra ius ordinarium renuntiaretur.*
91 *&* 92 *Cenſuariam rem vendi potius emptori, quam alij ſubdurum.*
93 *Laudemium ob rem cenſuariam venditam vt debetur.*
94 *Cenſus pretium nequit eſſe debitum, nec debendum.*
95 *Cenſus contractus, & emphyteuticus in hoc differunt.*
96 *Cenſum redimendi facultatem nec immemorialis tollit.*
97 *Præſumptio immemorialis, vt fortior centenaria.*
98 *Formam contra vel præter datam facta non valent.*
98 *Cenſus qui contra formam extrauagantis conſtituti valent.*
98 *Cenſus perpetuos quales non includit hæc extrauagans.*

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

84 *CVM onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes cognouerimus, innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus; qui ne dum non continentur intra limites a noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos; verum etiam, quod deterius eſt, contrarijs omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarum manifeſtum contemptum præ ſe ferunt: non potuimus, animarum, prout tenemur, ſaluti conſulentes, & piarum mentium petitionibus etiam ſatisfacientes, tam graui morbo, letiferoq́ veneno ſalutari antidoto non mederi. Hac igitur noſtra conſtitutione ſtatuimus, cenſum, ſeu annuum redditum creari, conſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus*

nibus deſignata ſit. Rurſum, niſi vere in pecunia numerata, præſentibus teſtibus, ac Notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoq́ pretio. Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad caſus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam; quia volumus rem ipſam ſemper, & libere, aut ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Ubi autem vendenda ſit, volumus Dominum cenſus alijs omnibus præferri, eiq́ denunciari conditiones, quibus vendenda ſit, etiam per menſem expectari. Pacta continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cẽſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, ſiue aliunde adquiſitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita ſint, & nulla. Immo & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem vel alia re, in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ pro cenſibus temporis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos, non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire; ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui; non obſtante etiam longiſſimi temporis, ac immemorabili,

immo centum, & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus, quibuſcumq; verbis, aut clauſulis concepta ſint. Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimeſtre ante id denunciari cui pretium dandum erit, & poſt denunciam, intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti poſſe, & vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandocumq; redditum extingui poſſe, præuia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra: & non obſtantibus his, de quibus ſupra, idq; obſeruari mandamus, etiam quod pluries, aut pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam effectus ſecutus fuiſſet. Pacta etiam continentia pretium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliã cauſam repeti poſſe omnino prohibemus, contractusq; ſub alia forma poſthac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita, illis propterea non obſtantibus, quidquid vel expreſſe, vel tacite, contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, a fiſco volumus poſſe vendicari. Hanc autem ſalutiferam ſanctionem, nedum in cenſu nouiter creando, verum etiam, quod in creato quocumq; tempore alienando, modo poſt publicationem cõſtitutionis creatus ſit, perpetuo & in omnibus ſeruari volumus. Declarantes pretium ſemel cenſui conſtitutum, numquã poſſe ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidẽs, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipſam ad contractus iam celebratos, nõ extendamus, illos tamen omnes, in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus, hortamur in Domino, vt ſingulos contractus cenſuræ bonorũ religioſorũ ſubijciant, & animarũ ſaluti conſulant. Non obſtantibus, &c. Dat. Romæ Anno 1568. 14. kalen. Februarij.

Quoniam

85 QVoniam quidem in Manua. Confeſſar. cap. 17. nu. 134. diximus; nos huic extrauaganti hoc in loco addituros eſſe aliqua; qm̄ itē quidam amici Illuſtriſsimi ordinis Societatis Ieſu, viri egregia pietate, & eruditione, attulerunt ad me multa circa præfatam extrauagātem dubia, quæ ſibi, & aliis ſui ordinis poſt eam editam occurrerunt, paulo maiorem, quam putaram commentarium in eam faciam. Addēdo primo 17. gloſ. Deinde quærendo, & breuiter decidendo multa, quæ ad hanc Extrauagantem propius attinent.

Prima igitur gloſa fuerit, quod per eam probatur, ſeruandas eſſe, in cuiuſq; cenſus conſtitutione omnes octo conditiones, quas ſupra a nu. 73. diximus ſeruatas fuiſſe in conſtitutionibus cenſuum; de quorū iuſtitia, vel iniuſtitia, interrogati reſponderunt Martinus V. & Calixtus III. in præfatis ſuis Extrauagantibus 1. & 2. de empt.

Prima quidem, quod cenſus debet conſtitui ſuper re certa, probatur in illis verbis, *niſi in re immobili, &c.* Secunda, quod illa ſola res remaneat illi cenſui ſubiecta, ibi, *rem cenſui ſuppoſitam.* Tertia, quod pretium iuſtum detur, ibi, *iuſtoq; pretio.* Quarta, quod totum pretium ſimul ſoluatur, ibi, *non prius, &c.* Quinta, quod venditor poterat redimere totum, vel partem, ibi, *extingui poſſe.* Sexta, quod venditor non obligetur ad redimendum, ibi, *ab inuito.* Septima, quod re cenſuali pereunte cenſus pereat, ibi, *re in totum, vel in parte perempta.* Octaua, quod res cenſualis reddat tantum, quantus eſt cenſus, ibi, *frugifera,* quamuis enim non dicatur expreſſe quantæ frugis debeat eſſe; ſatis tamen ſignificatur, quod debeat eſſe tantæ, quantus eſt cenſus; alioqui non ſatis apte diceretur, *frugifera,* iuxta materiam ſubiectam, iuxta quam verba ſunt intelligenda. l. ſi vno. §. 1. ff. locati. & c. intelligētia, de verb. ſignif.

Gloſ. 2. quod hæc extrauag. probat quod non ſolum non poteſt conſtitui cenſus ſuper ſola perſona conſtituentis iuxta conditionem primam, vt ſupra eodem, nu. 75. contra Sotum probauimus: ſed neq; ſuper aliqua alia re corporali, vel ſpirituali; niſi ſit res immobilis, aut quæ pro immobili habeatur, ſitq́. frugifera, & finibus certis deſignata, quod colligitur ex illis verbis, *ſtatuimus, &c.*

86 Ex quo infertur, non valere cenſum, quem quis ponit generaliter ſuper bonis ſuis, nec vniuerſaliter ſuper omnibus bonis ſuis, nullo certo prædio cum ſuis limitibus ſine confrontationibus deſignato; immo neque aliquo prædio deſignato, quod pridē vidi Legione Hiſpaniæ practicari. Tum quia hæc extrauagans clare habet, non poſſe conſtitui, niſi in re immobili deſignata; at per illum modū conſtituebatur non ſolum in re deſignata, ſed etiam in omnibus aliis bonis conſtituē

tis illum; tum quia ratio, qua Pius Quintus fuit motus ad ſtatuendũ debere, rem eſſe certis finibus deſignatam, fuit, vt perdita, vel pereũte illa periret & cenſus: etſi ſuper ea, & alijs bonis non deſignatis conſtitueretur, non periret. quod infra paulo lautius repetitur, donec alia quoque perirent.

87 Secundo, ſequitur poſſe cenſum cõſtitui ſuper annuo reddituquia licet ille non ſit proprie res immobilis; habetur tamen pro re immobili per text. iuris optimum Clement. exiui. §. cumq́. annui reditus, de verb. ſignif. cui concordat c. 1. adiuncta gloſ. recepta in uerbo iura, de reb. eccleſ. non alien. lib. 6. & conſequenter poſſet conſtitui cẽſus ſuper cenſu maiore, vel æquali iam antea conſtituto, per quod reſoluitur vnum de prædictorum patrum dubijs.

88 Gloſ. 3. quod hæc extra. addit duas alias nouas cõditiones ad cenſus conſtitutionem requiſitas vltra prædictas octo, nempe, quod pretiũ cenſus ſoluatur in pecunia numerata; & coram Notario, & teſtibus, qui uideant illam realiter tradi: quæ forma nouiſsima eſt, cui tamen audio fieri fraudem duobus modis. Altero monſtrãdo quandam quãtitatem pecuniæ, quam nõ numeratã tradit venditori cenſus, qui confitetur recipere integrũ pretium cenſus a ſe conſtituti, per quod non videtur fieri ſatis contextui huius extrauagãtis, quæ ſic habet: *Rurſum niſi vere in pecunia numerata præſentibus teſtibus, ac Notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto, integro, iuſtoq́ pretio.* Per quæ ſignificatur, quod Notarius, & teſtes debent videre ſolui pretium integrum in pecunia numerata, ad quod non videtur ſufficere oſtenſio, & traditio partis pecuniæ, etiam cum confeſsione vendentis cenſum, quod recipit totam. argumento l. 1. & vltimæ. C. de dote cauta non num. quatenus probat maius eſſe probare ſolutionem factam numerando pecuniam realiter, quam probare, quod pars fuit confeſſa eam recepiſſe. Videtur etiam quod nõ poteſt pars remittere ſaltem in præiudicium fiſci, ne teneatur emptor ſoluere totum pretiũ in numerata pecunia ad numeratum, vt vocant per verſiculũ, *Et ita.* Altero modo fit, quod emens monſtrat totum pretium, & tradit illum totum numerando, ita quod Notarius, & teſtes poſſunt ferre teſtimonium de numeratione totius pretij; ſed poſtea per conuentionẽ antea ſecreto initam illico in abſentia eorum reſtituit vendens partem pecunię, quam prius ab emente receperat, & debebat. Harum autẽ cautelarũ prior videtur parũ tuta in foro exteriori, eo qđ non probatur per eam realis numeratio integri pretij, quã extrauagans requirit. Altera vero tutior eſt, niſi probari poſſet, quod ante traditionem totius pretij fuit conuentum, vt accipiens illum redderet ſtatim illam

partem,

partem, quæ debebatur emptori cenſus, quoniam qui ſic ſoluit,ut ſta tim reddatur ei ſolutum, non liberatur.l.qui ſic ſoluit.ff.de ſol.

Eſt tamen quæſtio quotidiana, & magni ponderis: An præſuppoſito, quod vendens cenſum debet emptori centum antea ob aliquas cauſſas recepta, & poſtea recipit illa centum in partem pretij, per alteram præfatarum cautelarum, an emens tute in foro conſcientiæ poſsit percipere cenſum ita conſtitutum, & ſolutum? & videtur quod ſic; tum quia vere coram Deo totum pretium ſoluit; tum quia magis prodeſt vendenti cenſum, qui antequam cōſtituat illum temporibus opportunis,tradit partem pretij eius, & expectat ſolutionem aliquādo ſeſqui anno, & aliquando anno,vel biennio ſine ullo lucro,quam qui ſoluit totū in ipſa conſtitutione cenſus,incipiendo ſtatim lucrari.argumento,c.1.de plus peti.&.§.ſi quis agens, Inſtit.de actio.Tum quia lex fundata in præſumptione non habet locum in foro conſcientiæ, quādo veritas eſt contraria.c.is qui.c. tua,cum eis annotatis,de ſponſal.At is rigor ſoluendi totum pretium in conſtitutione cenſus in pecunia videtur inductus a Pio ad præcludendam viam malis dolis, & cautelis, quibus ementes cenſus male ſoluebant pretium in pannis, & aliis mercibus antea,vel tunc traditis, vel in pecunia numerata ad ludendum, aut in alios fines vanos,vel malos; & ita nō videtur includere quoad forum conſcientiæ illos, qui bona fide vtilius, vel æque vtiliter anticipauerunt ſolutionem totius, vel partis cenſus, ac ſi in ipſa conſtitutione ſoluerint.

89 Gloſſ.4.quod hic eſt caſus in quo qui dat ante tempus,non videtur dare plus, immo minus cum tamen regula cōtrarium habeat iux.prædictum cap. primum de plus petit.& §.ſi quis agens, Inſtit. de actio.Eſt item caſus, in quo non fit compenſatio etiam de liquido ad liquidum contra regulam. l.vlt.C.de compenſat.licet enim Ioannes conſtituturus & venditurus cenſum Petro debeat ei mille quingenta; nō poteſt tamen Petrus paciſci cum Ioane, vt illa, quæ debet, vel eorum aliquā partem accipiat in ſolutionem alicuius partis mille quingentorū ſibi pro cenſu ſoluendorum. Ratio harum fallentiarum,videtur eſſe præcluſio viæ fraudis vſurariæ ſupra tactæ,ſicut & ratio,quæ contra petētem depoſitum non admittitur compenſatio,eſt exuberantia illa bonæ fidei,quæ ſeruanda eſt in depoſiti redditione, iux.c.fin.de depoſ.& per alia iura per eius gloſſ. citata.

90 Gloſſ.5. quod alia conditio, & ita vndecima requiritur in cenſuum conſtitutione, ne ſcilicet derogetur vlli exceptioni caſus fortuiti, niſi ei,qui naturæ contractus conueniat; & conſequenter nota caſum, in quo renunciatio caſuum fortuitorum,non valet contra regulam legis ſed & ſi .§. quæſitum.ff.ſi quis cautio.quatenus probat ſecundum cō-

munem

munem intelligendi modum, quod licet generalis renunciatio non obſtet excipienti de caſu fortuito; nocet tamen ſpecialis: immo, & generalis, quoad caſus ſimiles, alijs ſpecialiter renunciatis, argumẽto, c. qui ad agendum de procurat. lib. 6. Quod vtinam omnes Monarchæ in ſuis Monarchiis idem ſtatuerent, etiam in alijs materiis. Quandoquidem quamplurimi partim ignorantia, partim incogitantia, partim deſiderio adipiſcendi aliquid, & timore ne illud alias eis negetur, faciunt renunciationes a iure exorbitantiſsimas, & Notariorum ſtylo ad formam obligationum Cameræ, (quæ tot ſacris canonibus, & legibus derogat ampliatiſsimas) & poſtea per eas omnia ſua bona, quibus ſe, ſuóſq. ſuſtentabant, perdunt, decoquunt, & fugiunt, aut carceribus inclusi, fame pereunt. Quibus renunciationibus, nullis, quod ſciam, legibus, tam obuiatum eſt, quam Luſitanis.

91 Gloſſ. 6. quod duodecima conditio æquiſsima ſeruanda eſt in conſtitutione cenſus, nempe, quod cum conſtituens, non ſe obliget, ad nõ alienandum rem cenſui ſubiectam; propter quam memini pridem reſpondere cuidam viro doctiſsimo, qui multos cenſus emerat, & ſuſpicabatur eorum inſtrumenta non ſatis licite dictata, vt faceret tolli, vel remitti aliquot conditiones, quas tabellio inſtrumẽto inſeruerat, quarum vna grauiſsima erat, quod dominus prædij cenſui ſuppoſiti, non poſſet illud vendere: immo caderet illud in commiſſum, ſi venderet illud ſine conſenſu ipſius: quod profecto nullatenus contractui cẽſuali conueniebat; ſed ſolum contractu emphyteutico, cuius natura longe aliena eſt a contractu cenſuali per ea quæ habentur in l. 1. & 2. C. de iur. emph. & in c. cum dilectus, de religioſ. dom. & alibi ſæpe.

92 Gloſſ. 7. quod additur decimatertia conditio, quæ eſt in fauorem ementium cenſus, ſcilicet, quod præferantur alijs in emptione rei cenſuariæ, & adeo quidem, vt venditurus eam, teneatur denunciare ante menſem Domino cenſus conditiones, & pretium, quæ ſibi offeruntur, quo poſsint eam, ſi voluerit, emere, offerendo eadem. Quæ profecto conditio, mea ſententia, iuſte potuiſſet omitti; tum quia nullo iure alio illa probatur; tum quia hoc fuit facere quadãtenus de contractu cẽſuali contractum emphyteuticum contra notata in d. c. cum dilectus de relig. domi: tum quia Domino emphiteuſis debetur illa prærogatiua ratione directi dominij, quod habet in re emphyteutica iux. l. 1. ff. ſi ager. vecti. vel emphy. petatur, & §. adeo. Inſt. de locato. quale emptor cenſus non habet, nec vnquam forſan habuit in re ſuo cenſui ſubiecta; ſed ſeruanda eſt hæc conditio; quia ea placuit Principi. argumento l. 1. de conſtit. Princ. & l. proſpexit. ff. qui, & a quib. nec video vllam rationem, quæ magis iuſtificet huius oneris impoſitionẽ, quam quod ipſa minuit facilitatem imponendi cenſum prædiis, quæ

multorum

multorum eſt occaſio malorum; licet etiam multorum ſit cauſſa bonorum, vt prædictum eſt.

93 Gloſſ. 8. quod aliqui parum caute colligunt ex hac extrauaganti, quod ex nulla venditione rei cenſui ſuppoſitæ debetur laudemium; quod ad ſummum eſt quinquageſima pars pretij, iux. l. 3. C. de iur. emphyteu. Non enim fuit intentio legislatoris, liberare a laudemio prædia, quod alia ratione, quam cenſuum in eis poſitorum debetur; ſed quod dominus rei cenſuariæ poteſt vendere illam non ſoluendo laudemium ei, qui habet cenſum in ea, niſi alia ratione teneatur ei. Conſtitutio enim Principis intelligenda eſt ſine præiudicio tertij, cap. ſuper eo, de off. deleg. & l. 2. §. ſi quis à principe. ff. ne quid ī loc. pub. fiat.

Gloſſa 9. quod hæc extrauagans inducit multa ſpecialia in ſolutione cenſus. Primum, quod propter moram ſoluendi illum non incurritur vlla pœna amiſsionis rei cenſuariæ, vel partis eius, etiam ſi conuentio de illa incurrenda præcederet contra regulam, c. ſuam de pœnis, & l. ſtipulatio iſta. §. alteri, de verb. oblig. Secundum, quod non incurritur etiam obligatio ad intereſſe lucri ceſſantis, etiam ſi conuentio de illa incurrenda præcederet contra regulā. l. 3. ff. de eo quod certo loc. & c. conqueſtus, iuncta gloſ. de vſur. Tertium quod non incurritur etiam obligatio ſoluendi certas impenſas, & certa ſalaria, & impenſas iuramento partis liquidandas contra regulam, c. 1. de pac. & l. 1. & l. iuriſgentium, & l. legitima. ff. de pact.

An autem idem ſit dicendum de obligatione damni emergentis. Et videtur, quod non: tū quia de illo nullam facit mentionem; tū quia non obſtant illa verba, quibus annullantur conuentiones de ſoluēdis certis expenſis, & certis ſalariis, & expenſis iuramento eius qui fecit, liquidandis. Quoniam ſolum videtur reſpicere conuentiones illas duras, quæ ſolebant imponi ab ementibus cenſus, vt ſi die præſtituto non ſoluerit, cenſuarius teneretur ad ſoluendum certum, idemq; nimium ſalarium, & certas, eaſdemq; nimias expenſas nuncio mittēdo ad recipiendum cenſum; quia illæ nimiæ coram Deo non debentur. Tum quia iure naturali debentur creditori a moroſo debitore impenſæ moderatæ, & ſalarium iuſtum, iuxta illud Pauli ad Roma. 13. *Reddite omnibus debita*, & infra: *Nemini quidquam debeatis*, & iux. illud Luc. 10. *Dignus eſt mercenarius mercede ſua*. Et qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur. c. fin. de iniur. l. qui occidit. ff. ad leg. Aquil. In quibus fundatur damni emergentis obligatio. Quare iuſte poteſt petere emptor cenſus non ſolum illum, ſed etiam damna, quæ paſſus eſt propter moram ſoluendi, mittendo nuntios, faciendo impenſas moderatas: non quidem ratione conuentionis de ſoluendo tantum, aut tantum pro ſalario, & impenſis, ſed ratione legis naturalis diuinæ, & humanæ;

manæ; qua præcipimur ſoluere proximis debita iuſta, & damna eis a nobis iniuſte illata, aut quorum fuimus cauſſa.

94 Gloſſ. 10. quod etiam alia conditio (quæ erit. 14.) neceſſaria eſt ad conſtituendum cenſum, nempe quod non conſtituatur pro cenſibus iam decurſis, & debitis, vel decurrendis, ob quos nec augeri poteſt cenſus antea poſitus, nec imponi nouus ſuper eadē re, & neque ſuper alia emptori priori cenſus, licet dici poſſet hanc conditionem contineri ſub illa, quæ requirit, vt totum pretium ſoluatur tempore conſtitutionis cenſus, & quod nullum debitum accipiatur in ſolutione totius pretij, vel partis eius. Et aduertendum, quod non probatur hic illud, quod aliqui putarunt, nempe quod conſtituens cenſum in aliqua re, non poteſt augere illum cenſum; vel ponere nouum emptori prioris: quia ſolum ſtatuitur, vt non poſsit id fieri pro cenſibus decurſis, vel decurrendis. Quare ob pecuniam noue dandam recte poteſt augeri, vel nouus imponi.

Gloſſ. 11. quod etiam eſt alia conditio (quæ erit. 15.) in conſtitutione cenſus neceſſaria, nempe, quod conſtituens non ſe obliget ad ſubeunda alia onera, quæ alias iure ſubire non debet, præter quam ad ſoluendum cenſum, puta, vt ſuſcipiat hoſpitio familiares eius, cui debetur cenſus, donec illa redimatur; pro quo faciunt per contrarium tres leges tituli.C.ſine cenſu vel reliq. fundum comparari non poſſe.

95 Gloſſ. 12. quod cenſus creati, & creandi poſt hanc Extrauagantem poſſunt redimi in totum, & pro parte: & quod non ſolum pereunt perempta re, cui ſunt impoſiti; ſed etiam pars eorum pro rata partis peremptæ. Et quod paria ſunt, rem perire, vel infrugiferam fieri; quia ita perit cenſus ob hoc, vt ob illud, quæ nuſquam alibi ſic declarata ſunt. Et ex his, adiuncta.l.1.C.de iur. emphyt. colligitur vna grandis differentia inter cenſum Emphyteuticum, & inter alios cenſus annuos alio modo comparatos.

Gloſſ. 13. quod duo alia noua inducuntur; alterum in fauorem ementium, nempe, quod venditor volens redimere illum, debet emptori denunciare ante duos menſes, quam redimat; & illis lapſis poteſt cogi intra annum ad redimendum illum; alterum in fauorem debentium cenſus, videlicet, quod denuntians velle redimere, ſi non redimat illum voluntarie in fine duorum menſium, nec cogatur intra annum redimere; non poteſt poſtea cogi ad redimendum, nec poteſt repelli a redemptione eo, quod ſemel, aut pluries denunciauerit, ſe velle redimere; ſi intra annum a renunciatione non cogatur id facere: & conſequenter colligitur hinc vna exceptio illius regulæ. Quod ſemel placuit de reg. iur. lib.6. Caue tamen ne damnes obiter contextum huius legis propter verbum *denunciam* bis poſitum, pro verbo *denunciationem*

tionem:quia id negligentia correctoris, & non barbare dictatis contigiſſe videtur.

96 Gloſſ.14. quod hic ſit declaratio vtiliſsima debentibus cenſus, nempe, quod facultas redimendi, quandocumque volent, facta præfata denunciatione, non poteſt tolli ab eis pacto, nec præſcriptione etiam immemoriali, nec centum annorum:per quam declarationem ceſſat illa grandis difficultas, an facultas redimendi cenſum vlla temporis præſcriptione tollatur.

97 Gloſſ. 15. quod alia eſt immemorialis præſcriptio, & alia centum annorum; quod eſt verum ſecundum omnes in .c. cum nobis, de præſcriptio. & in.c.1.lib.6.eod.tit. Nota etiam quod contextus ſignificat, præſcriptionem centum annorum eſſe maioris virtutis, quam immemorialem: dictio enim *immo* eſt implicatiua. iux. gloſſam receptã in l. iuriſgentium. §. quinimmo.ff. de pact. ſicut & dictio *etiam*: & implicat caſum dubitatiorem iux.l.etiam.ff. de minor. Et ita dum textus ait, *non obſtante præſcriptione immemoriali, immo nec centum annorum*, ſignificat hanc eſſe maioris virtutis, quam immemorialem: ſed contrarium eſt verius. Maioris quippe virtutis eſt immemorialis, quam centum annorum; quia hæc non prodeſt ſine titulo ad præſcribendũ ea, in quibus præſumptio iuris eſt contra præſcribentem: illa vero ſic, per textũ iuncta gloſſa, & eis annotata in .c.1. de præſcript. lib.6. quia habet vim tituli c. ſuper quibuſdam .§. præterea, de verb. ſignif. & .l. hoc iure.§. ductus aquæ.ff. de aqua quot. & æſt. quam non habet ſpacium centum annorum, ſecundum omnes in dictis locis. Ideoque dicendum eſt verbum illud *immo* huius extrauagantis, implicare quidẽ alium caſum, & ita probare id, quod prænotatum eſt; nempe aliam eſſe præſcriptionem immemorialem, & aliam centenariam: ſed non implicare caſum vere dubitatiorem: ſed qui poſſet apparere dubitatior alicui, qui crederet præſcriptionem centenariam eſſe maioris virtutis, quam immemorialem, eo, quod opinio gloſſæ Panormit. & communis in .c.cum nobis. de præſcript. habet, quod probata præſcriptione immemoriali, non eſt probata centenaria. Contra quam tamen præfatus Couarru. validis argumentis tenet in cap. poſſeſſor, de reg.iur.lib.6.2.par.§. 3. nu.9. ſecutus Card. in.c. ſi deligenti.eod.titulo.

Circa quod videntur tria dicenda. Primum, quod procul dubio immemorialis eſt maioris virtutis, quam centenaria, vt prædictum eſt. Secundum, quod ex præfata communi opinione, non infertur contrarium huius, vt palam eſt. Tertium, quod mea ſententia, facile conciliari poſſunt præfata communis opinio, & contraria Card. & Couar. dicendo, quod illa intelligatur de vera probatione: hæc vero de præſumpta; inter quas quoad hanc materiam præſcriptionis, eſt illa ma-

gna differentia, quod præſcriptio immemorialis iudicanda eſt inualida, ſi probetur vere cum illa mala fide fuiſſe continuata; non autem ſi ſolum præſumptiue fuerit mala fide probata, vt colligitur ex citatis per præfatum Couarru. 2. part. §. 8.

Gloſſ. 16. quod nullo pacto ſtatui poteſt, vt pretium a conſtituente cenſum inuito repeti poſsit ob pœnam, vel aliam cauſſam, niſi quando denunciauit velle ſe redimere; quia tunc intra annum cogi poteſt ad reddendum pretium, vt prædictum eſt, nu. 95. * Ex quibus infertur, quod opinio illa Innoc. in c. in Ciuitate, de vſur. ſcilicet quod poteſt conſtitui cenſus redimibilis, ita vt conſtituens teneatur redimere illum poſt tres, vel quinque, vel decem annos, non eſt nunc tenẽda vt inſinuatum eſt ſupra, nu. 78. *

98 Gloſſa 17. quod conſtitutio cenſus facta ſub alia forma, quam contenta in hac extrauaganti, cenſenda eſt fœneratitia, Pro quo facit principium c. prudentiam, de off. deleg. quatenus habet, non ſolum facta contra formam eſſe nulla; ſed etiam facta citra formam; quod ibi Panorm. Felin. & alij vtiliter declarant. Aduertendum tamen, quod cõtextus loquitur de contractibus tantum, & ita non videtur damnare conſtitutiones cenſuum, etiam redimibilium per viam legati, fideicõmiſsi, vel aliam vltimam voluntatem, in alia forma, quam iſta factas. argumento l. cum prætor. ff. de iud. & c. nõne, de præſumpt. immo nec factas per omnes contractus: quia nõ includit factas per donationes, & alios contractus gratuitos; quamuis donatio inter viuos ſit contractus, ſecundum omnes, etiam nominatus, ſecundum verius loquentes poſt gloſſ. in l. legitima. ff. de pact. & in l. ſi quis argentum. §. fin. C. de donat. Idipſum videtur dicendum de conſtitutione cenſus per viam dotis, vel ſponſalitiæ largitatis, ſeu donationis propter nuptias, vel donationis alicuius Eccleſiæ, vel capellæ ad aliqua diuina officia facienda, licet non ſint contractus gratuiti. argumento. l. pro oneribus. C. de iure dotium, c. per veſtras, de donat. inter virum, & vxor. & c. 1. de cenſibus, & c. ſignificatum de præben. Immo videntur excludi omnes cõſtitutiones cenſuum, quæ non fiunt per emptionem, & venditionem, vel alium contractum ſibi æquipollentem, per quem quis conſtituit alteri cenſum in re ſua ob aliquod pretium, Tum quia ſolum diſponit de iis, quæ pretio accepto conſtituuntur, vt colligitur ex verſ. *Rurſum.* Tum quia ratio præſumptionis fraudis vſurarum, in qua fraudatur, ceſſat in illis: & conſequenter ipſa ceſſabit. arg. c. cum ceſſante, de appellat. & l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patronat.

Gloſſa

Gloſſa 18. quod hæc extrauagans non ſolum videtur includere cenſus redimibiles poſt eam conſtituendos; ſed etiam irredimibiles. Tum quod generaliter ſine vlla diſtinctione de omni cenſus conſtitutione, & venditione loquitur, & ita generatim eſt intelligēda. argumento. l. de pretio. ff. de publicia. in rem actio. & c. ſolitæ ſub finem, de maiorita. & obedi. Tum quod etiam cenſus irredimibilis poteſt in fraudem vſurarum conſtitui, & vendi: & ita ratio edendi hāc extrau. videtur habere locum in illo, & conſequenter ipſa. argumēto l. illud. ad l. Aquili. Dixi (poſt eam conſtituendos) quia conſtitutos antea non includit, etiamſi ſint redimibiles, vt habet finis eius. Hanc autem ampliationem, ſiue declarationem reſtringo ad cenſus irredimibiles temporales, vel perpetuos, qui eodem fere pretio, quo redimibiles conſtituuntur. Non enim videtur hæc extraua. includere illos perpetuos irredimibiles, qui longe maiore pretio, & quaſi duplo quam redimibiles conſtituuntur, eo quod nulla penitus facultas redimendi fiat venditori: quoniam in illis videtur ceſſare ratio præſumendi mutuum vſurarium, cum ceſſet facultas redimendi, & paruitas pretij, quod illa facultas minuit, argumento, c. cum ceſſante, cauſſa cum concord. de appellatio. Hactenus de gloſsis. Nunc autem de quæſtionibus.

SVMMARIVM.

99 CENSVS *qualis contra formam imponitur per ſententiam.*
100 *Cenſus per ſententiam creatus an pro parte redimatur.*
101 *Creditor regulariter, an teneatur accipere debiti partem.*
102 *Obligatio dandi natura, & effectu diuidua.*
103 *Solutio partis debiti qua incommoda.*
104 *Cenſus an ſolius pecuniæ numeratæ liceat.*

99 PRima quæſtio eſt, vtrum cenſus annuus poſsit conſtitui per ſententiam iudicis condemnantē alteram partē ad ſoluendum mille, vel cenſum annuum, donec illa ſoluantur. Et pro parte quidem affirmante, facit. Primo quod huiuſmodi ſententiæ frequenter in Hiſpania feruntur, & exequuntur, quo verbo nunc vtimur in paſsiua ſignificatione, ſicut Vlpianus in l. qui pro tribunali, iuncta gloſſ. uerbo exequentur ff. de re iud.

Secundo, quod licita eſt obligatio, qua quis obligatur ad aliquid faciendum ſub pœna tam iure canonico. c. dilecti, de arbi. & c. ſuam, de pœn. quam ciuili. l. qui fidem. ff. de tranſact. & l. cum proponas. C. de dolo, & non ſolum per contractum, vt in dictis legibus; ſed etiam

per vltimam voluntatem l.1. C.de his quæ pœn.nom. & in.§.fin.Inſti. de legat. Et quod etiam per ſententiam arbitri id fieri poſsit,eſt caſus in d.c.dilecti, & aliis iuribus allegatis ibidem, & etiam per ſentẽtiam, iudicis de iure canonico,caſus eſt in d.c. ſuam.

100 Tertio,quod debitor non ſolum tenetur ſoluere ſortem , ſed etiam intereſſe, quod paſſus eſt creditor. l. 1, C. de ſent. quæ pro eo quod inter. profer : ergo iudex poteſt condemnare debitorem ad ſoluendũ debitum , & intereſſe ; at per ſententiam præfatam iudex illud prætendit : ergo poteſt id facere.

Quarto,quod cui licet,qđ eſt plus,licet quod eſt minus.c.cui plus, cum ibi citat. de reg.iur.lib.6. At minus, & vtilius debitori eſt,quod cõdemnetur alternatiue ad ſoluendum mille, vel cenſum eorũ, donec illa ſoluerit, quam ſimpliciter ad ſoluendum mille : ergo ſi poteſt cõdemnare ſimpliciter ad ſoluendum mille, poterit etiam condemnare ad ſoluendum mille, vel cenſum eorum, donec illa ſoluat.

Pro parte autem negante, facit, primo , quod cenſus non poteſt cõſtitui licite alio modo , quam quo prædicta extrauagans determinat : & hic modus conſtituendi per ſententiam eſt longe alius ab eo.

Secundo,qđ per contrariam opinionem daretur via facilis ad conſtituendas vſuras ; qui enim vellet mutuare cẽtum mille,uel plura ſub vſuris, & qui vellet ea ſic mutuari,facile poſſent conuenire,vt mutuaturus tradat illa mutuatario , & vocet eum ad iudicium , ad ſoluendũ illa ei, & mutuatarius confiteatur ſe debere illa;ſed non poſſe ſoluere, & quod eſt contentus,vt condemnetur ad ſoluendum ea,vel cenſum eorum annuum, donec ea ſoluerit.

Tertio , quod non licet dare alteri aliquid conſiſtens in numero,põdere , vel menſura , ſiue mutuare cum pacto pœnali,quod ſi non ſoluerit ad certum terminum , ſoluat aliquam pœnam ; quia id eſt dare tacite ad vſuram , vt ſentiunt Bar. & Salic. in l. cum proponas. C. de dolo, & ante ipſos Innoc. communiter receptus in d.c.ſuam, & latius Ludo. Rom. in conſ.510.nu. 13.

Pro concordia ab vtraque parte allegatorum, videtur diſtinguendum. An lis fuerit mota ſuper rebus conſiſtentibus in numero, pondere, & menſura , an ſuper aliȷs ; quod priore caſu non valet ; poſteriore vero ſic . Ratio diuerſitatis colligitur ex ipſiſmet argumentis ſupra formatis, nempe, quod pœna pecuniaria impoſita contra debitorem rerum mutuabilium præſumitur impoſita in fraudem vſurarum ; impoſita autem ſuper aliis minime, niſi ſaltem fuerit impoſita a conſueto fœnerari , iux.gloſſ.in l. pœnam.ff. de vſur. Vnde ad argumentum primum , pro parte negante formatum reſpondetur , quod hæc extrauagans non habet locum, niſi in conſtitutione cenſus per contractum,

tractum, vt in gloſ. 17. dictum eſt, & quæſtio mouetur ſuper cenſu per ſententiam conſtituto.

Nec obſtat, quod per ſententiam quaſi contrahitur. l. 3. §. idem ſcri bit. ff. de pecul. & quod a contractu ad ſententiam arguitur. l. ſi procu rator ff. de procur. Tum quia id regulariter non videtur verum. l. inter ſtipulantē. §. 1. ff. de verb. oblig. nec vllo caſu, ĩ quo ratio diuerſa di uer ſum ſuadet, & in propoſito noſtro eſt diuerſa ratio, quia in cōſtitutione cenſus per cōtractū præſumi poteſt fraus vſuraria, quæ in ſentētia iudicis non prçſumitur, niſi cum ferret illā ſuper rebus mutuabilibus, qualem diximus nō debere cenſeri validam, ſaltem in foro exteriori.

Per quod ipſum reſpondetur ad alia duo argumenta pro parte negante facta. Ad argumenta vero pro parte affirmante facta, reſpondetur, illa ſolum probare cenſum poſſe conſtitui per ſententiam latam ſuper alijs rebus, quam mutuabilibus, quod noſtra concordia concedit.

Quæ tamen diſtinctio, & concordia videtur ſeruanda in foro exteriori, non autem in foro conſcientiæ: quia ſi vere coram Deo, iudicis & partis victricis animus fuit, vt altera pars condemnaretur in aliqua ſumma, & obligare illam ad ſoluendum cenſum annuum pro vſu illius pecuniæ, in qua eum condemnauit: in neutro foro eſſet ſeruāda ſententia coram Deo, & in foro conſcientiæ: ſi autem fuit animus cōdemnandi debitorem in illa ſumma, & ad ſoluendum annuum cenſum, donec eam ſoluat, tamquam intereſſe, vel pœnam contumaciæ in vtroque foro valebit, ſi in vtroque caſu intereſſe, vel contumacia inueniatur, per illam rationem firmam, quod lex vel diſpoſitio fundata ſuper præſumptione, non habet locū, quando rei veritas habet contrarium. c. his qui fidem, & c. tua, de ſponſal. cum eis annotatis.

Neque obſtat dictum Innoc. in c. ſuā, de pœn. quatenus habet adiectionem pœnæ non cenſeri in fraudem vſurarum factam, niſi cū creditor erat aſſuetus fœnerari; Quia id eſt verum in aliis contractibus quam mutuo: in mutuo enim ſemper præſumitur adiecta in fraudem vſurarum, iux. gloſ. in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cert. pet. communiter recepta a Bart. & aliis.

101 Secunda quæſtio, An condemnatus ſoluere mille, vel cenſum eorum donec illa ſoluerit, ſuper aliis rebus, quam mutuabilibus (ſuper quibus talem condemnationem fieri poſſe in prima quæſtione dictū eſt) poſsit ſoluere particulatim, & cogere creditorem ad recipiendam ſolutionem particulatim.

Pro cuius parte negante, facit primo l. tutor. §. Lucius. ff. de vſur. quatenus habet, debitorem centum per obligationem, & cōſignationem

nem

ne quinquaginta nō liberari a ſolutione vſurarū, quas debet pro cētū.

Secundo facit.l.plane.ff.famil. erciſc. quatenus habet particularem ſolutionem incommoditatem afferre.

Tertio, quod creditor non poteſt petere partem ſummæ debitæ coram iudice, qui de tota ſumma cognoſcere poteſt, debitore id opponente, vt tradit Bart.communiter receptus in l.incōmodati.§. duabus. ff. commod. qui habet commodātem duas res poſſe petere, vnam ex illis ſeparatam a commodatario; commodantem autem vnam, non poſſe petere partem eius.

Quarto, quod communis opinio tenet hanc concluſionem cū gloſſa.l. quidam exiſtimauerunt.ff.de reb. cred.

Pro parte uerò affirmante, vrget primo, hæc extrauagans, quæ determinat quemlibet cenſuariū poſſe ſoluere particulatim pecuniam in pretium cenſus acceptā ad liberādum ſe a ſolutione cēſus pro rata. Nec obſtat, quod iuxta vltimam gloſſam, huic extrauaganti non eſt locus in cenſibus qui per alium modum, quam per emptionem & venditionem, aut alium contractum ei non æquipollentem conſtituitur. Quia id verum eſt quatenus continet formam contrahendi cenſum; non autem quatenus continet formam diſſoluendi, & tollendi illum, propter rationem diuerſitatis, eo, quod in ſublatione cenſus, non timetur fraus vſuraria; ſicut in eius conſtitutione, & ita hæc extrauagans videtur niti iure humano antiquo, & communi, quatenus diſponit poſſe redimi cenſum per partes, præſupponendo quod debitum quantitatis poteſt ſolui per partes.

Secundo, urget prædicta l. quidam exiſtimauerunt. quatenus ſine vlla reſtrictione generaliter habet, Prætorem humanius facturum, ſi coegerit creditorem ad accipiendam debiti partem, quæ offertur ei. Nec obſtat reſponſio gloſſæ, & communis, quæ reſtringit legem illā ad debitorem, qui confitetur partem debiti, partem vero negat; quoniam ex nullis verbis legis, nec alius totius iuris colligitur illa limitatio; cū nulla talia ſint quæ de tali confeſſione, vel negatione loquātur.

Tertio facit, quod debitor Reipublicæ poteſt ſoluere particulatim ei debitum.l.vltima. C. de apoch. publ.lib.10. quæ habet, Receptores Reipublicæ confitendo ſe recepiſſe partem rei debitæ Reipublicæ adeo liberare debitorem quoad illam, vt exceptio non numeratæ pecuniæ nequeat ei opponi. Ad idem eſt caſus in l.placuit. C. de collat. fund.patrim.quatenus habet Rationales, ſiue Receptores publicos teneri ad recipiendam debiti ſolutionem tributorum Reipublicæ debitorum particulariter factam, modò tribus vicibus ſoluatur totum: ergo a fortiori debitor priuatæ perſonæ poterit id facere argum. auth.

multo

multo magis. C.de ſacroſan.Eccl.& c.cum in cunctis, de elect.

102 Quarto vrget, quod obligatio de dando quãtitatem eſt diuidua natura, & effectu, ita quod præſtatio partis liberet debitorem a ſolutione illius quoad illam partem l.2.§. & harum.ff.de verbo. oblig. ex quo Bart. ibi.nu.2. cõmuniter receptus id colligit: & obligatio de qua loquimur,eſt de dando quantitatem: ergo eſt diuidua.

Quinto, vrget l. ſi ſtipulatus ſum.§.qui decem.ff.de ſolut. vbi ſine vlla exceptione habentur hæc verba: *Qui decẽ debet, partem ſoluendo liberatur*.

Sexto, quod nihil obſtat his duobus proximis argumentis dicere, quod illa procedunt in ſolutione partis facta creditori eo volente: tũ quia nulla eſt lex, neque canon,qui hoc ſic limitet: tũ quia præfatus. §. & harum, ponit differentiam inter obligationem de dando quantitatem, & de dando hominem, & ait Iuriſconſultus, quod hæc eſt indiuidua effectu, id eſt, quod non liberat ſolutio partis quoad partem; illa vero ſic. at conſtat quod etiam debitor generis liberatur quoad partem,ſoluendo partem volente id creditore.argumẽto.l.ſatisfactio. ff.de ſolut.& l.ſi rem.§. omnis.ff.de pignor. actio. & l.1.ff. qui ſatiſda. cogan. ibi: *Satisfacere alicui dicimur,cum eius deſiderium adimplemus*: ergo in obligatione dandi quantitatem ſolutio partis, etiam nolente creditore, liberat quoad partem. Equidem hoc argumentum adiũctum duobus proximis irrefragabiliter probat hanc concluſionem, quam exerte affirmauit erudítiſſimus Alciatus in d. l. quidã exiſtimauerũt, nu.12.faciens regulam, quod regulariter poteſt cogi creditor ad capiẽdam ſolutionem partis oblatæ, niſi cum nimis minutatim offertur.

Septimo,facit ratio,qua tam Paul. Iuriſconſultus, in d.§ & harum, quam commíniſcentes in illum ponunt differentiam inter ſtipulationem dandi quãtitatem ab una parte, & inter ſtipulationem facti, vel dandi hominem ex altera, quoad hoc, vt illa dicatur regulariter diuidua, hæc autem regulariter indiuidua. Eſt enim illa ratio, quod raro contingit, vt ſolutio partis quantitatis,quoad illam ſit notabiliter incommodior, quam ſolutio totius quantitatis, quoad totam quantitatem. Per quam rationem tollitur conſideratio illa,magnæ incommoditatis, qua ſe munit contraria opinio ad dicẽdum,quod particularis ſolutio multas incommoditates adfert.Quia id non eſt regulariter verum, cum debetur quantitas.

Octauo,facit conſideratio Philippi Decij, & Alciati in d.l.quidam exiſtimauerunt,ſcilicet,quod ratio illius legis, nempe, vt diminuantur lites, æque habet locum in debitore confitente totum debitum, ac in confitente partem tantum; quoniam per acceptionem partis oblatæ in vtroque caſu minuitur lis quoad illam partem. Cum ergo omnes

fateantur

fateantur cogendum eſſe creditorem recipere partem confeſſam, quando alia pars negatur, etiam cogetur, quando nihil negatur; præſertim, quod abſurdum videtur, vt melioris conditionis ſit negans, & contumax, quam confitens, & obediens: cum magis fauendum ſit obedientiæ, quam contumaciæ. c. quanto. 2. q. 4. c. 1. §. nos igitur de poſt. prælat.

Nono, facit illud argumentum Alciati, quod niſi hanc partem teneamus, cogemur dicere legem. 12. Tabularum, quæ debitum defuncti diuidit in hæredes pro portionibus hæreditarijs, iuxta. l. 2. C. de hæred. actio. fuiſſe iniquam creditoribus; nam per illam hæredes poſſunt pro parte debitum ſoluere, quod tamen non potuiſſet defunctus facere ſecundum contrariam opinionem, & tamen tam ipſa, quam noſtra confiteri cogitur conditionem creditoris non debere fieri peiorem ex perſona hæredum. l. 2. §. ex his. ff. de verb. oblig.

10 Facit, quod licet omnes hæredes debitoris teneantur defendere ſe per vnum procuratorem, ne conditio creditoris fiat peior per multiplicationem perſonarum hæredum: hæredes tamen creditoris non tenentur petere ſuas partes debiti per vnum. l. iam tamen. ff. iudicat. ſolui. cuius ratio nulla alia dari poteſt, quam quod ſolutio partis debitæ quantitatis, non inducit incõmoditatẽ ſaltem notabilẽ creditori.

Ad primum oppoſitorum, quod eſt contrariæ opinionis Achilles, ſcil. in. l. tutor. §. Lucius. ff. de vſur. reſpondet Philip. Decius in. d. l. quidam exiſtimauerunt, ſecutus Fulgoſium, qui ſequitur tertiam ſolutionem gloſſæ illius legis, videlicet, quod loquitur in debito vſurario, ſiue quod debetur ſub vſuris. Ratio ſpecialitatis eſt, quod vſuræ ſunt quaſi pœna, quæ non excuſatur per ſolutionem partis. l. in executione. §. pro parte. ff. de verb. oblig. & quaſi debitum ſub conditione, & quodam euentu, quod non tollitur niſi conditione in totum adimpleta, & euentu in totũ ſecuto. l. cui fundus. ff. de condit. & demõſtr.

Ad ſecundum reſpondent Decius, & Alciatus, quod particularis ſolutio, tunc eſt incommoda notabiliter, quando multiplicantur perſonæ, a quibus exigendum eſt debitum, & ideo boni iudicis eſt, vt in iudicio familiæ erciſcundæ debita, & nomina defuncti diuidat inter hæredes, vt quædam illorum integra adiudicet vni hæredi, & quædã alij; ſic vt non cogantur omnes hæredes petere ſuas portiones ab omnibus creditoribus, quod eſſet valde graue, quodque nullatenus contingit in propoſita quæſtione.

Ad tertium reſpondetur, quod ille. §. duabus. loquitur de toto ſpeciei, & eius parte integrali, non autem de toto quantitatis, & eius parte quantitatiua, & ita dictum Bart. de creditore quantitatis, quod non poteſt petere partem eius, non probatur ibi, & contra eum tenent multi Docto-

ti Doctores, quos additio ipſius ibi citat, & etiam Iaſon, quem illa non citat in.l.ſcire debemus, de verbor.obligat.nu.12.ſignificat communiter teneri contra Bart. quod creditor petens quinquaginta a debitore, probando, quod debentur centum, debet obtinere ſententiam in quinquaginta.

Ad quartum reſpondetur, quod communis opinio ideo tenuit partem contrariam; quia non ſatis perpendit prædicta, quæ efficaciter illam reprobant: & quoties vnus melius, quam multitudo ſentit, eius eſt ſententia ſequenda.l.1.§.ſed neque. C.de vet.iur.enucl. & argumēto c.capellanus, de feriis, & c.Nicena.31.diſt. licet regulariter ſit tenenda communis ſecundum Ioan. And. in c.1, de Conſtit. quem, & alios citat, & ſequitur ibidem Fel.nu.54. Et non vnus tantum, ſed multi, & in his Decius, & And. Alciat. qui pro ſuo acumine, & profunda eruditione multis æquipollent, eam defendunt. Et mea ſententia quam etiam in Manuali Confeſſ. c.27.nu.286.inſeruimus, quoties vtraque opinio claſsicos auctores habet pro ſe, parum eſt tribuēdum numero; & multum rationibus, & fundamentis.

104 Tertia quæſtio, an per hanc extrauagantem vetetur conſtitui cēſus in alia re, quam in pecunia numerata. Ad quam quæſtionem reſpondeo, quod non; tum, quia ex nulla eius parte poteſt id colligi; tum quia hoc tenet Innoc. communiter receptus in c. in Ciuitate, de vſur. Et ita non ſolum poteſt conſtitui, & emi annuus cenſus pecuniæ numeratæ; ſed etiam vini, frumenti, & cuiuſcunque alius rei: quāuis in nonnullis Regnis Hiſpaniæ ante aliquot annos ſtatutum fuerit, vt non conſtitueretur niſi in pecunia numerata: immo & legibus cautū fuit, quantum deberet eſſe pretium eius. Vnde in Aragonia debent ſolui 20. pro vno, ſiue ad rationem 5. pro 100. & in Regno Nauarræ ad rationem 6. pro 100. & in Regno Caſtellæ ad rationem 7. pro 96. Immo & cenſus antea conſtitutos in aliis rebus redegerunt in cenſus pecuniæ numeratæ ad rationem prædictam. Pius autem Quintus in hac extrauaganti, neque determinauit, vt cenſus conſtituatur in ſola pecunia numerata; neque quantum pretiū debeat pro eo ſolui. Vnde quamuis in vrbe communiter ſoluatur ad rationem 7.pro centum; audiui tamen aliquos ſoluere, aut ſoluiſſe octo pro centum. Audio item Regem Catholicum Philippum II. nunc in Regno Neapolitano erigere montem in quo ſoluuntur nouem annua pro centum; ſcio etiam in aliquibus partibus Galliæ conſtitui cenſus ad rationem 10. pro 100. nec mirum quia pretia rerum pro varietate gentis, terrarum, & temporum; & pro copia, vel penuria ementium, vel vendentium, aut mercium, vel pecuniæ numeratæ variantur, iux.l.pretia rerum. ff. ad leg. Falci. & annot. ei per Doctores; & tacta etiam per nos in Ma-

K nuali

nuali Confeſſ. c.23. nu.286. Et apud omnes conſtat, cenſum eſſe mercem quandam emibilem, & vendibilem.

SVMMARIVM.

105 *IVS diuinum an humanum contineat hæc extrauagans.*
105 *Ius quod eſt naturale, vel diuinum, & quod humanum.*
106 *Cenſus conſtituendi forma Papæ, an vbique ſit ſeruanda.*
106 *Lex quæ Papa ligat Reges omnes, & eis ſubditos.*
107 *Ius contentum in hac extrauaganti eſſe variæ ſpeciei.*
108 *Extrauagantem hanc, qua parte conſuetudo, aut non vſus tollet.*

105 QVARTA quæſtio (cuius deciſione prædicta extrauagans recte intelligi, & in praxim deduci poſsit) fuerit: An hæc extrauagans ſit naturalis, & diuini iuris declaratoria, an humani tantum inductoria. Quod enim ſit iuris naturalis, & diuini declaratoria, facit procemium eius, quatenus habet, auctorem eius motum fuiſſe ad tollendos contractus cenſuales; qui fiebant in diuinarum legum contẽptum, cum magno animarum periculo: & quatenus poſtea ſub finem indicat, omnes contractus cenſuales ſub alia forma, quam ab ea præſcripta eſſe fœneraticios; & conſequenter contra naturale, diuinũq; ius factos: cum omne fœnus vtroque illo iure damnetur, vt copioſe probatum eſt ſupra not.7. nu. 8.

Quod autem humani tantum iuris ſit inductoria facit, quod ſub finem declarat non extendi eam ad præterita: & conſtat conſtitutionẽ iuris naturalis, vel diuini declaratoriam extendi ad præterita, vt tradit Panorm. in c.fin. de præſcrip. & Felin. in c.fin. de conſtit. fall.2. & probatur ea firma ratione, quod omnis conſtitutio declaratoria iuris antiqui extenditur ad præterita. c.ex antiquis. 54. diſt. cum ei annot. per Dominicum, & in Auth. de æquali. dotis, collat.2. §.5. & palam eſt ius naturale eſſe antiquius; cum ab exordio rationalis creaturæ cœperit eſſe. 5. diſtinct. in prin. & etiam diuinum poſitiuum antiquius omni Pontificio humano argumento c. ſunt quidam, 25. q. 1.

Pro reſolutione igitur huius quæſtionis, dicendum primo, multa in ea contineri, quæ ſunt iuris naturalis, & diuini, & multa quæ iuris humani. Nam iuris naturalis, & diuini eſt, contractum fœneratitium eſſe reprobum per dicta ſupra not.7. quod ex hac cõſtitutione colligitur: eiuſdem iuris videtur etiam eſſe, quod cenſus non conſtituatur in re, quæ non ſit frugifera; cum contra naturam rei ſit, cenſum (qui eſt quidam fructus) capi de re infrugifera. Nam eadem ratione Doctores concludunt, vſuram eſſe contra ius naturale; cum illa ſit quidam fructus,

ctus,

ctus, & capiatur ex pecunia, quæ eſt res infrugifera.

Eiuſdem iuris uidetur etiam eſſe, quod cenſus non cõſtituatur, niſi in re immobili; cum res mobilis ſine ſui totius, vel partis conſumptione non poſsit reddere fructum; & cenſus eſt quidam fructus, qui de aliqua re ſine ipſius peremptione colligitur. Iuris autem humani eſt, quod pretium ſoluatur in ſola pecunia numerata, & coram Notario, & teſtibus, & quod anticipata ſolutio non ſufficiat; & quod vẽditio rei cenſuariæ, cum contigerit fieri, ante bimeſtre denuncietur cenſuario: & quod ille præferatur aliis emptoribus; & multa id genus alia, quæ ex ſolo iure naturali, & diuino non poſſunt per bonam conſequentiam educi. & quæcunque non ſunt talia, quamlibet rationabilia ſint, non cenſentur eſſe iuris naturalis, & diuini, ſed humani. argumento, c. ius naturale. 1. diſt. vbi hoc latius reſoluimus. Ex quibus infertur, quod iuris humani eſt illa grandis particula: *Contractusq́; ſub alia forma poſthac celebrandos fœneraticios iudicamus*. Tum, quia non extenditur ad prius celebratos, ad quos extendenda erat; ſi tota forma contrahendi per eam inducta eſſet iuris naturalis, & diuini per prædicta. Tũ quia ſolo iure naturali, & diuino attento poſſet conſtitui iuſte coram Deo cenſus, ſoluto pretio eius in alia re, quam pecunia numerata, ſi illa coram ipſius diuina maieſtate eſſet æque vtilis; aut vtilior vẽditori, quam pecunia numerata.

106 Quinta quæſtio, An prædicta extrauagans ſit ſeruanda etiam in Regnis, quoad temporalia temporali dominio Eccleſiæ non ſubiectis? Et quidem pro parte negante facit c. nouit. de iud. cum multis aliis a nobis in eius. 3. not. citatis, quatenus probant Maximis Pontificibus non eſſe mentem turbandi iuriſdictionem Regum quoad temporale dominium ſibi non ſubiectorum. & quod leges Pont. Max. quæ non continent leges naturales, neque diuinas, non debent neceſſario ſeruari extra ſtatum, & forum eccleſiaſticum, c. 2. de arbit. lib. 6. adiuncta ſua gloſſa, & gloſſ. c. cum contingat, de iure iuran. cum eis annotatis.

Pro parte vero affirmante facit idem cap. nouit. quatenus multis modis a nobis in eius. 6. notabili inductum probat, ad Pontificem Maximum pertinere declarationem dubiorum de peccatis, an ſint peccata, & an ſint letalia, nec ne?

Omiſſa tamen (quæ altior fieri poſſet) diſputatione, reſoluendo eam breuiter dico primo, proculdubio eam eſſe ſeruandam in omnibus Regnis, quæ non ſunt de temporali dominio Eccleſiæ, quatenus eſt iuris naturalis, & diuini declaratoria: quia quatenus talis nihil noui inducit; ſed ſolum quid actum ſit monet. l. hæredes palam. §. 1. ff. de teſtam. & conſtat ius naturale, & diuinum eſſe vbique ſeruandum. c. quod iure. 8. diſt. Et conſequenter quatenus expreſſe, vel tacite de-

creuit, peccatum vſuræ eſſe contra ius naturale, & diuinum; ita quod vbique gentium credendum eſt eſſe peccatum vſurarium, vel aliud id, quod in hac extrauaganti declaratur eſſe tale, ſolo iure naturali, vel diuino attento.

Secundo, quod dubitari poteſt de ijs, quæ præter ius naturale, & diuinũ noue inducit propter rationes in principio quæſtionis pro vtraq; parte inſinuatas: & quod videtur reſoluendum etiam ſeruanda illa, quæ inducuntur ad præſumendum contractum cenſualem eſſe vſura rium. Tum quia leges Pont. Max. latæ circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, etiam ſi non contineant leges naturales, neque diuinas, debent ſeruari apud omnes Chriſtianos in vtroque foro, & vbique gentium, iux. gloſſ. celeb. & receptam in. c. 2. de reg. iur. lib. 6. Pro qua eſt illud capitulum, & .c. fin. de præſcript. & .c. cum contingat, de iureiur. & .c. penult. & vlt. de ſecund. nupt. & communis opinio in illis omnibus capit. & in .c. cum ſit generale, de foro compet. & hæc extrauagans lata eſt circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, vt palam eſt. Tum quia lex Papæ lata circa ſpiritualia, ſeruanda eſt in vtroque foro .c. vt inquiſitionis .§. fin. & .c. penult. & vlt. de hæret. lib. 6. quales ſunt latæ circa matrimonium .c. penult. & vlt. de ſecund. nupt. etiam ſi ſolum inducat modum præſumendi matrimonium. c. is qui, de ſponſa. quod vbique ſeruatum fuit vſque ad Concil. Trid. tum quia in vtroque foro videtur ſeruandum id quod præfatus Pius V. in extrauaganti, cuius caput eſt. *Intolerabilis*, (relata a nobis in Manual. Confeſſa. c. 23. nu. 110.) ſtatuit, ſcilicet, quod ad probandam confidentiam illicitam, & ſimoniacam ſufficiant teſtes ſingulares; & quædam aliæ præſumptiones, quæ nec iure naturali, neque diuino ante illius conſtitutionem ſufficiebant; tum quia gloſſa præfati cap. 2. de arbitr. & ei ſimiles, quæ probant leges canonicas in foro canonico eſſe obſeruandas, & leges ciuiles in foro ciuili, intelligenda ſunt, quando lex canonica non fertur circa ſpirituale, neque circa ea, in quibus vertitur periculum animæ, nec ſpectantia ad religionem Chriſtianam: ſed fertur circa alia profana vtrique foro ſubiecta. At hæc extrauagans lata eſt circa ſpirituale dubium, ſcilicet, an conſtitutio cenſus ſit peccatum, cuius deciſio reſeruatur Papę. d. c. nouit. & tangit periculum animarum, vt palam eſt. Neque obſtat gloſſ. celebris Clem. diſpendioſam, de iudi. in verbo, vſuris, quatenus habet illi Clementinę (quę inducit formam ſuper vſuris repetendis) non eſſe locum in foro ſęculari, in quo illæ repeterentur; quia illa Clementina non declarat hunc, vel illum contractum eſſe vſurarium, vel præſumendum vſurarium: ſed ſolum inducit formam procedendi ſuper vſuris; quæ nihil attinet ad peccatum. Nos autem agimus de conſtitutione,

tutione, quæ declarat, contractus aliquos cenſuarios eſſe vere peccata, vel præſumenda eſſe talia.

Tertio, quod his videtur eſſe conſequens, quod non ligat eos qui Regibus laicis ſubijciuntur, illa clauſula, quod cenſuarius præferatur in emptione rei ſibi per cenſum ſubiectæ; nec illa, quod redempturus cenſum, debet ante bimeſtre denunciare illã redimendi voluntatem cenſuario: quia per illas clauſulas non declaratur aliquid eſſe peccatum, nec præſumi eſſe tale; ſed quod contenta in illis viſa ſunt iuſta, & æqua eius latori.

Quarto, quod nemo eſt iudicandus vſurarius in foro conſcientiæ propter præſumptiones per hanc extrauagantem inductas, ſi contrarium coram Deo eſt verum: quia nulla lex fundata ſuper præſumptione ligat aliquem in foro conſcientiæ, ſeu Dei, ſi contrarium eius, quod præſumitur, eſt coram Deo verum. c. tua de ſpons, & c. humanæ aures. 22. q. 5. & c. is quia cum eis annot. de ſponſ.

107 Sexta quæſtio, an omnia contenta in hac extrauaganti ſint iuris eiuſdem ſpeciei? Ad quod reſpondeo, quod non. Quædam enim ſunt in ea expreſſa præſuppoſita, vel inſinuata, quæ ſunt iuris naturalis, & diuini, quæ certum eſt ligare omnes etiam laicos Regnorum non ſubiectorum quoad temporale dominium Papæ, vt primum dictum quæſtionis proximæ habet. Quædam vero ſunt, quæ non ſunt iuris naturalis, neque diuini; ſed humani noui per extrauagantes 1. & 2. de empt. & per hanc clarius noue inducta ad præſumendũ aliquos contractus cenſuales eſſe vſurarios: quæ probabiliter dici poteſt ligare vniuerſos etiam laicos, etiam quoad temporalia Papæ minime ſubiectos. Quædam tandem ſunt, quæ nec continent ius naturale diuinum, neque modum præſumendi cenſum eſſe vſurarium; ſed æqua, & digna, quæ in eo ſeruentur, qualis eſt prælatio, quæ datur cenſuario in emptione rei cenſui ſubiectæ; qualis item denunciatio, quam redempturus cenſum debet facere ante bimeſtre: & illa, qua tenetur denuncians velit, nolit, redimere cenſum intra annum poſt denunciationem. Hæc enim non declarant aliquid eſſe peccatum, nec præſumi eſſe tale; niſi dicas mentem Pij fuiſſe, vt cenſus præſumatur vſurarius, ſi hæc omnia non ſeruentur: quod tamen non videtur rationabile; cum cenſus ante decem annos contractus ſeruatis ſeruandis, & toto illo tempore iudicatus iuſtus, nulla ratione poſsit iudicari vſurarius, eo ſolo, quod redempturus illum non denunciauerit ante bimeſtre; vel poſt denunciationem ante annum lapſum non redemerit.

108 Septima quæſtio, an hæc extrauagans poſsit in totum, vel parte tolli per contrarium vſum, vel non vſum eius, ſicut & aliæ leges eneruantur, ac tolluntur c. in iſtis, §. leges. 4. diſt. & per gloſ. ſolemnem c. 1. de treug.

de treug. & pac. & per late deducta ibi per Feli. Ad quam quidē quæſtionē reſpondeo primo, quod nō poteſt tolli, quatenus eſt ſolū declaratoria iuris naturalis, & diuini; ſiue quoad ea, quæ expreſſe, vel tacite definit eſſe iura naturalia, vel diuina c. quo iure. 8. diſt. & c. fin. de conſuetud.

Secundo, quod poteſt tolli per contrarium vſum, vel non vſum eius quoad alia omnia noue inducta, etiam quoad præſumendam vſurariā prauitatem, quia illa ſunt iura humana, & omnia iura humana per nō vſum, vel conſuetudinem contrariam tolli poſſunt, ſaltim Papa ſciente, & non contradicente, d. §. leges, & d. c. fin. de conſuetud.

Tertio, quod iuſte poſſet omitti eius obſeruantia extra terras Papæ ſubiectas quoad ea, quæ non ſunt iuris naturalis, nec diuini, neque humani inducti ad præſumendam vſurariam prauitatem; ſed ſolum tangunt iuſtitiam vel iniuſtitiam conſtitutionis cenſus. Quoniam illa nō tangunt ſpiritualia, nec continent vitationem periculi animarū pluſquam aliæ leges factæ ſuper emptione & venditione aliarum merciū: quia cenſus eſt merx, & res temporalis, & de ſe profana: & cōſtitutio eius non eſt res magis ſpiritualis; quam emptio, & venditio aliarum mercium; cum vere ſit venditio ex parte conſtituentis, & emptio ex parte illius cui conſtituitur ſecundum omnes. Et ita lex ſuper iuſtitia, vel iniuſtitia illius lata, eſt lata ſuper materia temporali, & cōmuni, tam iuriſdictioni Regum, quam Papæ; & conſequenter ſicut lex lata ab uno Rege ſuper iuſtitia, vel iniuſtitia eius, ſi non continet ius naturale, vel diuinnm, non ligabit alios ſibi non ſubditos; ſic lex Papæ facta ſuper ea, ſi non continet ius naturale vel diuinum, vel non inducit præſumptionem, quæ præſumatur tale, non ligabit Reges, & Regna temporalia Eccleſiæ dominio non ſubiecta.

SVMMARIVM.

109 *CENSVS debitor ſatiſfacit credendo in dubio, quod debet illum ex contractu cenſitico, & non emphyteutico.*
109 *Obligatio cenſitici mitior, quam emphyteutici.*
110 *Contractus cenſiticus vt differt ab emphyteutico.*
110 *Pœna exacta ob non ſolutionem cenſus, an reſtituenda.*
111 *Cenſus an vendi poßit maioris, vel minoris, quam ſit creatus.*
111 *Pretium cenſus, per quæ creſcit, & decreſcit.*
111 *Cenſus ſuper cenſu conſtitui poteſt.*
112 *Frugifera eſt res apta fructum ferre, licet non ferat.*
113 *Cenſus vnus ſuper pluribus rebus conſtitui poteſt.*

OCTAVA

109 OCTAVA quæſtio, An qui ſoluit aliquem cenſum, ob aliquod prædium, & neſcit, an eum debeat ex cõtractu emphyteutico; an cenſuali, vtrum eorum potius in foro conſcientiæ credere debeat; cum plurimum referat, vtrum illorum credat. Nam ſi credat, cenſum illum ſe debere ex contractu emphyteutico, tenebitur credere, ſe perdidiſſe prædium non ſoluendo cenſum intra duos annos ſi debet Eccleſiæ. c. potuit, de locat. vel intra tres ſi debet perſonæ laicæ. l. 2. C. de iur. emphyteu. Ad quod dubium videtur dicendum, primo quod eodem modo videtur reſoluendum quoad forum exterius, ac quoad interius; cum non agatur de interpretãda lege fundata in præſumptione iux. not. in cap. is qui, & c. tua, de ſponſal.

Secundo, quòd non tenetur credere in dubio, ſe debere illum ex cõtractu emphyteutico: ſed ſatis eſt credere, ſe debere illum ex contractu cenſitico, arg. c. ex parte, de cenſi. & notatorum ibi per Panorm. in 4. notab. & l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de verb. oblig. & ff. de regu. iur. & c. in obſcuris, de reg. iur. lib. 6. cum aliis ſimilibus, quatenus probant obſcura, & dubia, ita interpretanda eſſe, vt quam minimam obligationem inducant, & prædictum cap. ex parte probat de cenſu debito ex voto, quod votum ſoluendi ſextarium frumenti eſt intelligendum de ſextario minore, ſi duo ſint ſextaria. Et conſtat, mitiorem eſſe obligationem debendi cenſum ex contractu cenſitico; quam ex emphyteutico: cum vt ſupra tactum eſt debens ex illo nõ perdit prædium non ſoluendo cenſum. c. cum dilectus, cum gloſ. & Innoc. recep. de religioſ. domi. debens autem ex emphyteutico ſic, d. c. potuit de locat. & d. l. 2. C. de iur. emphyteut.

110 Nona quæſtio, an liceat poſt prædictam extrauagantem tradere alicui prædium valoris mille ducatorum, reſeruato ſibi annuo cenſu, adiecta pœna, vt ceſſante illo ſoluere per triennium; poſsit recipere prædium traditum. Ad quod reſpondeo, quod ſic: tum quia extrauagans diſponit de cenſu; quem quis imponit, & vendit ſuper re ſua, & non de illo, qui tradit rem ſuam alteri, vt ſibi aliquid annuum ſoluat, & a diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor: tum quia non fuit intentionis Pij V. prohibere locationes ad longum tempus: nec conſequenter contractus emphyteuticos, vt ſupra dictum eſt, & præfata traditio dicenda eſt locatio ad longum tempus, vel certe cõtractus emphyteuticus, qui ſimilis eſt illi. §. adeo Inſtit. de locato, vt colligitur ex differentiis, quas ponit gloſſ. 1. in l. 1. C. de iur. emphyteut. & tradũt Doctores, maxime Iaſon ſuper illa: tum quia, vt contractus dicatur emphyteuticus, vel locatio ad longum tempus, non eſt neceſſarium, vt id expreſſe dicatur; ſed ſatis eſt, vt colligatur tacite, ex his, quæ agũtur, adeo quod aliquando contingit, vt in inſtrumento dicatur dari

aliquid

aliquid in emphyteuſim; attamen contractus non ſit emphyteuticus ſed cenſiticus, vt poſt Imolen. in c. ad audientiam, de reb. Eccleſ. non alien. Tradit Iaſ. in d. l. 1. nu. 48. & ſeq. ponens exemplum de illo, qui diceret, tradere ſe aliquod prædium in emphyteuſim pro certo annuo cenſu; ita quod omne ius, quod haberet in eo, transferret in illum. Cum enim per contractum emphyteuticum non transferatur dominium directum; ſed tantum vtile, ſecundum omnes; cumque ſimul ac quis transfert, omne ius quod habet in re videatur tranferre dominiū directum, videtur nolle facere contractum emphyteuticum; ſed cenſiticum vel tradere pro annuo cenſu, ne diſpoſitio ſecum pugnet contra. l. ubi repugnantia. ff. de reg. iur. c. ſolicitudinem, de appellat. Tum denique quod prædicta extrauagans nihil diſponit de cenſu præſeruato in traditione alicuius iuris, vel aliquorum iurium, de quo eſt tex; cum gloſſ. ſolemni in d. c. cum dilectus, de religioſ. domi. ſed tantum de noue conſtituto, vel conſtituendo ſuper re, quæ retinetur a vendēte illam; & non eſt eadem ratio de vtroque; quia in illo nulla cadit fraudis vſurarum ſuſpicio, in hoc autem magna, vt palam eſt.

111 Decima quæſtio, an qui exegit pœnam ob non ſolutum cenſum per nouam conſtitutionem debitum, tempore præſtituto, teneatur reſtituere illam in foro conſcientiæ? Reſpondeo, quod ſic, ſi fuit conſtitutus poſt præfatam extrauagantem per dicta ſupra in glo. 9. Si autē fuit ante illam conſtitutus, diſtinguendum eſt, an ſit talis, & tam moderata, & tam abſque mente fœnerandi facta, vt iuſte potuiſſet poni quoad forum conſcientiæ, an non. Priore caſu non tenebitur reſtituere: poſteriore uero ſic, argumento. l. ſi pacto quo pœnam. C. de pact. & l. iudam. C. de contr. vel cōmitt. ſtipulat. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verb. oblig. §. alteri. inſtit. de inutil. ſtipulat. c. ſuam, de pœnis. c. ſi ſæculi leges, & ſequenti. 12. q. 2.

112 Vndecima quæſtio, an liceat ei, cui debetur cenſus vendere illum in certum tempus, vel ad vitam ipſius, vel emptoris. Reſpōdeo, quod non, per dicta ſupra in gloſ. 16. An autē vendere poſsit cenſum ipſum ſimpliciter? Reſpondeo, quod ſic, modo eodem pretio vendat, & non maiori, neque minori, quam fuit emptus, vt hæc extrauagans exprimit. Quod quia videtur ſtatutum fuiſſe ad euitandam fraudem vſurarum; fit, vt arbitrer licere in foro conſcientiæ haberi cenſum ſeptē aureorum emptum centum aureis ſi egeret, & non inueniret, qui vellet totidem emere; ſed aliquanto minoris, poſſe vendere minoris ſaltem quo ad forum conſcientię, modo nulla fraus vſurarū interueniat, ſed ſolum diminutio valoris: aut ex eo quod venditor quærit, & rogat emptorē, & merces vltroneæ vileſcunt: aut, quia multi ſunt venditores talium cenſuum, & pauci emptores, propter quæ valor rerum vē-

dendarum

dendarum minui ſolet, vt dicimus in Manuali Confeſſar. c. 23. nu. 78. Arbitror etiam quod e contrario, ſi multum rogaretur is, cui debetur cenſus vt venderet illum; & ille nollet, & adeſſent multi emptores, & pauci venditores, poſſet vendere aliquanto maioris, quam centum, ſaltim quo ad forum conſcientiæ. Tum quia iuſtum pretium cēſuum non videtur in pretio indiuiſibili conſtitutum ſicut nec ceterarū mercium, vt diximus ſup. not. 4. nu. 5. & latius poſt alios in dict. Manua. cap. 23. nu. 79. & videtur licere, intra illam latitudinem pluris, vel minoris vendere, aut emere. Tum quia multitudo volentium vendere, & raritas volentium emere poteſt minuere pretium: & contra multitudo volentiū emere, & raritas volentium vendere poteſt illud augere, ſecundum omnes. Tum quia paſsim videmus in vrbe eos, qui habent cenſus emptos in montibus Pietatis, & alijs vēdere maiore pretio eo, quo emerunt, ſi rogatur a multis vendere: & contra minoris quā emerunt, ſi quærunt, & rogant emptores; & multi inueniuntur venditores, & rari emptores. Dixi ſupra bis, ſaltem quo ad forum conſciētiæ, quia non tam facile poteſt id aſſeri, quo ad forum exterius, ob hanc extrau. quæ expreſſe vetat illum vendi carius, vel vilius, quam ſit cōſtitutus: nihilominus tamen ex bono, & æquo idem poſſet dici, quo ad forum exterius limitando eandem extrauagantem, per rationes præmiſſas ne procedat, quando pretium cenſus creuit, vel decreuit poſt illius conſtitutionem ſed ſolum quando pretium non fuit auctū, nec diminutum. Quod quia quotidianum eſt, memorabile eſſe duco maxime confeſſariis.

Duodecima quæſt. an ſuper cenſu vel alio iure capiendi aliquos reditus, valeat conſtitui nouus cenſus? Reſpondeo, poſſe, vt dictum fuit in prima gloſſ. Quoniā annuus reditus pro re immobili habetur, per text. ſingul. in Clem. exiui. §. cumque annui reditus, de verbo. ſignifi. ibidem citatum.

113 Quæſtio decimatertia, an quælibet res immobilis, quæ pro pretio æquante cenſum ad humanos vſus locari valet, cenſeatur fructifera licet locari nunquam ſoleat; quales ſunt aliquot turres non conſuetæ locari? Reſpondeo, quod ſic. Tum quia non ſolum prædium, quod actu fert fructum, dicitur fructiferum: ſed etiam id, quod de ſe aptū, natum eſt ferre illum. argu. c. quid per nouale, de verbo. ſign. & l. ſylua cedua. ff. de verbo. ſigni. Tum quia modus loquendi pene omnium (qui ſeruandus eſt, l. labeo. ff. de ſupel. lega. & l. librorum. §. quod tamen Caſsius. de legat. 3.) id habet. Tum quia ſpolians tenetur reſtituere fructus, quos ſpoliatus percipere potuit; licet actu non perceperit. tex. & ibi gloſſ. recep. in c. grauis. de reſtitu. ſpoliatorum.

Quæſtio decimaquarta, an vendens cenſum poſsit partē pretij pro

eo accepti dare alicui, ea lege, vt partem cenſus, quæ illi reſpõdet, ſoluat eius emptori? Reſpondeo quod non. Quia id effectu eſt mutuare pecuniam, vt aliquid lucretur: & ita ad vſuram dare; quod omni iure vetitum eſt, iuxta dicta in nota.6.nu.8.

Quæſtio decimaquinta, an liceat emere cenſum cõſtitutum ſuper diuerſis prædiis ſeparatis, expreſsis tamen finibus eorum? Reſpõdeo, quod ſic. Tum quia hæc extrauagans (quatenus ait, quod cenſus non poteſt conſtitui niſi ſuper re immobili) non intendit excludere pluralitatem rerum immobilium: ſed res mobiles. Tum quia diſpoſitio loquens de vno habet locum in pluribus, quando eadem ratio militat in illis: vt colligitur ex tex. adiunct. gloſ. prima communiter recepta, c. ſi compromiſſarius, de elect. lib.6. vbi hoc adnotat Dom. communiter receptus. Tum quia a iure antiquo non eſt recedendum, niſi quatenus dictat nouum, l. præcipimus. C. de appell. & ante hanc extrauag. licebat conſtituere vnum cenſum ſuper pluribus rebus; & hæc non vetat illud.

SUMMARIUM.

114 *CENSUARIUS poteſt pluribus vendere rem cenſualem.*
114 *Cenſus totus ſoluendus a poſſeſſore partis rei cenſuariæ.*
115 *Cenſuarius non tenetur pacto redimendi cenſum, caſu quo partẽ rei alienet.*
115 *Cenſus ante hanc extrauagantem creatus an pereat, parte rei perempta.*
116 *Cenſuarius, an poſſit obligari in forma Cameræ.*
116 *Cenſuarius vendita re cenſuali liberatur.*
117 *Prædium non fit ex parte infrugiferum, eo quod reddat minus.*
117 *Prædium reddens minus non fit ex parte infrugiferum.*
117 *Cenſus non perit re facta ſterili.*
118 *Cenſuarius detinens rem vt tenetur.*
118 *Cenſum ponens ſuper re aliena vt tenetur.*

114 QUAESTIO decimaſexta, an liceat diuidere rem ſuper qua eſt conſtitutus cenſus, & vendere diuerſis diuerſas partes? Reſpondeo quod ſic: quoniam hæc extrauagans vetat, vt nec per pactũ libertas alienandi rem cenſuariam; quã habet conſtituens & vendens cenſum tollatur, vel reſtringatur. Cum ergo ante conſtitutum cẽſum poſſet diuidere rem cenſui ſubiectam in diuerſas partes, & eas vel aliquas earum diuerſis vendere; poterit idem facere poſt illũ conſtitutũ.

Quæſtio decimaſeptima, an venditor qui vendit aliquas partes fundi cenſualis, ipſe ſolus teneatur ſoluere totum cenſum, an etiã illi qui eas emerunt? Reſpondeo, qu[...] ui debetur cenſus poterit illum to-

tum

tum petere a quolibet illorum. Tum quia conditio creditoris non debet fieri deterior ex hæredum multiplicatione l.2.§. ex his.ff. de verb. oblig. & l.plane.ff.famil hercif.ergo eadem,immo fortiori ratione,non debet fieri peior ex vēditione partium fundi vectigalis. Tum quia per fundi uectigalis diuiſionem non diuiditur vectigal in præiudicium illius, cui debetur: immo poteſt petere a quolibet poſſeſſore illius vel partis eius l. communi diuidundo.ff. comm. diu. Tum quia gloſſ. illius l. recepta habet, mortuo emphyteuta, relictis duobus hæredibus; neutrum illorum ſoluendo partem penſionis, quæ illum contingit, liberari a poena caducitatis ſiue perditionis partis emphyteuſis in quam ſucceſſit: immo, altero illorum non ſoluente, ſuam partem totam emphyteuſim perdi ab vtruque; vt late poſt multos alios a ſe citatos tradidit Iaſon in l.2.nu.57.C.de iure emphyteu.

115 Quæſtio decimaoctaua; an ab initio conſtituti cenſus liceat paciſci, quod caſu, quo venditor cenſus vendiderit fundum vel partem eius, teneatur redimere centum? Reſpondeo, quod nō: Quia hæc ex- 1
trauag. in verſ. pacta, etiam vetat, ne in venditione cenſus poſsit opponi pactum, per quod a vendente cenſum inuicto pretium poſsit exigi; cui conſequens eſt, non poſſe apponi pactum, quo vendens redimere cogatur.

Quæſtio decimanona, an quicunque cenſus etiam ante hanc conſtitutionem creatus ſuper re certa, ea perempta, vel pro parte infructifera effecta in totum vel pro parte ceſſet? Reſpondeo, quod cēſus antē hanc conſtitutionem creatus non perditur in totum, nec in partem, ex eo ſolo quod pars prædij vectigalis, ne cenſui ſuppoſiti perdatur. Quia id nullo iure videtur caueri, nec vlla efficaci ratione probari: cum is, qui debet illum, relicta parte, quæ ſupereſt cenſuario, cui debetur cenſus, liberetur. Nam vt probatum fuit notab.22.cenſus etiam ante hanc extrau. non poterat conſtitui in perſona; ſed tantum in re ipſa, qua perempta, vel derelicta liberaretur venditor.

Quæſtio vigeſima, an cenſus ſuper certis definitiſque rebus conſti-
tutus, & ſuper omnibus vendentis facultatibus, pereat in parte, parte 11
illorum perempta? Reſpondetur quod non, ſi cenſus fuit creatus ante hanc extrau. per reſponſum, ad quęſtio. pręceden. Et quod poſt hāc extrauagantem non poteſt creari cenſus ſuper omnibus bonis indeſignatis; ſed tantum ſuper deſignatis ſuis finibus; & de tali idem dicendum eſt, quod dictum eſt ſupra quęſt.17. de cenſu ſuper duabus rebus deſignatis conſtituto.

116 Quęſtio vigeſima prima, vtrum hanc extrauagantem tranſgrediatur, qui vendit cenſum obligando ſe ad ſolutionem in forma Cameræ? Reſpondeo quod ſic. Tum quia conſtituit, & vendit cenſum, in

alia forma quam poſita in illa. Tum quia obligat ſe ad pœnas & incommoda, quæ incurruntur per obligationem in forma Cameræ; & hæc extrauag. irritat omnia pacta & conuentiones ad quæ venditor iure communi non tenetur.

Quæſtio vigeſimaſecunda, an venditor cenſus deſinat eſſe obligatus ad ſoluendum illum vendendo, & diſtrahendo rem cenſui ſubiectam? Reſpondeo quod ſic; modo requiſito cenſuario illam vendat; tum quia onus reale tranſit cum ipſa re, c. ex literis, de pignoribus: tum quia ceſſante cauſſa ceſſat effectus, c. cum ceſſante, de appell. & cauſſa cur debitor cenſus tenetur ſoluere illum, eſt dominium vel poſſeſsio, quod, vel quam habet in re ſuper qua conſtituit cenſum, & deſinit illa habere per venditionem & traditionem eius toto tit. ff. de pericul. & commod. rei vend. Tum denique quia cenſus non conſtituitur, nec conſtitui poteſt ſuper perſona, vt late probatum fuit ſup. in notab. 22.

117 Quæſtio vigeſimatertia, an res cenſui ſuppoſita deſinat eſſe in parte frugifera eo ſolo, quod non reddit tantum, quantum tempore conſtitutionis, & venditionis eius reddebat? Reſpondeo, quod non. Tum quia nullo iure videtur probari, quod aliquod prædium dicatur in totum vel in partem peremptum eo ſolo, quod deſinat ferre tantum fructus, quantum antea ferebat: & ita non eſt dicendum, argumento, c. conſuluiſti 2. q. 4. Tum quia nõ obſtat dicere, quod de æquipollẽtibus idem eſt cenſendum l. fina. ff. mandat. c. licet ex quadam, de teſtib. & quod paria & æquipollentia videntur, partem prædij perimi, & partem fructuum non ferre. Non inquam hoc obſtat, quia negari poteſt illa eſſe paria, & æquipollẽtia ſimpliciter, licet ſecundũ quid ſint talia.

Quæſtio vigeſimaquarta an propter ſterilitatem fundi multorum annorum extinguatur cenſus? Reſpondeo quod non. Tum quia nullo iure id cauetur. Tum quia debitori cenſus relinquendo prædium illud cenſui ſubiectum pro derelicto liberatur ab onere illum ſoluendi, vt prædictum eſt.

118 Quæſtio vigeſimaquinta, an caſu, quo molendinum ſuper quo eſt conſtitutus cenſus deſtrueretur a domino eo quod aqua mutauerat curſum, & ædificauit aliud ex materia prioris molẽdini, an cenſus debeatur ex ſecundo molendino? Reſpondeo quod ſecundum molendinum non erit ſubiectum cenſui: quia non fuit impoſitum illi, & certum eſt illud eſſe aliud a priori. Tum quia nauis conſtructa ex materia alterius nauis penitus diſſolutæ, eſt alia a priori, l. inter ſtipulantem. §. ſacram, verſ. & nauis. ff. de verbo. obligat. Tum quia etiam domus ſi vſque ad aream deſtruatur, licet ex eadem materia reſtituatur etiam in eodem loco, alia domus dicitur, l. quid tamen. §. 1. ff. quib. mod.

vſusf.

vſuſf. amitt. & d. §. ſacram. Tum quia ædificium conſtructum in vno, loco ex materia ædificij deſtructi in altero, non ſolum eſt aliud ab eo: ſed ēt frequenter, eſt alterius domini, vt colligitur ex. §. cū in ſuo. inſtt de rerum diuiſione. Secundo dico, quod cenſuarius quia deſtruxit molendinū, tenebitur ei cui debebatur cenſus conſtitutus in eo actione de dolo, vel alia, iuxta tex. in hoc aptum in l. repeti, ad iuncta magna gloſ. ff. quib. mod. vſuſf. amitta. & c. fin. cum ei adnot. de iniurijs. Aut ad minus cogetur reddere pretium, quod pro cenſu accepit, aut conſtituere illum ſuper nouum molendinum, vel aliam rem ſuam immobilem.

Quæſtio vigeſima ſexta, an qui emit cenſum ſuper aliqua re non libera, vel ſuper qua non poterat venditor eum conſtituere, quod tamen emptor ignorabat, poſsit emptor exigere illum abſque peccato? Reſpōdeo, quod ſic, pro tempore quo id probabiliter ignorauit. Tum quia ſic ignorans debet excuſari a damno c. 2. de conſtit. & ſua fraus & dolus nemini debēt prodeſſe c. ſedes. de reſcrip. l. itaque fullo, ff. de furtis. Et conſequenter emptor præfatus innocens non debet perdere cenſum, nec venditor doloſus excuſari ab eo ſoluendo. Tum quia venditor celans vitia, & defectus rei venditę tenetur emptori ad intereſſe. l. Iulianus. ff. de actio. emp.

Quęſtio vigeſima ſeptima, an in caſu pręcedentis quęſtionis poſsit emptor compellere venditorem ad reſtituendum pretium? Reſpondeo quod ſic. Tum quia datum ob cauſam, ea non ſecuta redire debet ad dantem toto tit. de conditio. cauſ. dat. cauſ. non ſecu. & C. de condi. ob cauſ. & pręfatus emptor dedit pretium ob cenſum ſuper re libera conſtituendum, quod non fuit ſecutum. Tum quia venditor prædij ſeruituti ſubiecti tenetur emptori id ignoranti ex empto actione l. 1. ff. de action. empt. & ad intereſſe ſi ſciens vitium celauerit, aut ad quantum minoris, ſi ignorauit iuxta deſtinctionem poſitam in l. Iulianus. ff. eod.

Quæſtio vigeſima octaua, an ab initio conſtitutionis cenſus poſsit fieri pactio, vt vendens teneatur ſoluere cenſum donec pretium reddat, caſu quo res non eſſet libera, vel eſſet alij cenſui ſubiecta. Reſpondeo, quod non: tum quia cenſus cum huiuſmodi pacto conſtitutus videtur eſſe contra formam præfatæ extrauagantis: tum quia aperiretur magnum oſtium exercendis vſuris. Nam volentes ſub eis mutuari, conſtituere poſſent cenſus ſuper alienis prædiis, & volentes mutuare ſub vſuris, emerent illos cum huiuſmodi pacto, per quod ſecure accipient vſuram nomine cenſus, & huiuſmodi oſtium nullatenus eſt aperiendum. arg. l. conuenire. ff. de pact. dotalib. & c. ex parte de conſuetud. Tum quia non obſtat, quod ex pretio eius quod iure ineſt,

nihil

nihil nocet l. 3. ff. de legat. 1. c. ſignificaſti, de electio. ſi tantum eo modo quo ineſt exprimatur, iuxta gloſſ. & trad. ibi vtiliter a Felin. in c. ad audientiam, 2. de reſcrip. & quod contentum in ipſo pacto videtur tacite ineſſe per allegata in quæſtione præcedenti. Non inquam hoc obſtat, quia licet tacito iure inſit quod cõſtituens, & vendens cenſum ſuper re aliqua, vel non libera teneatur reddere pretium, & ad intereſſe, vt prædictum eſt; non tamen iure ineſt, vt teneatur ſoluere cenſum male conſtitutum donec reddatur pretium: quia hoc eſſet vere, vel præſentiue vſurarium, arg. eorum, quæ ſupradicta ſunt.

SVMMARIVM.

119 *CENSVS in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, et exegi poſſit.*
119 *Cenſus poſitus in alia re, quam pecunia numerata, an ad eam reduci debeat.*
120 *Cenſus creatus alio pretio, quam nummis vt licitus.*
121 *Cenſus cum quo pacto perimendi conſtitui poſſit.*
121 *Cenſus an ualeat cum pacto repetendi pretium; recipiendo in partem ſolutionis eius cenſus antea ſolutos.*
122 *Cenſus redimi poteſt etiam ſine numerata pecunia.*
123 *Cenſus pro redemptione quale amplius liceat accipere.*
124 *Cenſus vt redimitur per compenſationem.*

116 QVAESTIO vigeſima nona, an iuſte poſsit accipere cenſum emptor, qui nouit rem ſuper qua conſtituitur ſibi cenſus eſſe alienam, vel non liberam, & ſimulat ſe id ignorare, vt poſsit, quando voluerit, cogere venditorem ad reddendum ſibi pretium; ea ratione quod eum conſtituit ſuper re, quæ non erat ſua, vel non erat libera, & apta ad conſtituendum illum. Reſpondetur, quod non. Tum quia illa ſimulatio doloſa non debet ei prodeſſe, arg. a contrario cenſu c. vtilem, iunct. gloſſ. 22. q. 2. & arg. tot. tit. C. plus valere quod agitur, quam quod ſimul. concip. Tum quia ſimulatio doloſa eſt peccatum, vt probat Thomas recep. 2. 2. q. 111. art. 1. Quibus eſt conſequens, non poſſe ipſum bona conſcientia recipere cenſum illũ ſic impoſitũ, & quod ſi reciperet, teneretur eum reſtituere, vel computare in partẽ ſolutionis pretij, quod pro eo dedit, & hoc in foro interiori conſcientiæ. In foro autem exteriori, ſi non confiteatur, nec probetur, obtineret: quia in illo foro de non exiſtentibus & non apparentibus idem iudicatur. l. duo ſunt Titij. ff. de teſtam. tutel. & gloſſ. c. ſi ſacerdos, de officio ordin. ſed ſi probaretur poſſet puniri pœna vſurariorum vltra id, ad quod in foro conſcientiæ obligatur, eo quod vſuram palliatam

admiſit

admiſit per ſupradicta in notab.1.nu.4.

120 Quæſtio trigeſima, an cenſus conſtitutus in alia re, quam in numerata pecunia; puta in tot modijs frumenti, vel tot amphoris vini, vel cadis olei debeat reduci ad pecuniam numeratam, quæ iuſte reſpondeat pretio pro eo dato, ſi pretium frumenti, vini, vel olei adeo creuerit, vt excedat pretium pro eo datum, licet cum daretur eſſet iuſtum. Ad quam quæſtionem reſpondeo, primo quod pro parte negante facit: quia non debet augeri, vel minui pretium rei venditæ; quod erat iuſtum tempore venditionis, eo quod pretium illius poſtea creuerit: alioquin omnium fere rerum immobilium vēditionum pretia eſſent augenda; cum fere vbique longe maiori pecunia numerata valeant hodie, quam tempore venditionis valebant: quod eſſet abſurdum, & ita non dicendum l. nam quod abſurdum.ff.de bonis liber. Secundo quia iuſtitia pretij ad mercem eſt aſſumenda ſecundum tēpus venditionis; & non ſecundum tempus futurum vel præteritum, iuxta l. pretia rerum. ff.ad legem Fal. Tertio quod ſi pretium frumenti, vini, vel olei eſſet valde diminutum, non propterea vendens eſſet cogendus ad reſtituendum aliquid de pretio, quod erat iuſte tempore venditionis acceptó: ergo nec ementi cenſum debet diminui quātitas eius, quod fuerit auctum pretium eius; quia quod operatur oppoſitum in oppoſito, operatur propoſitum in propoſito.l. etſi contra tabulas.ff.de vulg. & c. ſciendum.8. q.1.

Pro parte aūt affirmante facit primo, quod in multis Hiſpaniæ regnis, vt prædictum eſt in quæſt.3. facta eſt præfata reductio. Secundo quod cum emitur cenſus alterius rei, quam numeratæ pecuniæ, maior reſpectus habetur ad pretium eius, quam ad ipſam rem: & ita magis videtur poni cenſus in numerata pecunia; quam in ipſa re, quæ illa æſtimatur. ſicut cū datur aliqua ſpecies ęſtimata in dotē, videtur potius data pecunia, qua æſtimatur, quam ipſa.l. æſtimatæ.ff. ſolut.matrimo.

Pro reſolutione huius quæſtionis, & concordia pro vtraque parte citatorum dico primo, quod iuſte poteſt ſtatui a legiſlatore non recognoſcente ſuperiorem, vt prædicta reductio fieret, ob rationem ſecūdam pro parte affirmante formatam. Dico ſecundo, quod antequam præfata reductio fieret per legē, ſoluendus eſſet cenſus in ea re, in qua conſtituta eſt, ſiue pretium eius ſit auctum, vel diminutum, ſiue non propter rationes pro parte negante adductas.

121 Quæſtio trigeſimaprima, an tutus ſit in conſcientia emptor cenſus, ſi vere iuſtum pretium ſoluit, ſed non in præſentia Notarij & teſtium, nec in pecunia numerata: ſed per liquidi, & iuſti pretij recompenſationem, vel ſine fraude in mercibus, quas vēditor cenſus emere volebat, & quæ pro iuſto pretio taxatæ fuerunt. Reſpondeo, quod ſic, vt dixi

vt dixi ſupra in gloſ.3.nu.

Quæſtio trigeſimaſecunda, quid ſi non pro iuſto pretio fuerunt æſtimatæ & partẽ pretij in mercibus partem in pecunia accipere fuit coactus, an tunc emptor cenſus teneatur ad damnum emergens, & lucrum ceſſans: an tantum ad ſupplendum iuſtum pretium? Reſpondeo, quod præfatus emptor tenebitur ad ſupplendum iuſtum pretiũ, & inſuper ad totum intereſſe tam lucri ceſſantis, quam damni emergentis: tum quia tenetur offerre & ſoluere totum pretium.l.Iulianus, §.offerri.ff.de action. empt. Tum quia venditor tenetur ſoluere intereſſe emptori per principium præcitatæ l.Iulianus, & l.ſi ſterilis.§. cum per venditorem.ff.de action. empt.

122 Quæſtio trigeſimatertia, an poſsit dari iuſta venditio cum pacto exigendi pretium a venditore aliquo caſu? Reſpondeo, quod non; niſi ſit caſus in quo iure communi pretium exigi poſsit, vt quia fuit ignoranter emptus ſuper re non libera, vel inepta cenſui ſoluẽdo; vel quando venditor denunciauit emptori, ſe velle cenſum redimere. Tunc enim intra vnum annum poteſt cogi ad redimendum, vt habet hæc extrauag.verſ. *cum vero.*

Quæſtio trigeſimaquarta, an per adiectionẽ pacti, de qua in quæſtione præcedenti emptio cenſus fieret, aut præſumeretur vſuraria? Reſpondeo, quod ſic, per eandem extrauag. verſ. *contractusq; in alia forma.*

Quæſtio trigeſimaquinta, an a principio poſsit fieri pactum vt emptor pretium repetat quãdocunque volet, computatis in eo omnibus cenſibus antea receptis? Reſpondeo, quod non. Tum per eandẽ extrauag. verſ. *contractusq; ſub alia.* Tum quia per huiuſmodi pactũ aperiretur via fraudandi leges vetantes vſuras; quod non eſt faciendum, arg.c. ex parte. de conſuetud.

Quæſtio trigeſimaſexta, an clauſula huius extrauag. quod cenſus redimatur eodem pretio quo fuit conſtitutus, reſtringatur ad ſolum cẽſum redimibilem tantum? Reſpondeo quod non: Quoniam, vt hæc extrauag. videtur habere locum in cenſu perpetuo irredimibile poſt eam conſtituendo, vt diximus in gloſ.10. Ita pars illa eius de non vendendo, vel emendo carius vel vilius habebit locum in eodem, ſed ſicut ipſa non includit cenſus redimibiles ante ipſam conſtitutos: ita etiam a fortiori non includet irredimibiles ante illam conſtitutos.

123 Quæſtio trigeſimaſeptima, an venditori cenſus liceat pretium redemptionis ſiue caſſaſionis ſoluere in alijs rebus, quam pecunia numerata? Reſpondeo, quod ſic: tum quia regulariter quoties fit contentus debitor de pretio ſibi debito, cẽſetur ſibi ſolutum.l. ſatisfactio. ff. de ſolutio.adiunct.l.1. qui ſatiſdare cogan.l.ſi rem.§.omnis.ff.de pignorat.

gnorat. actio. & is caſus non videtur exceptus ab illa regula; & ita ma net ſub ea. argumento gloſſ. ſolem.in l. omnis definitio.ff. de regul. iuris. quæ habet ſimilem in rubr. eod. tit. lib.6. Tum quia hæc extrauagans exorbitat a iure communi, quatenus ſtatuit, vt pretium cenſus non poſsit ſolui eius venditori etiam volenti, niſi in pecunia numerata, & ita eſt reſtringenda.c. quæ a iure.de regul.iur. in 6. & conſequenter cum ſolum ſtatuat de pretio ſoluendo venditori pretium cenſus conſtituenti non debet extendi ad pretium ſoluendum emptori pro eo redimendo, ſiue caſſando. Tum quia mens & ratio auctoris extrau. fuerunt obuiare fraudibus vſurarum, & iuuare conſtituentes cenſus, ne vrgente neceſsitate, acciperent pro pretio, vel parte pretij aliqua ſibi parum commoda; vel maioris, quam iuſtum eſſet, æſtimata. Quæ mens, & ratio ceſſant in pretio ſoluendo emptori pro redemptione ſiue caſſatione illius, & ita ipſa extrau. ceſſabit in illo: arg.l. adigere.§.quamuis.ff.de iure patron. & c. cum ceſſante.de appella.

124 Quæſtio trigeſimaoctaua, an liceat accipere pro eius redemptione, ſiue caſſatione aliquid vltra id, quod datum fuit, ſi ſolutio fuit in pluribus terminis; puta ſoluendo illud intra ſpacium trium, vel quatuor annorum? Reſpondeo quod non, ſi illud plus accipiatur tamquã pretium, vel pars pretij: ſed ſic ſi accipiatur tamquam ſolutio alicuius partis cenſus iam decurſi. Verbi gratia: emit quis in Aragonia cenſum 15. ſcutorum trecentis ſcutis, iuxta legem illius Regni, qua ſtatuitur, vt iuſtum pretium cenſus vnius anni ſint viginti, & venditor vult redimere, vel caſſare totum cenſum vnica ſolutione: non poteſt emptor quidquam amplius, quam trecenta iuxte accipere: immo, nec ſi pluribus ſolutionibus, ex interuallo etiam magno factis redimat, poteſt capere aliquid amplius, tamquam pretium: ſed ſic tamquam ſolutionem cenſus decurſi. Si enim venditor tribus annis redimat cenſum illorum quindecim, poterit vltra 300. capere quindecim: pro cenſu quidem ſequentis anni primam ſolutionem decem; & pro cenſu anni ſequentis ſecundam ſolutionem quinque. Per ſolutionem enim tertiæ partis pretij non redimitur niſi tertia pars cenſus: nec per ſolutionem duarum partium pretij, niſi duæ partes cenſus. Et ita ſoluta prima tertiæ partis prætij currunt duæ partes cenſus, & ſolutis duabus partibus pretij, currit tertia pars cenſus, vt palam eſt rem ſatis perpendenti.

Quæſtio trigeſimanona, an cenſus redimi poſsit per compenſationem debiti liquidi? Ad quod reſpondeo, quod ſic, eo modo quo dicitur in q. ſeq. tum quia omnis actio ipſo iure tollitur per compenſationem debiti liquidi.l. fin.C.de compenſ. Tum quia debitor cenſus poterit proponere coram iudice competenti, quod is, cui debet cen-

de treug. & pac. & per late deducta ibi per Feli. Ad quam quidē quæſtionē reſpondeo primo, quod nō poteſt tolli, quatenus eſt ſolū declaratoria iuris naturalis, & diuini; ſiue quoad ea, quæ expreſſe, vel tacite definit eſſe iura naturalia, vel diuina c. quo iure. 8. diſt. & c. fin. de conſuetud.

Secundo, quod poteſt tolli per contrarium vſum, vel non vſum eius quoad alia omnia noue inducta, etiam quoad præſumendam vſurariā prauitatem, quia illa ſunt iura humana, & omnia iura humana per nō vſum, vel conſuetudinem contrariam tolli poſſunt, ſaltim Papa ſciente, & non contradicente, d. §. leges, & d. c. fin. de conſuetud.

Tertio, quod iuſte poſſet omitti eius obſeruantia extra terras Papæ ſubiectas quoad ea, quæ non ſunt iuris naturalis, nec diuini, neque humani inducti ad præſumendam vſurariam prauitatem: ſed ſolum tangunt iuſtitiam vel iniuſtitiam conſtitutionis cenſus. Quoniam illa nō tangunt ſpiritualia, nec continent vitationem periculi animarū pluſquam aliæ leges factæ ſuper emptione & venditione aliarum merciū: quia cenſus eſt merx, & res temporalis, & de ſe profana: & cōſtitutio eius non eſt res magis ſpiritualis; quam emptio, & venditio aliarum mercium; cum vere ſit venditio ex parte conſtituentis, & emptio ex parte illius cui conſtituitur ſecundum omnes. Et ita lex ſuper iuſtitia, vel iniuſtitia illius lata, eſt lata ſuper materia temporali, & cōmuni, tam iuriſdictioni Regum, quam Papæ; & conſequenter ſicut lex lata ab uno Rege ſuper iuſtitia, vel iniuſtitia eius, ſi non continet ius naturale, vel diuinnm, non ligabit alios ſibi non ſubditos; ſic lex Papæ facta ſuper ea, ſi non continet ius naturale vel diuinum, vel non inducit præſumptionem, quæ præſumatur tale, non ligabit Reges, & Regna temporalia Eccleſiæ dominio non ſubiecta.

SVMMARIVM.

109 *CENSVS debitor ſatisfacit credendo in dubio, quod debet illum ex contractu cenſitico, & non emphyteutico.*
109 *Obligatio cenſitici mitior, quam emphyteutici.*
110 *Contractus cenſiticus vt differt ab emphyteutico.*
110 *Pœna exacta ob non ſolutionem cenſus, an reſtituenda.*
111 *Cenſus an vendi poßit maioris, vel minoris, quam ſit creatus.*
111 *Pretium cenſus, per quæ creſcit, & decreſcit.*
111 *Cenſus ſuper cenſu conſtitui poteſt.*
112 *Frugifera eſt res apta fructum ferre, licet non ferat.*
113 *Cenſus vnus ſuper pluribus rebus conſtitui poteſt.*

OCTAVA

109 OCTAVA quæſtio, An qui ſoluit aliquem cenſum, ob aliquod prædium, & neſcit, an eum debeat ex cõtractu emphyteutico; an cenſuali, vtrum eorum potius in foro conſcientiæ credere debeat; cum plurimum referat, vtrum illorum credat. Nam ſi credat, cenſum illum ſe debere ex contractu emphyteutico, tenebitur credere, ſe perdidiſſe prædium non ſoluendo cenſum intra duos annos ſi debet Eccleſiæ. c. potuit, de locat. vel intra tres ſi debet perſonæ laicæ. l. 2. C. de iur. emphyteu. Ad quod dubium videtur dicendum, primo quod eodem modo videtur reſoluendum quoad forum exterius, ac quoad interius; cum non agatur de interpretãda lege fundata in præſumptione iux. not. in cap. is qui, & c. tua, de ſponſal. Secundo, quod non tenetur credere in dubio, ſe debere illum ex cõtractu emphyteutico: ſed ſatis eſt credere, ſe debere illum ex contractu cenſitico, arg. c. ex parte, de cenſi. & notatorum ibi per Panorm. in 4. notab. & l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de verb. oblig. & ſt. de regu. iur. & c. in obſcuris, de reg. iur. lib. 6. cum aliis ſimilibus, quatenus probant obſcura, & dubia, ita interpretanda eſſe, vt quam minimam obligationem inducant, & prædictum cap. ex parte probat de cenſu debito ex voto, quod votum ſoluendi ſextarium frumenti eſt intelligendum de ſextario minore, ſi duo ſint ſextaria. Et conſtat, mitiorem eſſe obligationem debendi cenſum ex contractu cenſitico; quam ex emphyteutico: cum vt ſupra tactum eſt debens ex illo nõ perdit prædium non ſoluendo cenſum. c. cum dilectus, cum gloſ. & Innoc. recep. de religioſ. domi. debens autem ex emphyteutico ſic, d. c. potuit de locat. & d. l. 2. C. de iur. emphyteut.

110 Nona quæſtio, an liceat poſt prædictam extrauagantem tradere alicui prædium valoris mille ducatorum, reſeruato ſibi annuo cenſu, adiecta pœna, vt ceſſante illo ſoluere per triennium, poſſit recipere prædium traditum. Ad quod reſpondeo, quod ſic: tum quia extrauagans diſponit de cenſu; quem quis imponit, & vendit ſuper re ſua, & non de illo, qui tradit rem ſuam alteri, vt ſibi aliquid annuum ſoluat, & a diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor: tum quia non fuit intentionis Pij V. prohibere locationes ad longum tempus: nec conſequenter contractus emphyteuticos, vt ſupra dictum eſt, & præfata traditio dicenda eſt locatio ad longum tempus, vel certe cõtractus emphyteuticus, qui ſimilis eſt illi. §. adeo Inſtit. de locato, vt colligitur ex differentiis, quas ponit gloſſ. 1. in l. 1. C. de iur. emphyteut. & tradũt Doctores, maxime Iaſon ſuper illa: tum quia, vt contractus dicatur emphyteuticus, vel locatio ad longum tempus, non eſt neceſſarium, vt id expreſſe dicatur; ſed ſatis eſt, vt colligatur tacite, ex his, quæ agũtur, adeo quod aliquando contingit, vt in inſtrumento dicatur dari

aliquid

aliquid in emphyteuſim; attamen contractus non ſit emphyteuticus ſed cenſiticus, vt poſt Imolen. in c.ad audientiam, de reb. Eccleſ. non alien. Tradit Iaſ. in d.l.1.nu. 48. & ſeq. ponens exemplum de illo, qui diceret, tradere ſe aliquod prædium in emphyteuſim pro certo annuo cenſu; ita quod omne ius, quod haberet in eo, transferret in illum. Cum enim per contractum emphyteuticum non transferatur dominium directum; ſed tantum vtile, ſecundum omnes; cumque ſimul ac quis transfert, omne ius quod habet in re videatur tranferre dominiū directum, videtur nolle facere contractum emphyteuticum; ſed cenſiticum vel tradere pro annuo cenſu, ne diſpoſitio ſecum pugnet contra.l. ubi repugnantia.ff.de reg.iur.c.ſolicitudinem, de appellat. Tum denique quod prædicta extrauagans nihil diſponit de cenſu præſeruato in traditione alicuius iuris, vel aliquorum iurium, de quo eſt tex. cum gloſſ. ſolemni in d. c. cum dilectus, de religioſ. domi. ſed tantum de noue conſtituto, vel conſtituendo ſuper re, quæ retinetur a vendēte illam; & non eſt eadem ratio de vtroque; quia in illo nulla cadit fraudis vſurarum ſuſpicio, in hoc autem magna, vt palam eſt.

111 Decima quæſtio, an qui exegit pœnam ob non ſolutum cenſum per nouam conſtitutionem debitum, tempore præſtituto, teneatur reſtituere illam in foro conſcientiæ? Reſpondeo, quod ſic, ſi fuit conſtitutus poſt præfatam extrauagantem per dicta ſupra in glo. 9. Si autē fuit ante illam conſtitutus, diſtinguendum eſt, an ſit talis, & tam moderata, & tam abſque mente fœnerandi facta, vt iuſte potuiſſet poni quoad forum conſcientiæ, an non. Priore caſu non tenebitur reſtitue re: poſteriore uero ſic, argumento.l. ſi pacto quo pœnam. C.de pact. & l.iudam. C.de contr. vel cōmitt. ſtipulat. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verb. oblig. §. alteri. inſtit. de inutil. ſtipulat. c. ſuam, de pœnis. c. ſi ſæculi leges, & ſequenti. 12. q 2.

112 Vndecima quæſtio, an liceat ei, cui debetur cenſus vendere illum in certum tempus, vel ad vitam ipſius, vel emptoris. Reſpōdeo, quod non, per dicta ſupra in gloſ. 16. An autē vendere poſsit cenſum ipſum ſimpliciter? Reſpondeo, quod ſic, modo eodem pretio vendat, & non maiori, neque minori, quam fuit emptus, vt hæc extrauagans exprimit. Quod quia videtur ſtatutum fuiſſe ad euitandam fraudem vſurarum; fit, vt arbitrer licere in foro conſcientiæ habēti cenſum ſeptē aureorum emptum centum aureis ſi egeret, & non inueniret, qui vellet totidem emere: ſed aliquanto minoris, poſſe vendere minoris ſaltem quo ad forum conſcientię, modo nulla fraus vſurarū interueniat, ſed ſolum diminutio valoris: aut ex eo quod venditor quærit, & rogat emptorē, & merces vltroneæ vileſcunt: aut, quia multi ſunt venditores talium cenſuum, & pauci emptores, propter quæ valor rerum vē-

dendarum

dendarum minui ſolet, vt dicimus in Manuali Confeſſar. c. 23. nu. 78. Arbitror etiam quod e contrario, ſi multum rogaretur is, cui debetur cenſus vt venderet illum; & ille nollet, & adeſſent multi emptores, & pauci venditores, poſſet vendere aliquanto maioris, quam centum, ſaltim quo ad forum conſcientiæ. Tum quia iuſtum pretium cēſuum non videtur in pretio indiuiſibili conſtitutum ſicut nec ceterarū mercium, vt diximus ſup. not. 4. nu. 5. & latius poſt alios indict. Manua. cap. 23. nu. 79. & videtur licere, intra illam latitudinem pluris, vel minoris vendere, aut emere. Tum quia multitudo volentium vendere, & raritas volentium emere poteſt minuere pretium: & contra multitudo volentiū emere, & raritas volentium vendere poteſt illud augere, ſecundum omnes. Tum quia paſsim videmus in vrbe eos, qui habent cenſus emptos in montibus Pietatis, & alijs vēdere maiore pretio eo, quo emerunt, ſi rogatur a multis vendere: & contra minoris quā emerunt, ſi quærunt, & rogant emptores; & multi inueniuntur venditores, & rari emptores. Dixi ſupra bis, ſaltem quo ad forum conſciētiæ, quia non tam facile poteſt id aſſeri, quo ad forum exterius, ob hanc extrau. quæ expreſſe vetat illum vendi carius, vel vilius, quam ſit cōſtitutus: nihilominus tamen ex bono, & æquo idem poſſet dici, quoad forum exterius limitando eandem extrauagantem per rationes præmiſſas ne procedat, quando pretium cenſus creuit, vel decreuit poſt illius conſtitutionem ſed ſolum quando pretium non fuit auctū, nec diminutum. Quod quia quotidianum eſt, memorabile eſſe duco maxime confeſſariis.

Duodecima quæſt. an ſuper cenſu vel alio iure capiendi aliquos reditus, valeat conſtitui nouus cenſus? Reſpondeo, poſſe, vt dictum fuit in prima gloſſ. Quoniā annuus reditus pro re immobili habetur, per text. ſingul. in Clem. exiui. §. cumque annui reditus, de verbo. ſignifi. ibidem citatum.

113 Quæſtio decimatertia, an quælibet res immobilis, quæ pro pretio æquante cenſum ad humanos vſus locari valet, cenſeatur fructifera licet locari nunquam ſoleat; quales ſunt aliquot turres non conſuetæ locari? Reſpondeo, quod ſic. Tum quia non ſolum prædium, quod actu fert fructum, dicitur fructiferum: ſed etiam id, quod de ſe aptū, natum eſt ferre illum, argu. c. quid per nouale, de verbo. ſign. & l. ſylua cedua. ff. de verbo. ſigni. Tum quia modus loquendi pene omnium (qui ſeruandus eſt, l. labeo. ff. de ſupel. lega. & l. librorum. §. quod tamen Caſsius de legat. 3.) id habet. Tum quia ſpolians tenetur reſtituere fructus, quos ſpoliatus percipere potuit; licet actu non perceperit. tex. & ibi gloſſ. recep. in c. grauis. de reſtitu. ſpoliatorum.

Quæſtio decimaquarta, an vendens cenſum poſsit partē pretij pro

eo accepti dare alicui, ea lege, vt partem cenſus, quæ illi reſpōdet, ſol uat eius emptori? Reſpondeo quod non. Quia id effectu eſt mutuare pecuniam, vt aliquid lucretur: & ita ad vſuram dare; quod omni iure vetitum eſt, iuxta dicta in nota.6.nu.8.

Quæſtio decimaquinta, an liceat emere cenſum cōſtitutum ſuper diuerſis prædiis ſeparatis, expreſsis tamen finibus eorum? Reſpōdeo, quod ſic. Tum quia hæc extrauagans (quatenus ait, quod cenſus non poteſt conſtitui niſi ſuper re immobili) non intendit excludere pluralitatem rerum immobilium; ſed res mobiles. Tum quia diſpoſitio loquens de vno habet locum in pluribus, quando eadem ratio militat in illis; vt colligitur ex tex. adiunct. gloſ. prima communiter recepta, c.ſi compromiſſarius, de elect. lib.6. vbi hoc adnotat Dom. communiter receptus. Tum quia a iure antiquo non eſt recedendum, niſi quatenus dictat nouum, l. præcipimus. C. de appell. & ante hanc extrauag. licebat conſtituere vnum cenſum ſuper pluribus rebus; & hæc non vetat illud.

SVMMARIVM.

114 *CENSVARIVS poteſt pluribus vendere rem cenſualem.*
114 *Cenſus totus ſoluendus a poſſeſſore partis rei cenſuariæ.*
115 *Cenſuarius non tenetur pacto redimendi cenſum, caſu quo partē rei alienet.*
115 *Cenſus ante hanc extrauagantem creatus an pereat, parte rei perempta.*
116 *Cenſuarius, an poßit obligari in forma Cameræ.*
116 *Cenſuarius vendita re cenſuali liberatur.*
117 *Prædium non fit ex parte infrugiferum, eo quod reddat minus.*
117 *Prædium reddens minus non fit ex parte infrugiferum.*
117 *Cenſus non perit re facta ſterili.*
118 *Cenſuarius detinens rem vt tenetur.*
118 *Cenſum ponens ſuper re aliena vt tenetur.*

114 QVAESTIO decimaſexta, an liceat diuidere rem ſuper qua eſt conſtitutus cenſus, & vendere diuerſis diuerſas partes? Reſpondeo quod ſic: quoniam hæc extrauagans vetat, vt nec per pactū libertas alienandi rem cenſuariam, quā habet conſtituens & vendens cenſum tollatur, vel reſtringatur. Cum ergo ante conſtitutum cēſum poſſet diuidere rem cenſui ſubiectam in diuerſas partes, & eas vel aliquas earum diuerſis vendere; poterit idem facere poſt illū conſtitutū.

Quæſtio decimaſeptima, an venditor qui vendit aliquas partes fundi cenſualis, ipſe ſolus teneatur ſoluere totum cenſum, an etiā illi qui eas emerunt? Reſpondeo, quod is, cui debetur cenſus poterit illum to-

tum petere a quolibet illorum. Tum quia conditio creditoris non debet fieri deterior ex hæredum multiplicatione l.2.§. ex his.ff. de verb. oblig. & l.plane.ff.famil.hercíſ.ergo eadem,immo fortiori ratione,non debet fieri peior ex vẽditione partium fundi vectigalis. Tum quia per fundi uectigalis diuiſionem non diuiditur vectigal in præiudicium illius,cui debetur: immo poteſt petere a quolibet poſſeſſore illius vel partis eius l. communi diuidundo.ff. comm. diu. Tum quia gloſſ. illius l. recepta habet, mortuo emphyteuta, relictis duobus hæredibus, neutrum illorum ſoluendo partem penſionis, quæ illum contingit, liberari a poena caducitatis ſiue perditionis partis emphyteuſis in quam ſucceſsit: immo, altero illorum non ſoluente, ſuam partem totam emphyteuſim perdi ab vtroque; vt late poſt multos alios a ſe citatos tradidit Iaſon in l.2.nu.57.C.de iure emphyteu.

115 Quæſtio decimaoctaua; an ab initio conſtituti cenſus liceat paciſci, quod caſu, quo venditor cenſus vendiderit fundum vel partem eius, teneatur redimere centum? Reſpondeo, quod nõ: Quia hæc extrauag. in verſ. pacta, etiam vetat, ne in venditione cenſus poſsit opponi pactum, per quod a vendente cenſum inuicto pretium poſsit exigi; cui conſequens eſt, non poſſe apponi pactum, quo vendens redimere cogatur.

Quæſtio decimanona, an quicunque cenſus etiam ante hanc conſtitutionem creatus ſuper re certa, ea perempta, vel pro parte infructifera effecta in totum vel pro parte ceſſet? Reſpondeo, quod cẽſus ante hanc conſtitutionem creatus non perditur in totum, nec in partem, ex eo ſolo quod pars prædij vectigalis, ne cenſui ſuppoſiti perdatur. Quia id nullo iure videtur caueri, nec vlla efficaci ratione probari: cum is, qui debet illum; relicta parte, quæ ſupereſt cenſuario, cui debetur cenſus, liberetur. Nam vt probatum fuit notab.22.cenſus etiam ante hanc extrau. non poterat conſtitui in perſona; ſed tantum in re ipſa, qua perempta, vel derelicta liberaretur venditor.

Quæſtio vigeſima, an cenſus ſuper certis definitiſque rebus conſtitutus, & ſuper omnibus vendentis facultatibus, pereat in parte, parte illorum perempta? Reſpondetur quod non, ſi cenſus fuit creatus ante hanc extrau. per reſponſum, ad quęſtio. preceden. Et quod poſt hãc extrauagantem non poteſt creari cenſus ſuper omnibus bonis indeſignatis; ſed tantum ſuper deſignatis ſuis finibus; & de tali idem dicendum eſt, quod dictum eſt ſupra quęſt.17. de cenſu ſuper duabus rebus deſignatis conſtituto.

116 Quęſtio vigeſima prima, vtrum hanc extrauagantem tranſgrediatur, qui vendit cenſum obligando ſe ad ſolutionem in forma Cameræ? Reſpondeo quod ſic. Tum quia conſtituit, & vendit cenſum, in

alia forma quam poſita in illa. Tum quia obligat ſe ad pœnas & incommoda, quæ incurruntur per obligationem in forma Cameræ; & hæc extrauag. irritat omnia pacta & conuentiones ad quæ venditor iure communi non tenetur.

Quæſtio vigeſimaſecunda, an venditor cenſus deſinat eſſe obligatus ad ſoluendum illum vendendo, & diſtrahendo rem cenſui ſubiectam? Reſpondeo quod ſic, modo requiſito cenſuario illam vendat; tum quia onus reale tranſit cum ipſa re, c. ex literis, de pignoribus; tum quia ceſſante cauſſa ceſſat effectus, c. cum ceſſante, de appell. & cauſſa cur debitor cenſus tenetur ſoluere illum, eſt dominium vel poſſeſsio, quod, vel quam habet in re ſuper qua conſtituit cenſum, & deſinit illa habere per venditionem & traditionem eius toto tit. ff. de pericul. & commod. rei vend. Tum denique quia cenſus non conſtituitur, nec conſtitui poteſt ſuper perſona, vt late probatum fuit ſup. in notab. 22.

117 Quæſtio vigeſimatertia, an res cenſui ſuppoſita deſinat eſſe in parte frugifera eo ſolo, quod non reddit tantum, quantum tempore conſtitutionis, & venditionis eius reddebat? Reſpondeo, quod non. Tum quia nullo iure videtur probari, quod aliquod prædium dicatur in totum vel in partem peremptum eo ſolo, quod deſinat ferre tantum fructus, quantum antea ferebat: & ita non eſt dicendum. argumento, c. conſuluiſti 2. q. 4. Tum quia nō obſtat dicere, quod de æquipollētibus idem eſt cenſendum l. fina. ff. mandat. c. licet ex quadam, de teſtib. & quod paria & æquipollentia videntur, partem prædij perimi, & partem fructuum non ferre. Non inquam hoc obſtat, quia negari poteſt illa eſſe paria, & æquipollētia ſimpliciter, licet ſecundū quid ſint talia.

Quæſtio vigeſimaquarta an propter ſterilitatem fundi multorum annorum extinguatur cenſus? Reſpondeo quod non. Tum quia nullo iure id cauetur. Tum quia debitori cenſus relinquendo prædium illud cenſui ſubiectum pro derelicto liberatur ab onere illum ſoluendi, vt prædictum eſt.

118 Quæſtio vigeſimaquinta, an caſu, quo molendinum ſuper quo eſt conſtitutus cenſus deſtrueretur a domino eo quod aqua mutauerat curſum, & ædificauit aliud ex materia prioris molēdini, an cenſus debeatur ex ſecundo molendino? Reſpondeo quod ſecundum molendinum non erit ſubiectum cenſui: quia non fuit impoſitum illi, & certum eſt illud eſſe aliud a priori. Tum quia nauis conſtructa ex materia alterius nauis penitus diſſolutæ, eſt alia a priori. l. inter ſtipulantem. §. ſacram, verſ. & nauis. ff. de verbo. obligat. Tum quia etiam domus ſi vſque ad aream deſtruatur, licet ex eadem materia reſtituatur etiam in eodem loco, alia domus dicitur. l. quid tamen. §. 1. ff. quib. mod.

vſusf.

vſuſf. amitt. & d. §. ſacram. Tum quia ædificium conſtructum in vno, loco ex materia ædificij deſtructi in altero, non ſolum eſt aliud ab eo: ſed ēt frequenter, eſt alterius domini, vt colligitur ex. §. cũ in ſuo. inſtit de rerum diuiſione. Secundo dico, quod cenſuarius quia deſtruxit molendinũ, tenebitur ei cui debebatur cenſus conſtitutus in eo actione de dolo, vel alia, iuxta tex. in hoc aptum in l. repeti, ad iuncta magna gloſ. ff. quib. mod. vſuſf. amitta. & c. fin. cum ei adnot. de iniurijs. Aut ad minus cogetur reddere pretium, quod pro cenſu accepit, aut conſtituere illum ſuper nouum molendinum, vel aliam rem ſuam immobilem.

Quæſtio vigeſima ſexta, an qui emit cenſum ſuper aliqua re non libera, vel ſuper qua non poterat venditor eum conſtituere, quod tamen emptor ignorabat, poſſit emptor exigere illum abſque peccato. Reſpõdeo, quod ſic, pro tempore quo id probabiliter ignorauit. Tum quia ſic ignorans debet excuſari a damno c. 2. de conſtit. & ſua fraus & dolus nemini debēt prodeſſe c. ſedes. de reſcrip. l. itaque fullo, ff. de furtis. Et conſequenter emptor præfatus innocens non debet perdere cenſum, nec venditor doloſus excuſari ab eo ſoluendo. Tum quia venditor celans vitia, & defectus rei venditę tenetur emptori ad intereſſe. l. Iulianus. ff. de actio. emp.

Quęſtio vigeſima ſeptima, an in caſu pręcedentis quęſtionis poſſit emptor compellere venditorem ad reſtituendum pretium? Reſpondeo quod ſic. Tum quia datum ob cauſam, ea non ſecuta redire debet ad dantem toto tit. de conditio. cauſ. dat. cauſ. non ſecu. & C. de condi. ob cauſ. & pręfatus emptor dedit pretium ob cenſum ſuper re libera conſtituendum, quod non fuit ſecutum. Tum quia venditor prædij ſeruituti ſubiecti tenetur emptori id ignoranti ex empto actione l. 1. ff. de action. empt. & ad intereſſe ſi ſciens vitium celauerit, aut ad quantum minoris, ſi ignorauit iuxta deſtinctionem poſitam in l. Iulianus. ff. eod.

Quæſtio vigeſima octaua, an ab initio conſtitutionis cenſus poſſit fieri pactio, vt vendens teneatur ſoluere cenſum donec pretium reddat, caſu quo res non eſſet libera, vel eſſet alij cenſui ſubiecta. Reſpondeo, quod non: tum quia cenſus cum huiuſmodi pacto conſtitutus videtur eſſe contra formam præfatæ extrauagantis: tum quia aperiretur magnum oſtium exercendis vſuris. Nam volentes ſub eis mutuari, conſtituere poſſent cenſus ſuper alienis prædiis, & volentes mutuare ſub vſuris, emerent illos cum huiuſmodi pacto, per quod ſecure accipient vſuram nomine cenſus, & huiuſmodi oſtium nullatenus eſt aperiendum. arg. l. conuenire. ff. de pact. dotalib. & c. ex parte de conſuetud. Tum quia non obſtat, quod ex pretio eius quod iure ineſt,

nihil

nihil nocet l.3.ff.de legat.1.c. ſignificaſti, de electio. ſi tantum eo modo quo ineſt exprimatur, iuxta gloſſ. & trad.ibi vtiliter a Felin.in c ad audientiam.2. de reſcrip. & quod contentum in ipſo pacto videtur tacite ineſſe per allegata in quæſtione præcedenti. Non inquam hoc obſtat, quia licet tacito iure inſit quod cõſtituens, & vendens cenſum ſuper re aliqua, vel non libera teneatur reddere pretium, & ad intereſſe, vt prædictum eſt; non tamen iure ineſt, vt teneatur ſoluere cenſum male conſtitutum donec reddatur pretium: quia hoc eſſet vere, vel præſentiue vſurarium. arg. eorum, quæ ſupradicta ſunt.

SVMMARIVM.

119 *CENSVS in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, et exegi poſſit.*
119 *Cenſus poſitus in alia re, quam peccunia numerata, an ad eam reduci debeat.*
120 *Cenſus creatus alio pretio, quam nummis vt licitus.*
121 *Cenſus cum quo pacto perimendi conſtitui poſſit.*
121 *Cenſus an ualeat cum pacto repetendi pretium; recipiendo in partem ſolutionis eius cenſus antea ſolutos.*
122 *Cenſus redimi poteſt etiam ſine numerata pecunia.*
123 *Cenſus pro redemptione quale amplius liceat accipere.*
124 *Cenſus vt redimitur per compenſationem.*

119 QVAESTIO vigeſima nona, an iuſte poſsit accipere cenſum emptor, qui nouit rem ſuper qua conſtituitur ſibi cenſus eſſe alienam, vel non liberam, & ſimulat ſe id ignorare, vt poſsit, quando voluerit, cogere venditorem ad reddendum ſibi pretium, ea ratione quod eum conſtituit ſuper re, quæ non erat ſua, vel non erat libera, & apta ad conſtituendum illum. Reſpondetur, quod non. Tum quia illa ſimulatio doloſa non debet ei prodeſſe, arg. a contrario ſenſu c. vtilem, iunct. gloſſ. 22.q.2. & arg.tot.tit.C. plus valere quod agitur, quam quod ſimul. concip. Tum quia ſimulatio doloſa eſt peccatum, vt probat Thomas recep. 2.2.q. 111. art.1. Quibus eſt conſequens, non poſſe ipſum bona conſcientia recipere cenſum illũ ſic impoſitũ, & quod ſi reciperet, teneretur eum reſtituere, vel computare in partẽ ſolutionis pretij, quod pro eo dedit, & hoc in foro interiori conſcientiæ. In foro autem exteriori, ſi non confiteatur, nec probetur, obtineret: quia in illo foro de non exiſtentibus & non apparentibus idem iudicatur. l. duo ſunt Titij. ff. de teſtam. tutel. & gloſſ. c. ſi ſacerdos, de officio ordin. ſed ſi probaretur poſſet puniri pœna vſurariorum vltra id, ad quod in foro conſcientiæ obligatur, eo quod vſuram palliatam

admiſit

admiſit per ſupradicta in notab.1.nu.4.

120 Quæſtio trigeſima, an cenſus conſtitutus in alia re, quam in nume rata pecunia; puta in tot modijs frumenti, vel tot amphoris vini, vel cadis olei debeat reduci ad pecuniam numeratam, quæ iuſte reſpondeat pretio pro eo dato, ſi pretium frumenti, vini, vel olei adeo creuerit, vt excedat pretium pro eo datum, licet cum daretur eſſet iuſtum: Ad quam quæſtionem reſpondeo, primo quod pro parte negante facit: quia non debet augeri, vel minui pretium rei venditæ, quod erat iuſtum tempore venditionis, eo quod pretium illius poſtea creuerit: alioquin omnium fere rerum immobilium vēditionum pretia eſſent augenda; cum fere vbique longe maiori pecunia numerata valeant hodie, quam tempore venditionis valebant: quod eſſet abſurdum, & ita non dicendum l. nam quod abſurdum.ff.de bonis liber. Secundo quia iuſtitia pretij ad mercem eſt aſſumenda ſecundum tēpus venditionis; & non ſecundum tempus futurum vel præteritum, iuxta l. pretia rerum. ff.ad legem Fal. Tertio quod ſi pretium frumenti, vini, vel olei eſſet valde diminutum, non propterea vendens eſſet cogendus ad reſtituendum aliquid de pretio, quod erat iuſte tempore venditionis acceptó: ergo nec ementi cenſum debet diminui quātitas eius, quod fuerit auctum pretium eius; quia quod operatur oppoſitum in oppoſito, operatur propoſitum in propoſito.l. etſi contra tabulas.ff.de vulg. & c. ſciendum.8. q.1.

Pro parte aūt affirmante facit primo, quod in multis Hiſpaniæ regnis, vt prædictum eſt in quæſt.3. facta eſt præfata reductio. Secundo quod cum emitur cenſus alterius rei, quam numeratæ pecuniæ, maior reſpectus habetur ad pretium eius, quam ad ipſam rem: & ita magis videtur poni cenſus in numerata pecunia; quam in ipſa re, quæ illa æſtimatur. ſicut cū datur aliqua ſpecies ęſtimata in dotē, videtur potius data pecunia, qua æſtimatur, quam ipſa.l. æſtimatæ.ff. ſolut.matrimo. Pro reſolutione huius quæſtionis, & concordia pro vtraque parte citatorum dico primo, quod iuſte poteſt ſtatui a legiſlatore non recognoſcente ſuperiorem, vt prædicta reductio fieret, ob rationem ſecūdam pro parte affirmante formatam. Dico ſecundo, quod antequam præfata reductio fieret per legē, ſoluendus eſſet cenſus in ea re, in qua conſtituta eſt, ſiue pretium eius ſit auctum, vel diminutum, ſiue non propter rationes pro parte negante adductas.

121 Quæſtio trigeſimaprima, an tutus ſit in conſcientia emptor cenſus, ſi vere iuſtum pretium ſoluit, ſed non in præſentia Notarij & teſtium, nec in pecunia numerata: ſed per liquidi, & iuſti pretij recompenſationem, vel ſine fraude in mercibus, quas vēditor cenſus emere volebat, & quæ pro iuſto pretio taxatæ fuerunt. Reſpondeo, quod ſic,

vt dixi

vt dixi ſupra in gloſ.3.nu.

Quæſtio trigeſimaſecunda, quid ſi non pro iuſto pretio fuerunt æſtimatæ & partē pretij in mercibus partem in pecunia accipere fuit coactus, an tunc emptor cenſus teneatur ad damnum emergens, & lucrum ceſſans: an tantum ad ſupplendum iuſtum pretium? Reſpondeo, quod præfatus emptor tenebitur ad ſupplendum iuſtum pretiū, & inſuper ad totum intereſſe tam lucri ceſſantis, quam damni emergentis: tum quia tenetur offerre & ſoluere totum pretium. l. Iulianus. §. offerri. ff. de action. empt. Tum quia venditor tenetur ſoluere intereſſe emptori per principium præcitatæ l. Iulianus, & l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. ff. de action. empt.

122. Quæſtio trigeſimatertia, an poſsit dari iuſta venditio cum pacto exigendi pretium a venditore aliquo caſu? Reſpondeo, quod non; niſi ſit caſus in quo iure communi pretium exigi poſsit, vt quia fuit ignoranter emptus ſuper re non libera, vel inepta cenſui ſoluēdo; vel quando venditor denunciauit emptori, ſe velle cenſum redimere. Tunc enim intra vnum annum poteſt cogi ad redimendum, vt habet hæc extrauag. verſ. *cum vero.*

Quæſtio trigeſimaquarta, an per adiectionē pacti, de qua in quæſtione præcedenti emptio cenſus fieret, aut præſumeretur vſuraria? Reſpondeo, quod ſic, per eandem extrauag. verſ. *contractusq́, in alia forma.*

Quæſtio trigeſimaquinta, an a principio poſsit fieri pactum vt emptor pretium repetat quādocunque volet, computatis in eo omnibus cenſibus antea receptis? Reſpondeo, quod non. Tum per eandē extrauag. verſ. *contractusq́, ſub alia.* Tum quia per huiuſmodi pactū aperiretur via fraudandi leges vetantes vſuras; quod non eſt faciendum, arg. c. ex parte. de conſuetud.

Quæſtio trigeſimaſexta, an clauſula huius extrauag. quod cenſus redimatur eodem pretio quo fuit conſtitutus, reſtringatur ad ſolum cēſum redimibilem tantum? Reſpondeo quod non: Quoniam, vt hæc extrauag. videtur habere locum in cenſu perpetuo irredimibile poſt eam conſtituendo, vt diximus in gloſ.10. Ita pars illa eius de non vendendo, vel emendo carius vel vilius habebit locum in eodem, ſed ſicut ipſa non includit cenſus redimibiles ante ipſam conſtitutos: ita etiam a fortiori non includet irredimibiles ante illam conſtitutos.

123. Quæſtio trigeſimaſeptima, an venditori cenſus liceat pretium redemptionis ſiue caſſaſionis ſoluere in alijs rebus, quam pecunia numerata? Reſpondeo, quod ſic: tum quia regulariter quoties fit contentus debitor de pretio ſibi debito, cēſetur ſibi ſolutum. l. ſatisfactio. ff. de ſolutio. adiunct. l. 1. qui ſatiſdare cogan. l. ſi rem. §. omnis. ff. de pignorat.

gnorat. actio. & is caſus non videtur exceptus ab illa regula; & ita ma net ſub ea. argumento gloſſ. ſolem.in l. omnis definitio.ff. de regul. iuris. quæ habet ſimilem in rubr. eod. tit. lib.6. Tum quia hæc extrauagans exorbitat a iure communi, quatenus ſtatuit, vt pretium cenſus non poſsit ſolui eius venditori etiam volenti, niſi in pecunia numerata, & ita eſt reſtringenda.c. quæ a iure.de regul.iur. in 6. & conſequenter cum ſolum ſtatuat de pretio ſoluendo venditori pretium cenſus conſtituenti non debet extendi ad pretium ſoluendum emptori pro eo redimendo, ſiue caſſando. Tum quia mens & ratio auctoris extrau. fuerunt obuiare fraudibus vſurarum, & iuuare conſtituentes cenſus, ne vrgente neceſsitate, acciperent pro pretio, vel parte pretij aliqua ſibi parum commoda; vel maioris, quam iuſtum eſſet, æſtimata. Quæ mens, & ratio ceſſant in pretio ſoluendo emptori pro redemptione ſiue caſſatione illius, & ita ipſa extrau. ceſſabit in illo: arg.l. 1
adigere.§.quamuis.ff.de iure patron, & c. cum ceſſante.de appella.

124 Quæſtio trigeſimaoctaua, an liceat accipere pro eius redemptione, ſiue caſſatione aliquid vltra id, quod datum fuit, ſi ſolutio fuit in pluribus terminis; puta ſoluendo illud intra ſpacium trium, vel quatuor annorum? Reſpondeo quod non, ſi illud plus accipiatur tamquā pretium, vel pars pretij: ſed ſic ſi accipiatur tamquam ſolutio alicuius partis cenſus iam decurſi. Verbi gratia: emit quis in Aragonia cenſum 15. ſcutorum trecentis ſcutis, iuxta legem illius Regni, qua ſtatuitur, vt iuſtum pretium cenſus vnius anni ſint viginti, & venditor vult redimere, vel caſſare totum cenſum vnica ſolutione: non poteſt emptor quidquam amplius, quam trecenta iuxte accipere: immo, nec ſi pluribus ſolutionibus, ex interuallo etiam magno factis redimat, poteſt capere aliquid amplius, tamquam pretium: ſed ſic tamquam ſolutionem cenſus decurſi. Si enim venditor tribus annis redimat cenſum illorum quindecim, poterit vltra 300. capere quindecim: pro cenſu quidem ſequentis anni primam ſolutionem decem; & pro cenſu anni ſequentis ſecundam ſolutionem quinque. Per ſolutionem enim tertiæ partis pretij non redimitur niſi tertia pars cenſus: nec per ſolutionem duarum partium pretij, niſi duæ partes cenſus. Et ita ſoluta prima tertiæ partis pretij currunt duæ partes cenſus, & ſolutis duabus partibus pretij, currit tertia pars cenſus, vt palam eſt rem ſatis perpendenti.

Quæſtio trigeſimanona, an cenſus redimi poſsit per compenſationem debiti liquidi? Ad quod reſpondeo, quod ſic, eo modo quo dicitur in q. ſeq. tum quia omnis actio ipſo iure tollitur per compenſationem debiti liquidi.l. fin.C.de compenſ. Tum quia debitor cenſus poterit proponere coram iudice competenti, quod is, cui debet cenſus,

ſus, debet ſibi liquide tantum, quantum fuit pretium acceptum, & petere ab eo, vt iubeat ei habere cenſum pro redempto. Poſſet item extraiudicialiter conuenire cenſuarium, & monere, vt ex tunc habeat cenſum pro redempto, proteſtans, ſe non eſſe obligatum ad ſoluendum illum amplius, nec velle, vt duret vltra: immo velle, vt extinguatur per compēſationem. arg. l. vlt. cum ei annotatis. ff. de compēſ. & quod curſus vſurarum ceſſet, quo ad concurrentem quantitatem a tempore, quo cępit vſurarius illā debere. l. cum alter. ff. de compens.

SVMMARIVM.

125 *CENSVM ſoluere vtilius interdum eſt, quam compenſare.*
126 *Cenſuario quouis tempore fit denunciatio redemptionis.*
126 *Cenſus, an totus ſoluendus cum redimitur ante terminum.*
127 *Cenſuarij prælationi vt poteſt præiudicari.*
127 *Cenſuarij prælatio, an obſit cognatis, vel ſocijs.*
128 *Cenſus centum pro mille donatus ad uitam, an valeat,*
129 *Cenſus non poteſt poni hodie ſimul ſuper vna re deſignata, & generaliter ſuper omnibus alijs bonis non deſignatis.*

125 QVAESTIO quadrageſima, an compenſatio iſta fiat ipſo facto, vt cenſuarius nō poſſit accipere quidquam ratione cenſus, tempore, quo incipit debere liquido, tantum ei, qui debet cenſum, quantum dedit pro illo, eo quod videatur ipſo facto extinctus. Et pro parte quidem affirmante facit, quod compenſatio fit ipſo iure. l. fina. C. de compenſ. Sed contrarium puto verius: tum quia ſecundū Azonem in ſumma tit. de compenſ. nu. 7. compenſatio quidē fit ipſo iure: ſed parte opponente illam. arg. §. compenſationes. inſt. de actio. Tum quia in noſtro caſu non concurrit debitum vnius partis cum debito alterius. Quia qui vendidit cenſum, obligatur quidem ſoluere illum cenſuario tempore ad id ſtato: ſed non debet ei pretium eius, niſi redemerit; & ita donec declaret, & moneat cenſuarium, quod vult redimere cenſum, & quod id quod ſibi debet accipiat in compenſationem pretij redemptionis, non videtur redemptus cenſus. Tum quia multis de cauſis conuenire poteſt debenti cenſum, vt ſoluatur ſibi, quod debet ei cenſuarius, quam redimere cenſum; per quas rationes ſoluuntur in contrarium adducta.

126 Quæſtio quadrageſimaprima, an denuntiatio facienda per debitorem cenſuario ante bimeſtre, quod vult redimere cenſum, poſſit fieri qualibet parte anni? Reſpondeo quod ſic: tum quia hæc extrau. nullum tempus ad id præfigit: tum quia per illa verba, quibus

ſtatuit

ſtatuit eam fieri poſſe, cum cenſus extinguendus erit; ſignificat eam fieri poſſe quocunque tempore cenſus extingui poteſt. At ex ead. extrau. colligitur id quolibet tempore fieri poſſe: tum quia ſubijcit; quod ſi poſt denuntiationem non redemerit in fine bimeſtris, nec coactus fuerit redimere intra annum, poterit quandocunque redimi, præuia tamen denuntiatione prædicta.

Quæſtio quadrageſimaſecunda, an ſi redemptio fiat ante finem anni, quando debet ſolui cenſus, ſit ſoluendus totus cenſus illius anni, an pro rata temporis? Reſpondeo, quod tantum pro rata temporis. Quin alioquin non poſſet libere quandocunque vellet redim re, cum incepto anno non poſsit id ſine pœna, vel damno facere: & is dicitur libere aliquid facere, qui ſiue vllo damno poteſt. c. 1. de regular. lib. 6. vbi hoc annotauerunt Domini. & Franc. & facit gloſſ. in clem. dudum. verbo, libere. de ſepult.

127 Quæſtio quadrageſima tertia, an prælationi, quam per hanc extrau. habet cenſuarius in emptione rei cenſui ſubiectæ, præiudicare poſsit is, qui debet cenſum, redimendo prius illum, & poſtea vendendo cui placuerit? Reſpondeo, quod ſic. Quia cenſuario non datur ius prælationis, niſi pro tempore, quo eſt cenſuarius; & ſimul ac redimitur cenſus, deſinit eſſe talis, & redemptio poteſt fieri quocunq; tempore, per eandem extraug. vt prædictum eſt.

Queſtio quadrageſima quarta, an cognato, vel ſocio habẽte ius prælationis in re cognati, vel communi ſocij, cenſuarius ſit præferendus? Reſpondeo quod non: tum quia princeps concedendo vni gratiam, non videtur velle præiudicare alij. l. 2. §. ſi quis a principe. ff. ne quid in loco pub. & c. ſuper eo. de offic. delega. & ita præfat. Pius V. concedendo cenſuario gratiam, vt præferatur in emptione rei ſibi cenſualis alijs emptoribus, non cenſetur præiudicare cognatis, vel ſocijs venditoris, qui conſuetudine, vel ſtatuto aliquo habent ius prælationis in emptione rerum ſui cognati, vel ſocij. Tum quia alioqui pateret via facilis fraudandi eos ſuo iure æquiſsimo prælationis; cum facilime poſſet venditor cognatus, vel ſocius conſtituere aliquantulum cenſus alteri emptori ſuper re, quam vellet transferre in eum per venditionem. Cui rei, quia eſt vna de malitijs hominum, obiuandum eſt l. in fundo. ff. de rei vend. c. ſedes de reſcript.

128 Quæſtio quadrageſima quinta, an ſit licitus contractus, quem nuper fecerunt duo; quorum alter donauit irreuocabiliter alteri mille obliganti ſe ad donandum, vel dandum donatori centum quolibet anno, dum viueret; ita quod poſt mortem eius nihil deberetur ſibi nec hæredibus eius? Reſpondeo quod pro parte negante facit hæc extrau. quatenus habet, nullum cenſum poſſe conſtitui, & vendi, niſi ſer-

uata forma in ea ſcripta: quæ tamen in hoc caſu non fuit ſeruata. pars vero affirmans eſt tenenda. Tum quod eſt licita donatio ſub modo iuſto facta toto tit. de dona. quæ ſub modo. & præfata donatio eſt euiſmodi; nullum enim continet modum iniuſtum. Tum quod ſubitio periculi eſt iuxta cauſſa accipiendi aliquid vltra id, quod datur, l. 1. & 2. C. de naut. fœnor. & not. in c. fin. de vſur. & tradit Dec. in conſ. 123. & in caſu propoſito donator ſubijt periculum perdendi omnia mille, vel magnam partem illorum, quæ donat: nam ſi paucis, vel nullis annis vixerit, longe minus, quam donauit, vel nihil accipiet. Tum quod is contractus nullatenus eſt mutuatio, etiamſi non ſit vera donatio: ſed donatio ſub modo, aut contractus innominatus, do, vt des; vt diximus in Manual. Confeſs. c. 17. nu. 222. Tum quod; vt ibidem diximus, licitum eſt donare alteri aliquid cum pacto, quod ſi vixerit certos annos, reddatur ei duplum; & alioqui nihil. Tum denique quod nō obſtat hæc extrau. pro parte negante adducta: quia loquitur de cenſu conſtituto per viam emptionis, vel alterius contractus ei æquipollentis, vt diximus ſuper ea in gloſſ. 17. In caſu autem propoſito agitur de cenſu conſtituto per viam donationis ſub modo factæ; & ita non videtur ad ipſum extendi: cum quiſque poſsit rei ſuæ traditioni modum imponere. l. in traditionibus. ff. de pactis. c. verum, de conditio. appoſit.

129 Quæſtio quadrageſima ſexta, an cenſus conſtitutus Romæ anno 1570. ſuper vna re immobili, & ſuis limitibus deſiganata; & ſimul generaliter ſuper alijs omnibus rebus mobilibus, & immobilibus non deſignatis, fuiſſet iuſte conſtitutus? Reſpondeo, quod hæc quæſtio fuit data in dubium ante aliquot dies in celeberrimo Rotæ Prætorio, & ei ad nos delatæ reſpondimus quod non. Tum per illa quæ quidam Patronus cauſſarum doctiſsimus adducebat. Tum per hanc extraua. quæ edita fuit anno 1568. in ipſa vrbe Roma; in qua eadem fuit conſtitutus cenſus anno 1570. & ita duobus ſaltem annis poſtea. Tum quod eam breuiter decideramus ante paucos menſes in gloſſ. 2. commenti eius, quod huic commentario adiecimus. Tum quod multis probauimus olim communem ſententiam in hoc commentario not. 22. nu. 90. contra Sot. & Couar. ſupra citatos, quod cenſus non poteſt conſtitui ſuper ſola perſona, (& ſecundum noſtram ſententiam, vt ſupra dictum eſt iudicatur in Hiſpania) & conſtituere cenſuum ſuper omnibus bonis generaliter, vel ſuper vna re deſignata; & generaliter ſuper alijs omnibus, eſt effectu, quadamtenus conſtituere illum ſuper perſona tenere contrarium eſſet eneruare mentem huius extrau. ſi ſatis res perpendatur.

SVMMA-

SVMMARIVM.

130 *CENSVS non imponitur hodie ſuper omnibus bonis, etiam aliquo de-ſignato.*
131 *Cenſum vt imponit quis in re aliena, vel ſua, & aliena.*
132 *Cenſus venditor regalia iura ſoluere debet.*
133 *Cenſus emptor vane fit procurator ad exigendum.*
134 *Cenſui ſoluendo finis ſemeſtris poteſt ſtatui.*
135 *Cenſus venditor obligari poteſt pro euictione.*
136 *Venditor cenſus non poteſt obligari ad pœnam dupli.*
137 *Venditor cenſus vane conſtituit ſe poſſeſſorem precario.*
138 *Venditor cenſus non poteſt dare facultatem capiendi poſſeßionem, nec renũtiare foro, nec dare contractui paratam executionem.*
139 *Cenſus inſtrumento quale, &c. non inſeritur.*
140 *Cenſui emendo, an vllum pretium præfixum.*

130 QVONIAM poſt hæc ſcripta breui reſpondimus decem, &
octo quæſtionibus reſultantibus ex duobus contractibus duo-
rum cenſuum in Regno Neapolitano cuidam honorabili viro conſti-
tutorum; in gratiam, & obſequium admodum Illuſtris Reuerendiſs.
q. Domini Petri a Lunell Caietani Epiſcopi, multis nominibus mihi
ſuſpiciendi; hæc quadrageſima ſeptima quæſtio continebit ſex prima
reſponſa in ſummam redacta. Primum erit, quod non potuerunt præ-
dicti cenſus conſtitui poſt hanc extrauagantem ſuper omnibus bonis,
nullo immobili ſpecialiter ſuis finibus deſignato, vt ſupra diximus in
eius gloſſ.2.nu.86.& q.46 129 Secundum quod nõ potuerunt etiam
imponi ſuper omnibus bonis generaliter, etiam quodã immobili ſpe-
ciali expreſſo, & finibus eius deſignato. Quia eſt contra formã huius
extrauagantis, & eius rationem in dicta gloſſ.2.num.86.tactam, & in
qõ.46.paululũ dilatatam. Tertium quod impoſitio cenſus ante hanc
extrauagantem facta ſuper omnibus bonis vendentis licuit: ſi tamen
imponens bona capacia tanti cenſus habuit: Quoniam nullo iure an-
tiquiore illa videtur ſtatutum, ne quis poſſet vendere cenſum gene-
131 raliter ſuper omnibus bonis ſuis. Quartum quod duo poſſunt im-
ponere vnum cenſum ſuper duabus rebus immobilibus ſuis terminis
deſignatis; quarum vna ſit vnius imponentis, & altera alterius. Nullo
enim iure antiquo, neque nouo huius Extrauagantis videtur hoc pro-
hibitum; & ita nec dicendum arg. c. legatur 24.q.2. & §.conſideremus.
auth. de trient. & ſemiſs.coll.3. Quintum, quod quis poteſt vendere,
& imponere cenſum ſuper re immobili aliena, conſentiente domino;
quia

quia venditio rei alienæ valet.l.rem alienam.ff.de contrahen.empt.Et
ſi fiat, conſentiente domino, eſt efficax; quia non poteſt illi contra-
uenire.c. quod ſemel, de reg. iur. lib.6.Et quia dominus fundi, qui po-
teſt cenſum imponere, poteſt alteri imponenti conſentire, per reg.qui
poteſt alien re, poteſt alienanti conſentire.ff.de reg.iur. licet aliud ſit
vendere, & aliud vendenti conſentire.l.aliud.ff.eod & tradita ibi per
132 Dec. Sextum quod venditor cenſus, & non emptor tenetur ſoluere
iura regalia; quæ ratione prædij cenſuarij Fiſco debentur: tum quia
dominus prædij vendens ſuper eo cenſum, non poteſt præiudicare Fi-
ſco, neque alteri tertio.arg. l.1. & tot.tit.C.de reb.alien.non alienan.
tum quia nõ valet pactũ factũ inter venditorẽ, & emptorẽ, ne poſſeſ-
ſor prædij vẽditi teneatur ſoluere iura fiſcalia.l.2.C.ſine cẽſu, & reliq.

Quæſtio quadrageſima nona continebit ſeptimuin, & alia quin-
que de prædictis decem & octo reſponſis. Septimum quod ad iu-
ſtam cenſus impoſitionem non ſufficit, vt venditor cenſus con-
fiteatur, ſibi eſſe ſolutum pretium; ſeque eſſe de ſolutione contentũ
poſt hanc extrauagantem, vt eius contextus expreſſe continet: quãuis
ante illam id ſuffeciſſet. Quoniam ſolutũ dicitur creditori quomodo-
cunque ei ſatisfactum ſit, l.1.ff.qui ſatiſd.cogan. & l.ſi rem.§.omnis.ff.
133 de pign. act. & l.ſatisfactio.ff.de ſolutionib. Octauum, quod ſuperua
canea, & inanis eſt conſtitutio, qua venditor cenſus conſtituit empto-
rem procuratorem in rem propriam ad illum recipiendum, vel exigẽ-
dum: tum quia emptor eſt dominus cenſus, & non venditor poſt tra
ditionem illius ſufficientem, iuxta l. traditionib.de pact.C. & ita non
indiget mandato procuratorio venditoris ad recipiendum, vel exigen
dum illum; neque illud ei quidquam prodeſt: tum qui etiam nihil
prodeſt emptori ad cogendum venditorem ad tradendum ei cenſum
venditum; quoniam non debet eum ad id cogere nomine venditoris;
ſed ſuo proprio, quia vendit illum, & pretium ſoluit, iuxta l.Iulianus.
134 §.offerri.ff. de actionib. empt. Nonum, quod iuſte poteſt conueniri,
vt dimidium cenſus ſoluatur in fine ſemeſtris, & alterum in fine anni:
vel quod tertia pars in fine cuiuſque quadrimeſtris. Primum quia nul
lo iure antiquo, nec nouo huius extrauagantis ſtatuitur contrarium.
Deinde quia iure communi penſio alicuius rei conductæ debet ſolui
in termino a partibus ſtato, ſi quem expreſſe ſtatuerunt, iuxta glo.cõ
muniter receptam in l. ædẽ. C. de locat. Et ideo cõſtitutio temporis ad
ſoluendum cẽſum nihil aliud eſſe videtur, quam ſublatio dubij; quod
iura permittunt, & approbant: & ſic eſt quædã expreſsio eius quod
quadamtenus tacite ineſt; quæ quidem expreſsio nihil nocet.l.3.de le
135 gat.1.c.ſignificaſti de elect. Decimum quod promiſsio, qua vẽditor
cenſus ſe obligat ad defendendum cenſum venditum emptori, & de

euictione

euictione videtur permiſſa etiam poſt hanc extrauagantē. Tum quia non videtur illa tollere ea, quæ ſunt naturalia contractus emptionis, & venditionis; qualia ſunt obligatio, & cautio de euictione rei venditæ, iuxta l. ſi fundus, & tot.tit.ff.de euictionib.& l. pacta conuenta, iunct.gloſſ. ff.de contrahē.empt. Tum quia eorum, quæ tacite inſunt, expreſsio nihil nocet, vt dictum eſt: & per iura prædicta tacite ineſt venditioni prædicta obligatio, vt etiam diximus ſupra qō.26. & ſeq.

136 Vndecimum quod promiſsio de ſoluendo cenſum ſub pœna dupli non poteſt fieri poſt hanc extrauagantem; quamuis ante illa fieri potuiſſet. Hæc enim extrauagans prohibet fieri omnia huiuſmodi pa-

137 cta pœnalia; quæ tamen ante illā non videbantur prohibita. Duodecimum quod clauſula, qua venditor cenſus conſtituit ſe poſſeſſorē nomine precarij videtur eſſe inepta; & tam iure antiquo, quam nouo reprobanda. Quia venditor cenſus non vendit rem cenſuariā, nec minus poſsidet eam poſt venditum cenſum, quam antea; & cenſum quē vendidit, nullo modo poſsidet ipſe; ſed emptor, vt palam eſt.

138 Quæſtio quinquageſima continebit decimum tertium, & reliqua quinque reſponſa de prædictis decem & octo in ſummam, vt diximus, redacta. Decimum tertium, quod clauſula, qua venditor cenſus facit copiam emptori eius capiendi auctoritate propria rem cenſuariam ob ceſſationem ſolutionis penſionis, eſt iniqua, & omni iuri, non ſolum nouo huius extrauagantis, ſed etiam antiquo contraria. Tum quia ſequeretur, quod propter ceſſationem a ſoluendo cenſum vnius aurei perderetur fundus valoris mille aureorum; & ita perderetur, vt emptor cenſus poſſet illum auctoritate propria capere. Tum ob alia quæ de pactis, quibus datur facultas auctoritate propria rem aliquam capiendi multis in locis traduntur. Decimum quartū, quod pactum quod venditor cenſus renunciat foro ſuo, & alio ſe ſubijcit, eſt contrarium iuri nouo huius extrauagantis. Quia per eam vetantur conditiones omnes grauantes cenſus venditorem, vltraquam cenſus natura requirit: non tamen videtur contrarium iuri antiquo; quia nulli tali videtur prohibitum. Decimum quintum, quod conuentio, qua venditor cenſus ſe obligat ad ſoluendum quolibet die dimidium ducati procuratori, ſiue nuntio emptoris, ad recipiendum cenſum poſt terminum lapſum miſſo, eſt contraria huic extrauaganti, vt expreſſe habetur in ea: quamuis iure antiquo non videtur reprobata, modo illud, quod ſoluendum erat pro qualibet die procuratori, ſeu nuntio non eſſet notabiliter nimium. Decimum ſextum, quod conuentio, qua partes conueniunt, vt inſtrumentū, quod continet cenſus emptionem, habeat executionem paratam, eſt contraria huic extrauaganti, vt ex illius contextu facile colligitur; niſi lege Regia, vel conſue-

conſuetudine præſcripta caueatur, quod in Regno Neapolitano inſtrumenta publica habeant executionem paratam, ſiue quod ſint guarentigiata. ſi hoc enim illis caueretur, poſſet apponi; quoniam hoc nõ eſſet aliud quàm exprimere illud, quod tacite ineſt, cuius expreſsio,
139 vt ſupra diximus, nihil obeſt. Decimum ſeptimum quod clauſula illa; Cum omnibus alijs clauſulis, & cet. non poteſt apponi poſt hanc extrauagantem, ſi conſuetudo notariorum publicorum illius Regni habet, quòd ratione illius clauſulæ poſsint in inſtrumento apponi aliquæ obligationes, vel renuntiationes contrariæ huic extrauaganti, vt
140 ex ea colligitur. Decimum octauum, quod licet videri poſſet alicui præfatos cenſus iudicari poſſe iniuſte impoſitos ratione pretij; quia imponuntur ad rationem decem pro centum: non tamen eſt firmum. Tum quia, vt nos ſupra ſcripſimus, nullo iure nouo, neque antiquo videtur expreſſe ſtatutum, quod pretium dicatur iuſtum cenſus conſtituendi. Tum quia pro varietate regionum, vt ſupra etiam admonuimus nu. 104. varium ſoluitur. In Aragonia enim ſoluitur ad rationem quinque pro centum. in Nauarra ad rationem ſex pro centum. in Caſtella ad rationem ſeptem & aliquantulum plus pro centum: & in aliquot partibus Galliæ ad rationem decem pro centum, quod etiã in Germania ſolitum fuiſſe, ſignificant extrauagantes Martini, & Calixti poſitæ in tit. de empt. inter extrauagantes communes; quatenus probant, licitos fuiſſe quosdam cenſus impoſitos ad rationem decem pro centum. Et quod etiam in Vrbe vidimus aliquos impoſitos ad rationem nouem pro centum, & octo pro centum: quamuis nunc vt plurimum imponantur ad rationem ſeptem pro centum.

FINIS.

INDEX
RERVM, ET VERBORVM
breuiter collectus.

A

AMOR, an dicatur cogere vt timor. fol. 17. nu. 52

B

BARTHOLOMEVS a Carranca laudatus. fol. 25. nu. 73.
Bona omnia ſunt communia inter virum & vxorem in Luſitania. 22. 65.

C

CAROLVS V Imperator, & Rex Philippus II. & eorum conſiliarij laudè ob hoc digniſſimi. fol. 10. nu. 30
Caroli Molinæi erroris primus proditor vbi fuit auctor. 4. 10. & 11
Cenſuariam rem vendi potius emptori, quam alij ſubdurum. 31. 91. & 92
Cenſuarius poteſt pluribus vendere rem cenſualem. 41. 114
Cenſuarius non tenetur pacto redimendi cenſum caſu, quo partem rei alienet. 42. 115
Cenſuarius, an poſſit obligari in forma Cameræ. 42. 115
Cenſuarius, vendita re cenſuali, liberatur. 42. 116
Cenſuarius detinens rem, vt tenetur. 42. 116
Cenſuarij prælationi vt poteſt præiudicari. 42. 118
Cenſuarij prælatio, an obſit cognatis, vel ſocijs. 46. 127
Cenſuario quouis tempore ſit denuntiatio redemptionis. 45. 126
Cenſus perpetuus licite emitur; quamuis recenter cõſtituatur. 24. 69. 70
Cenſus redimibilis quot conditiones requirat. 25. 73
Cenſus realis in perſona conſtitui nequit, nec perſonalis, nec pignoris præſertim quoad forum exterius. 25. & 26. 76
Cenſus realis pro rebus non neceſſarijs reip. perniticioſus. 27. 80

N Cenſus,

Cenſus, vt non poteſt poni ſuper omnibus bonis. 30. 86
Cenſus qualis contra formam imponitur per ſententiam. 34. 99
Cenſus per ſententiam creatus, an pro parte redimatur. 34. 100
Cenſus; an ſolius pecuniâ numerata liceat. 37. 104
Cenſus, an vendi poſſit pluris, vel minoris, quam ſit creatus. 40. 111
Cenſus ſuper cenſu conſtitui poteſt. 40. 111
Cenſus vnus ſuper pluribus conſtitui poteſt. 41. 113
Cenſus totus ſoluendus a poſſeſſore partis rei cenſuariæ. 41. 114
Cenſus ante hanc extrauagantem creatus, an pereat, parte rei peremptâ. 42. 115
Cenſus non perit, re facta ſterili. 42. 117
Cenſus in re aliena, vel non libera creatus, an deberi, & exegi poſſit. 43. 119
Cenſus poſitus in re aliena, quam pecunia numerata, an ad eam reduci debeat. 43. 119
Cenſus creatus alio pretio, quam nummis vt licitus. 44. 120
Cenſus cum quo pacto perimendi conſtitui poſſit. 44. 121
Cenſus, an valeat cum pacto repetendi pretium; recipiendo in partẽ ſolutionis eius cenſus antea ſolutos. 44. 121
Cenſus redimi poteſt etiam ſine numerata pecunia. 44. 122
Cenſus, vt redimitur per compenſationem. 45. 124
Cenſus pretij ſolutio præſens vt fraudatur. 30. 88
Cenſus pretium nequit eſſe debitum, nec debendum. 32. 94
Cenſus contractus, & emphyteuticus in hoc differunt. 32. 95
Cenſus conſtituendi forma Papæ an vbique ſit ſeruanda. 38. 106
Cenſus debitor ſatisfacit credendo in dubio, quod debet illum ex contractu cenſitico, & non emphyteutico. 40. 109
Cenſus an totus ſoluendus cum redimitur ante terminum. 45. 126
Cenſus centum pro mille donatus ad vitam an valeat. 46. 128
Cenſus non poteſt poni hodie ſimul ſuper vna re deſignata, & generaliter ſuper omnibus alijs bonis non diſignatis. 46. 129
Cenſus non imponitur hodie ſuper oĩbus bonis etiã aliquo deſignato. 47. 130
Cenſus pro redemptione quale amplius liceat accipere. 44. 123
Cenſus venditor regalia iura ſoluere debet. 47. 132
Cenſus emptor vane ſit procurator ad agendum. 47. 133
Cenſus venditor obligari poteſt pro euictione. 47. 135
Cenſus inſtrumento quale, & cet. non inſcritur. 48. 139
Cenſui ſoluendo finis ſemeſtris poteſt ſtatui. 47. 134
Cenſui emendo, an vllum pretium præfixum. 48. 140
Cenſum ſuper cenſu poni poſſe. 30. 87
Cenſum redimendi facultatem nec immemorialis tollit. 33. 96
Cenſum ponens ſuper re aliena vt tenetur. 42. 118

Cenſum

Cenſum ſoluere vtilius interdum, eſt quam compenſare. 45. 125
Cenſum vt imponit quis in re aliena, vel ſua, & aliena. 47. 131
Cenſu in conſtituendo ſeruanda octo etiam olim ſeruata. 30. 85
Cenſus qui contra extrauagantem conſtituti valent. 31. 98
Cenſus perpetuos quales non includit hæc extrauagans. 31. 98
Conpenſationi cur non eſt hic locus. 31. 89
Conſuetudo immemorialis habet vim conſtituti. 11. 34
Contractus cenſiticus vt differt ab emphyteutico. 40. 110
Creditor regulariter, an teneatur accipere debiti partem. 35. 101
Creditum duplex; & vtrumque gratuitum. 2. 3
Cuſtodia rei conuenit ei, ad quem eius emolumentum principaliter pertinet; & cui pereat. 21. 61

D

DOCTOR Sotus laudatus. fol. 2. nu. 2
Doctor Montemaior laudatus. 9. 29
Dominium rei non facit tranſire in alium ſola periculi receptio. 12. 36
Dominus non omnis de ſuo, vt libet, diſponit. 13. 37
Dotem, qui promittit, & non ſoluit, videtur promittere emolumentum, quod mediocriter ex illa quæri poteſt. 23. 66

E

EMPTIO cum pacto de retrouendendo, & in minori pretio quam do præſumitur vſuraria. 26. 78
Emptio animalium, quæ non ſunt, vt vſuraria. 26. 79
Exhortatio ad perſonales cenſus diſſuadendos. 27. 82
Extrauagans Ty. V. de modo conſtituendi cenſus. 28. 84
Extrauagantem hanc qua parte conſuetudo, aut non vſus tollet. 39. 108

F

FINIS minus principalis eſſe poteſt id, quod nequit eſſe principalis. fol. 6. nu. 20
Formam contra, vel præter datam facta non valent. 33. 98
Fortuiti caſus renuntiatio in hoc caſu non valet; & optatur ne etiam in alijs contra ius ordinarium renuntiaretur. 31. 90
Fortuitorum caſuum renuntiatio minuere deberet redituum pretium, quod apud paucos facit. 8. 28
Frugifera eſt res apta fructum ferre, licet non ferat. 40. 112

H

HOMO liber non datur in pignus, neque in ſeruitutem ob debitum ciuile. fol. 27. nu. 81

I

INTELLECTVS nouus cap. per veſtras de donationib. inter virum, & vxorem. fol. 11. nu. 33
Intereſt quid, & quotuplex. 14. 40
Intereſſe damni, & lucri quid. 14. 41
Intereſſe ex mutuo capitur tribus caſibus ſecundum omnes. 14. 42
Intereſſe extra rem regulariter non debetur. 14. 43
Intereſſe, & vſura differunt iuxta leges Romanas. 15. 44
Intereſſe damni, & lucri, vt differunt. 16. 50
Intereſſe capi non poteſt, ſecundum aliquos, niſi concurrant ſeptem; quæ tamen omnia non ſunt neceſſaria. 18. 53
Intereſſe ante tempus, quo lucrifieret capi non poteſt. 18. 54
Ius diuinum, an humanum contineat hac extrauagans. 37. 105
Ius quod eſt naturale, vel diuinum, & quod humanum. 37. 105
Ius contentum in hac extrauaganti eſſe variæ ſpeciei. 39. 107

L

LAVDEMIVM ob rem cenſuarlam venditam, vt debetur. fol. 32. nu. 93
Lex de non emendo reditus granorum ſancta, vt fraudatur. 10. 31
Lex quæ Papæ ligat Reges omnes, & eis ſubditos. 38. 106

M

MONS Pietatis, & alia ſimilia qualia ſint. fol. 20. nu. 59
Mons Pietatis approbatur per Concilium & Papam Leonem ex certa ſcientia, & modo ſpecialiſſimo. 20. 60
Mons Pietatis non accipit a pauperibus propter mutuationem: ſed propter cuſtodiam. 21. 62
Montes Pietatis communiter inſtituti non deſinunt eſſe liciti, eo quod poſſent melius inſtitui. 21. 63
Mutuans licite capit id, quod ſoluitur, quia non eſt ei ſolutum. 19. 55
Mutuanti an liceat capere intereſſe non promiſſum. 19. 56
Mutuum non facit ſola ſecuritas pecuniæ data. 12. 35

O

OBLIGATIO dandi natura, & effectu diuidua. fol. 36. nu. 102
Obligatio debitoris non tollitur ſecuritate adiecta. 13. 38
Obligatio cenſitici mitior quam emphyteutici. 40. 109

P

PAPAE commentanti non creditur, vt legem ferenti. fol. 16. nu. 49
Peccatum mentale vſuræ, vt differt ab vſura mentali. 5. 13
Peccatum vſuræ quid. 3. 6
Pecunia plus valet apud negotiatorem, quam apud alios, vt triticum ſeminale apud volentem ſeminare, & non habentem aliud ſimile. 15. 46
Pecunia duplex potentia ad lucrandum. 16. 47
Pœna exacta ob non ſolutionem cenſus, an reſtituenda. 40. 110
Pretium rei iuſtum non conſiſtit in indiuiſibili: immo habet latitudinem ſummi, infimi, & medij. 2. 5
Pretium rei non augetur per furtum, aut vim. 16. 47
Præſcriptio immemorialis, vt fortior centenaria. 33. 97
Pretium cenſus, per quæ creſcit, & decreſcit. 40. 111
Prædium non fit ex parte infrugiferum eo quod reddat minus. 42. 117
Prædium reddens minus non fit ex parte infrugiferum. 42. 117

R

REDITVVM venditores, & emptores in auctionibus, qui multũ videntur peccare. fol. 8. nu. 27

S

SANCTVS Thomas intellectu angelico donatus. fol. 4. nu. 9
Spes principalis non omnis illa, ſine qua non mutuaretur. 7. 23
Simonia mentalis ad reſtitutionem non obligat. 5. 13
Solutio anticipata, vt valet hic minus. 31. 89
Solutio partis debiti quæ incommoda. 36. 103

V

VENDERE quis ſuum poteſt pretio, quo ſibi valet; quamuis alijs non tantundem valeat. fol. 16. nu. 48

Vendere,

Vendere, vt licet ſpe lucri. 16. 51
Venditor nihil perdit re empta pereunte. 26. 77
Venditor cenſus non poteſt obligari ad pœnam dupli. 48. 136
Venditor cenſus vane conſtituit ſe poſſeſſorem precario. 48. 137
Venditor cenſus non poteſt dare facultatem capiendi poſſeſſionem; nec renuntiare foro; nec dare contractui paratam executionem. 48. 138
Virtuti magis, quam vitio fauendum. 16. 48
Vſurarius eſt qui plus, quam dedit ex mutuo ſperat. 1. 1
Vſurarij ſunt quidam creditores in ædes debitorum diuerſantes. 1. 1
Vſura verbum quid ſignificet. 2. 2
Vſura quid cum ſua definitione exacta. 6. 3
Vſura aperta in cuiuſmodi credito reperiatur. 2. 3
Vſura palliata inueniri poteſt in omni contractu, in quo ſolutio anticipatur, vel differtur cum exemplis. 2. 4
Vſura non eſt lucrum ſpirituale, aut quaſi ſpirituale amicitia, &c. 3. 6
Vſuram eſſe illicitam, & peccatum mortale eſt de fide. 3. 7
Vſura prohibita etiam in noua lege; etiam in ſpecie, etiam mentalis. 3. 8
Vſura realis, & mentalis, & cur ita dicantur. 4. 12
Vſura nunc magis, quam vnquam antea verbis execrata, vt vero magis quam vnquam opere exerceatur palliata. 5. 14
Vſuræ quæ definitio aptior. 5. 15
Vſura etiam mortifera capere quidquam pro bono opere mutuandi; licet non capiatur pro vſu rei mutuatæ. 5. 16
Vſura ſimoniaca mutuare ob beneficium. 6. 17
Vſura, vt inuenitur ſine pacto, & voluntate paciſcendi. 6. 18
Vſura non eſt mutuare cum intentione minus principali lucri, contra quoſdam: mutuare autem cum intentione principali lucri ſic; contra alios. 6. 19
Vſura mentalis, vt definit eſſe vſura. 7. 21
Vſura non eſt lucrum ex amicitia principaliter ſperatum. 7. 22
Vſura eſt acceptum ſine libera dantis voluntate. 7. 24
Vſura eſt quidquid amplius accipitur ob ſolutionis dilationem, aut datur minus ob anticipationem; in omni contractu etiam innominato, cum multis exemplis. 8. 26
Vſura non eſt ſemper lucrum ſocietatis, ſalua ſorte remanente; & quomodo id fieri poteſt per tres contractus, &c. 10. 32
Vſurariã non eſſe conſuetudinem immemorialem recipiendi quatuor pro centum, ſalua ſorte, qua ratione defendi videtur. 11. 34
Vſuram, nec diſpenſatio, nec vis facit licitam. 15. 44
Vſura non eſt capere quantum reddidiſſet prædium, quod ob mutuum non fuit emptum; quamuis non tantum fuiſſet mutuo datum, &c. 19. 57

Vſura

Vſura eſt lucrum, quod capit mercator pro intereſſe pecuniæ mutuatæ, qua non erat negotiaturus, nec frugifera empturus. 20. 58
Vſura non eſt accipere fructus pignoris pro ſoluenda dote dati, noua ratione, ſex alijs reiectis, etiam ſi maritus non ſit gener. 22. 64
Vſura non eſt accipere certum quid pro dote promiſſa ſingulis annis. 23. 67

FINIS.

Errata interpunctione, aut prætermiſſa, aut praue facta.

f.	p.	u.	l.
folio	pagina	verſu	lege

F.5.p.1.u.20. lege ſine. f.7.p.1.u.32.l. proueniens. f.8.p.2.u.6. le. Militiarum. f.19.p.1.u.15.l. quæ tamen non eſt neceſſaria. f.24.p.2.u.31.l. ſimilior. f.42.p.1.u.18.l. inuito. f.46.p.1.u.34.l. obuiandum.

R O M AE,
Apud Officinam Accoltianam.
M. D. L X X X.